



IZVJEŠTAJ
AKCIJE ZA LJUDSKA PRAVA

**Primjena Strategije
za istraživanje ratnih zločina
Državnog tužilaštva Crne Gore**

(2015-2021)



Primjena Strategije za istraživanje ratnih zločina Državnog tužilaštva Crne Gore

Akcija za ljudska prava / Human Rights Action – HRA

Podgorica, jun 2021.

PRIMJENA STRATEGIJE ZA ISTRAŽIVANJE RATNIH ZLOČINA DRŽAVNOG TUŽILAŠTVA CRNE GORE

Izdavač

Akcija za ljudska prava
Human Rights Action (HRA)
Bulevar Svetog Petra Cetinjskog 130/VII
81 000 Podgorica, Crna Gora
Tel: 020/232 348, 232/358; Fax: 020/232 122
hra@t-com.me
www.hraction.org

Za izdavača

Tea Gorjanc Prelević

Autori

Tea Gorjanc Prelević
Đorđije Drinčić
Nebojša Vučinić (autor teksta u Dodatku)

Uredila

Tea Gorjanc Prelević



Izveštaj je pripremljen i objavljen u okviru projekta "Ka pravdi za žrtve ratnih zločina" koji Akcija za ljudska prava sprovodi u okviru Regionalnog projekta o ratnim zločinima (RWC), koji implementira Program za razvoj Ujedinjenih nacija (UNDP) uz podršku Vlade Velike Britanije. Sadržaj ovog izveštaja ne odražava nužno stavove UNDP i Vlade Velike Britanije i za njega je isključivo odgovorna Akcija za ljudska prava.

SADRŽAJ

Uvod.....	1
1. Strategija za istraživanje ratnih zločina (2015)	3
1.1. Usvajanje Strategije	3
1.2. Organi nadležni za primjenu Strategije i za nadzor nad njenom primjenom	3
1.3. Početak primjene Strategije i izvještavanje o njenoj primjeni.....	3
1.4. Sadržaj Strategije	4
1.5. Strategija i slični dokumenti iz regiona	4
1.6. Zadaci i rezultati	6
1.7. Aktivnosti	8
1.7.1. Prikupljanje podataka	8
1.7.2. Analiza prikupljenih podataka.....	8
1.7.3. Saslušavanje svjedoka, identifikacija predmeta i pravna kvalifikacija i sprovođenje istraga	9
1.8. „Mogući problemi tokom istraživanja ratnih zločina"	9
1.9. Formiranje tužilačko-policijskih timova	10
2. Pregled postupanja Specijalnog državnog tužilaštva u skladu sa Strategijom za istraživanje ratnih zločina (maj 2015 – maj 2021)	11
2.1. Saopštenja, medijski i javni nastupi	11
2.2. Izviđaji, istrage i optuženja	11
2.2.1. Godina 2015.....	12
2.2.2. Godina 2016.....	13
2.2.3. Godina 2017.....	14
2.2.4. Godina 2018.....	15
2.2.5. Godina 2019.....	16
2.2.6. Godina 2020.....	17
2.2.7. Godina 2021.....	18
2.3. Procesuirani predmet Zmajević	19
3. Pregled starih predmeta ratnih zločina nakon usvajanja Strategije za istraživanje ratnih zločina.....	20
3.1. Pregled obaveze.....	20
3.2. Predmet „Deportacija izbjeglica"	21
3.2.1. Opis slučaja	21

3.2.2. Procesuiranje	22
3.2.3. Šta je urađeno poslije usvajanja Strategije	25
3.2.3.1. Procesuiranje novih okrivljenih	25
3.2.3.2. Ponovno procesuiranje istih okrivljenih.....	29
3.3. Predmet „Morinj“	30
3.3.1. Opis slučaja i procesuiranja.....	30
3.3.2. Šta je urađeno poslije usvajanja Strategije	32
3.4. Predmet „Bukovica“	32
3.4.1. Opis slučaja	32
3.4.2. Opis procesuiranja	32
3.4.3. Šta je urađeno poslije usvajanja Strategije	34
3.5. Predmet „Kaluđerski laz“	34
3.5.1. Opis slučaja i procesuiranja.....	34
3.5.2. Šta je urađeno poslije usvajanja Strategije	35
3.6. Predmet „Štrpci“	36
3.6.1. Opis slučaja	36
3.6.2. Opis procesuiranja	36
3.6.3. Opis postupanja na osnovu Strategije	37
3.7. Ostali predmeti	39
3.7.1. Dubrovačko ratište.....	39
3.7.2. „Vikend ratnici“	41
3.7.3. Slučajevi silovanja u istočnoj BiH	41
3.7.4. „Lora 3“ i drugi slučajevi prijava zločina prema pripadnicima JNA iz Crne Gore	43
4. Zaštita svjedoka u predmetima ratnih zločina	45
5. Obuke i konferencije	46
5.1. Godina 2015.....	46
5.2. Godina 2016.....	46
5.3. Godina 2017.....	47
5.4. Godina 2018.....	47
5.5. Godina 2019.....	48
5.6. Godina 2020.....	48
6. Regionalna i međunarodna saradnja	50

6.1. Sporazumi o saradnji.....	50
6.2. Međunarodna pravna pomoć	50
6.2.1. Slučaj okrivljenog Ranka Radulovića	51
6.2.2. Slučaj osuđenih u odsustvu za zločin nad porodicom Klapuh	51
6.2.3. Dubrovačko ratište.....	53
7. Zaključci i preporuke	54
7.1. Zaključci.....	54
7.2. Preporuke.....	56
D O D A T A K.....	58

Uvod

U Crnoj Gori je u posljednje tri decenije, od 1992. do 2021. godine sprovedeno sedam krivičnih suđenja za ratne zločine izvršene na prostoru bivše Jugoslavije tokom ratova 90-ih.¹

Optuženo je bilo 37 osoba, a pravosnažno osuđeno 11. Osuđeni su svi optuženi u predmetima Klapuh (5)², Štrpci (1) i Zmajević (1), a u predmetu Morinj, od šestorice optuženih osuđena su četvorica. U tri predmeta, Deportacija izbjeglica, Bukovica i Kaluđerski laz, svi optuženi su oslobođeni optužbi (24).

U nastavku je tabelarni prikaz suđenja.

Br.	Slučaj	Period suđenja	Sudske odluke	Datum odluke	Broj optuženih	Broj osuđenih	Broj oslobođenih
1	Klapuh	1992–1996	1. Presuda, Viši sud u Podgorici, K. 20/93	30.04.1993.	5	5	0
			2. Rješenje, Vrhovni sud RCG, Kž. 114/94	15.6.1995.			
			3. Presuda, Viši sud RCG, K. 20/96	16.12.1996			
2	Štrpci	1998-2003	1. Presuda, Viši sud Bijelo Polje, K. 5/98	9.9.2002.	1	1	0
			2. Presuda, Vrhovni sud RCG, Kž.102/2003	19.11.2003.			
3	Morinj	2009-2014	1. Presuda, Viši sud Podgorica, K. 214/08	15.5.2010.	6	4	2
			2. Rješenje, Apelacioni sud CG, Kž-S. 20/10	25.11.2010.			
			3. Presuda, Viši sud Podgorica, Ks. 33/10	25.1.2012.			
			4. Presuda, Apelacioni sud CG, Kžs. 24/12	6.7.2012.			
			5. Presuda, Viši sud u Podgorici Ks. 19/12	31.7.2013.			
			6. Presuda, Apelacioni sud CG Kž-S. 44/13	27.2.2014.			
4	Deportacija izbjeglica	2009-2015	1. Presuda, Viši sud Podgorica, Ks. 3/09	29.3.2011.	9	0	9
			2. Rješenje, Apelacioni sud CG, Ksž. 25/2011	17.2.2012.			
			3. Presuda, Viši sud Podgorica, Ks. 6/12	22.11.2012.			
			4. Presuda, Apelacioni sud CG, Kžs. 18/2013	17.5.2013.			
			5. Presuda, Vrhovni sud CG, Kzz. 4/15	23.6.2015.			
5	Bukovica	2010-2012	1. Presuda, Viši sud Bijelo Polje, Ks. 9/2010	21.12.2010.	7	0	7
			2. Presuda, Apelacioni sud CG, Kž-S 13/2011	21.6.2011.			
			3. Presuda, Viši sud Bijelo Polje K-S 6/2011	27.9.2011/ 3.10.2011.			
			4. Presuda Apelacioni sud CG, Kž-S 1/2012	22.03.2012.			
6	Kaluđerski laz	2009-2014	1. Presuda, Viši sud Bijelo Polje Ks. 1/08	6.12.2013.	8	0	8
			2. Presuda, Apelacioni sud CG Kž-S 20/2014	8.12.2014.			
7	Vlado Zmajević	2017-2020	1. Presuda, Viši sud Podgorica, Ks. 2/17	5.6.2019.	1	1	0
			2. Presuda, Apelacioni sud CG, Kžs. 14/2019	18.11.2019.			
			3. Rješenje, Vrhovni sud CG, Kž-S II. 2/20	9.6.2020.			
			4. Rješenje, Vrhovni sud CG, Kž-S II. 4/20	29.9.2020.			
UKUPNO					37	11	26

¹ Vidi B. Ivanišević, T. Gorjanc Prelević, *SUĐENJA ZA RATNE ZLOČINE U CRNOJ GORI (2009–2015)*, HRA, Podgorica, 2016, str. 6.

² U predmetu Klapuh četvorica okrivljenih su osuđena u odsustvu, detaljnije vidi 6.2.2.

Novo Specijalno državno tužilaštvo (SDT) je 2015. godine preuzelo nadležnost za ratne zločine od Vrhovnog državnog tužilaštva.³

SDT je preuzelo teret sprovođenja tranzicione pravde u ambijentu u kome su ratni zločini u Crnoj Gori nedovoljno i nestručno procesuirani. Evropska komisija je u kontinuitetu od 2013. godine kritikovala pristup državnog tužilaštva i sudova procesuiranju ratnih zločina. Ukazala je na nekažnjivost, na nedostatak samoinicijativnog postupanja tužilaštva, na neprimjenjivanje krivičnopravnih instituta poput saučesništva, pomaganja, podstrekavanja i komandne odgovornosti, kao i na pogrešnu primjenu međunarodnog humanitarnog prava.⁴ I druge međunarodne organizacije, odnosno međunarodna tijela za nadzor nad ljudskim pravima, su zahtijevale pojačavanje napora Crne Gore u borbi protiv nekažnjivosti ratnih zločina.⁵

Mauricio Salustro, bivši državni tužilac i sudija iz Italije, koga je Evropska komisija angažovala da u svojstvu stručnjaka analizira rad državnog tužilaštva i sudova Crne Gore na procesuiranju ratnih zločina, konstatovao je 2014. godine da posljednjih godina od sticanja nezavisnosti crnogorski državni tužioci nijednu istragu ratnih zločina nijesu pokrenuli na sopstvenu inicijativu, a kao jedan od glavnih zaključaka naveo je nedostatak strateškog pristupa istragama i procesuiranju ratnih zločina.⁶ On je kritikovao i način na koji su državni tužioci pristupili optuženju u predmetima Deportacija i Bukovica. Predložio je da se donese strategija u kojoj bi se navele radnje koje je potrebno preduzeti da bi se unaprijedilo istraživanje ratnih zločina, kao što je, na primjer, identifikacija svih ratnih zločina za koje postoji sumnja da su ih počinili državljani Crne Gore posredstvom svih raspoloživih i dostupnih izvora.⁷

³ Zakon o specijalnom državnom tužilaštvu, *Sl. list CG*, br. 10/2015 i 53/2016.

⁴ *Izveštaj o napretku Crne Gore za 2013. godinu*, Evropska komisija, oktobar 2012, str. 10; *Izveštaj o napretku Crne Gore za 2014. godinu*, Evropska komisija, oktobar 2014, str. 48; *Izveštaj o Crnoj Gori za 2015. godinu*, Evropska komisija, novembar 2015, str. 61; *Izveštaj o Crnoj Gori za 2016. godinu*, Evropska komisija, novembar 2016, str. 70; *Izveštaj o Crnoj Gori za 2016. godinu*, Evropska komisija, novembar 2016, str. 70; *Izveštaj o Crnoj Gori za 2018. godinu*, Evropska komisija, april, 2018, str. 19; *Izveštaj o Crnoj Gori za 2019. godinu*, Evropska komisija, maj, 2019, str. 20 i *Izveštaj za Crnu Goru za 2020. godinu*, Evropska komisija, oktobar 2020, str. 24.

⁵ Vidi B. Ivanišević, T. Gorjanc Prelević, *SUĐENJA ZA RATNE ZLOČINE U CRNOJ GORI (2009–2015)*, op. cit., str. 17–18.

⁶ *Peer-based Assessment Mission to Montenegro on the Domestic handling of war crimes* (by Maurizio Salustro), 2014, str. 9, tačka 23.

⁷ *Ibid*, str. 18 tačka 58.

1. Strategija za istraživanje ratnih zločina (2015)

1.1. Usvajanje Strategije

Usvajanje strategije za istraživanje ratnih zločina predviđeno je u procesu pristupanja Evropskoj uniji, Akcionim planom za poglavlje 23, 19. februara 2015. godine.⁸ Do toga je došlo nekoliko mjeseci pošto je ekspert Evropske komisije dostavio izvještaj o procesuiranju ratnih zločina u Crnoj Gori u kome je predložio da se usvoji takva strategija.⁹

Vrhovni državni tužilac Ivica Stanković je onda 8. maja 2015. godine usvojio Strategiju za istraživanje ratnih zločina (u nastavku „Strategija“).

1.2. Organi nadležni za primjenu Strategije i za nadzor nad njenom primjenom

Za primjenu Strategije je bilo nadležno Specijalno državno tužilaštvo (SDT), koje je inače nadležno za istragu i krivično gonjenje ratnih zločinaca.¹⁰ Pored toga, nadležnost SDT obuhvata i istragu i krivično gonjenje učinilaca krivičnih djela organizovanog kriminala, visoke korupcije, pranja novca i terorizma.¹¹

Vrhovni državni tužilac je jedini nadležan za nadzor nad primjenom Strategije.¹²

1.3. Početak primjene Strategije i izvještavanje o njenoj primjeni

U Strategiji je navedeno da će početi da se primjenjuje u roku od dva mjeseca od formiranja SDT. Budući da su Glavni specijalni tužilac (GST) Milivoje Katnić i drugi specijalni tužioci položili zakletvu 3. jula 2015. godine¹³, septembar 2015. godine se uzima kao prvi mjesec primjene Strategije.¹⁴

SDT je bilo obavezano Strategijom da svaka dva mjeseca Vrhovnom državnom tužiocu dostavlja izvještaje o preduzetim radnjama.¹⁵ To znači da je za pet godina primjene Strategije, tj. do kraja 2020. godine, trebalo da bude izrađeno 30 izvještaja.

⁸ Vlada Crne Gore, AKCIONI PLAN ZA ZA POGLAVLJE 23. PRAVOSUĐE I TEMELJNA PRAVA, oblast Pravosuđe, mjera 1.5.1.1, str. 64.

⁹ Peer-based Assessment Mission to Montenegro on the Domestic handling of war crimes, op.cit.

¹⁰ Zakon o Specijalnom državnom tužilaštvu – ZSDT, „Sl. list Crne Gore“ br. 10/15, član 3 stav 1 tačka 5.

¹¹ ZSDT, član 3, tačke 1, 2, 3 i 4.

¹² Strategija za istraživanje ratnih zločina, odjeljak "Odgovornost".

¹³ „Katnić i specijalni tužioci položili zakletvu“, *Vijesti*, 3.7.2015, <https://www.vijesti.me/zabava/174021/katnic-i-specijalni-tuzioci-polozili-zakletvu>.

¹⁴ Vlada Crne Gore, Akcioni plan za poglavlje 23. Pravosuđe i temeljna prava, polugodišnji izvještaj, period jul–decembar 2015, 2016, str. 68.

¹⁵ Strategija za istraživanje ratnih zločina, odjeljak „Odgovornost“.

Od septembra 2015. do 1. juna 2021. godine, SDT je sačinilo 22 izvještaja, što znači da obaveza o dvomjesečnom izvještavanju nije dosljedno primjenjivana. Od septembra do kraja decembra 2015. godine izrađen je jedan izvještaj, po pet izvještaja je izrađeno u 2017. i 2018. godini, a po tri u 2016, 2019. i 2020. godini. U 2021. godini, do juna mjeseca, bila su izrađena dva.¹⁶

1.4. Sadržaj Strategije

Strategija je kratak tekst, koji se sastoji od dvije uvodne rečenice, postavljenih zadataka, četiri člana u kojima su navedene aktivnosti koje je potrebno preduzeti, i pet pasusa pod naslovima:

- „Mogući problemi tokom istraživanja ratnih zločina”,
- „Moguća rješenja problema u istraživanju ratnih zločina”,
- „Neophodni resursi”,
- „Početak realizacije” i
- „Odgovornost”.

Karakteristično je da Strategija ne predviđa rokove za preduzimanje aktivnosti, i da je nije pratio akcioni plan.

Na kraju dokumenta je navedeno da će se o primjeni strategije izvještavati svaka dva mjeseca i da „nepreduzimanje aktivnosti i radnji po ovom dokumentu povlači odgovornost nadležnog tužioca”.

O zadacima i ciljevima predviđenim Strategijom i njihovom ostvarenju detaljnije se govori u poglavljima 1.6. i 1.7.

1.5. Strategija i slični dokumenti iz regiona

Strategija Crne Gore je specifična po mnogo čemu u poređenju sa strategijama za istraživanje i procesuiranje ratnih zločina država u regionu.

Prvo, ona je najkraća. Primjera radi, strategije susjednih zemalja imaju u prosjeku preko 30 stranica,¹⁷ a strategija Crne Gore svega tri.¹⁸ Strategije Srbije, Kosova, Bosne i Hercegovine (BiH)

¹⁶ Akcija za ljudska prava je do navedenih izvještaja došla putem zahtjeva za slobodan pristup informacijama Vrhovnom državnom tužilaštvu.

¹⁷ Izuzetak je jedino Strategija za istraživanje i procesuiranje ratnih zločina počinjenih u razdoblju od 1991. do 1995. Republike Hrvatske od 11. februara 2011. godine na 14 stranica.

¹⁸ Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina BiH (dostupna na linku http://www.mpr.gov.ba/web_dokumenti/drzavna%20strategije%20za%20rad%20na%20predmetima%20rz.pdf); Nacionalna strategija za istraživanje ratnih zločina Republike Srbije "Službeni glasnik RS" br. 19/16 (<https://prokuroria-rks.org/sr/kpk/dokumente-publikime/86/121/122/122/>) pristupljeno 20.1.2021. Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije donijelo je 2018. posebnu strategiju za

i Hrvatske sadrže opširan uvodni dio, u kome se navode istorijski osvrt i razlozi za donošenje strategije,¹⁹ presjek stanja i procesuiranja ratnih zločina prije usvajanja strategije, što sve crnogorska Strategija ne sadrži, dok većina njih sadrži i normativni i institucionalni okvir za istraživanje ratnih zločina, finansijski aspekt i znatno šire opise ciljeva i aktivnosti od crnogorske Strategije.

Drugo, jedino crnogorska strategija nije imala akcioni plan, tj. predviđene rokove za njeno sprovođenje, kao ni indikatore za procjenu uspješnosti njene primjene.

Treće, za razliku od Crne Gore i Srbije (gdje je pored Vladine Nacionalne strategije za procesuiranje ratnih zločina i Tužilaštvo za ratne zločine usvojilo posebnu Tužilačku strategiju za istragu i gonjenje ratnih zločina) u ostalim susjednim državama strategiju nije usvojilo samo državno tužilaštvo, već Ministarstvo pravde, u BiH i Hrvatskoj, a na Kosovu Tužilački savjet.

Četvrto, za razliku od Crne Gore, u kojoj je Vrhovni državni tužilac, koji je donio Strategiju, i jedini bio zadužen za nadzor nad njenom primjenom, u drugim državama su za nadzor bila zadužena tijela koja su različita od tijela koje je strategiju usvojilo. U Srbiji je za Nacionalnu Strategiju to Radno tijelo sastavljeno od 12 članova „iz redova svih relevantnih institucija u oblasti procesuiranja ratnih zločina, Pregovaračke grupe za Poglavlje 23, akademske zajednice i organizacija civilnog društva“²⁰, dok je za nadzor nad sprovođenjem Tužilačke strategije nadležno Republičko javno tužilaštvo i Savjet za sprovođenje Akcionog plana za poglavlje 23²¹ u BiH je to Nadzorno tijelo, koga čine „predstavnici ministarstava pravde, finansija i trezora BiH, Federacije BiH, Republike Srpske i odgovarajućih institucija Brčko distrikta BiH, kao i Visokog sudskog i tužilačkog vijeća“²²; na Kosovu Nadzorno tijelo čine predsjedavajući Tužilačkog savjeta - glavni državni tužilac, šef Specijalnog tužilaštva, šef Jedinice Misije EULEX Kosovo za istragu ratnih zločina Policije i predstavnik Ministarstva pravde,²³ a u Hrvatskoj predstavnici Državnog odvjetništva, Ministarstva pravosuđa i uprave, Ministarstva unutarnjih poslova i Vlade.²⁴

Zajednički elementi crnogorske strategije i strategija zemalja u okruženju su regionalna saradnja, prikupljanje podataka, zaštita svjedoka. Međutim, za razliku od ostalih, crnogorska strategija ta pitanja detaljnije ne obrađuje, npr. regionalnu saradnju spominje posredno, u okviru obaveze prikupljanja informacija o događajima i potencijalnim izvršiocima „iz svih dostupnih izvora“²⁵. Strategija za istraživanje ratnih zločina Crne Gore je svakako najmanje razrađen tekst u poređenju sa strategijama drugih država u regionu.

istraživanje i procesuiranje ratnih zločina na 50 strana (Tužilačka strategija za istraživanje i procesuiranje ratnih zločina u Republici Srbiji, http://www.tuzilastvorz.org.rs/upload/HomeDocument/Document_sr/2018-05/strategija_trz_srb.pdf) pristupljeno 12.1.2021.

¹⁹ Nacionalna strategija za istraživanje ratnih zločina R. Srbije str.1 i 5-6, Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina BiH, str. 3-4, Strategija ratnih zločina Kosova, str. 5-10, Strategija za istraživanje i procesuiranje ratnih zločina Hrvatske, str. 2-6.

²⁰ Nacionalna strategija *op.cit.* str. 36.

²¹ Tužilačka strategija za istragu i gonjenje ratnih zločina u Republici Srbiji, str. 46.

²² Državna strategija *op. cit.*, str. 34.

²³ Strategija ratnih zločina, str. 30.

²⁴ Nacionalna strategija, *op. cit.*, str. 1 i 36; Državna strategija, *op. cit.* str. 3 i 34; Strategija, *op. cit.* str. 30 i Zaključak o prihvatanju drugog Izvešća o provedbi strategije za istraživanje i procesuiranje ratnih zločina počinjenih u razdoblju od 1991 -1995 godine, "Narodne novine Republike Hrvatske" br. 56/2011, član 5.

²⁵ Strategija za istraživanje ratnih zločina, član I, str. 1.

Specifično za crnogorsku strategiju je i to što ona nalaže pregledanje starih, pravosnažno okončanih predmeta ratnih zločina. To je posljedica dosadašnjih propusta u procesuiranju ratnih zločina, koje je prepoznala Evropska komisija i u svim svojim godišnjim izvještajima od 2013. godine do danas prigovarala Crnoj Gori da „optužnice za komandnu odgovornost, saučesništvo i pomaganje i podsticanje do sada nijesu podizane” i da su dosadašnje presude „sadržale pravne greške i nedostatke u primjeni međunarodnog humanitarnog prava”.²⁶ Međutim, u Strategiji se ne pominje da je ona zasnovana na bilo kakvoj analizi dosadašnjeg rada i rezultata na procesuiranju ratnih zločina.²⁷

1.6. Zadaci i rezultati

Na početku Strategije je istaknuto da ratni zločini ne smiju ostati nekažnjeni i da se borba protiv nekažljivosti mora "pojačati efikasnijim istraživanjem, suđenjem i kažnjavanjem u skladu sa međunarodnim standardima".²⁸

Strategijom je SDT, u suštini, obavezano da ostvari tri osnovna zadatka:

- 1) da identifikuje događaje „gdje su možda bili umiješani potencijalni osumnjičeni crnogorski državljani”,²⁹
- 2) da identifikuje crnogorske državljane „koji su možda učestvovali u paramilitarnim grupama koje su bile aktivne” tokom rata na području bivše SFRJ³⁰,
- 3) da pregleda i provjeri stare predmete („Morinji”, „Bukovica”, „Deportacija”, „Kaluđerski laz” i dr.) u cilju identifikacije novih osumnjičenih, uzimajući u obzir „sve modele krivične odgovornosti i krivična djela”.³¹

U odnosu na sva tri zadatka, SDT je postiglo veoma malo. Za šest godina primjene Strategije, pokrenulo je samo jednu istragu, protiv jedne osobe, koju je i optužilo. Radilo se o Vladu Zmajeviću, čovjeku koga je zapravo identifikovalo i osumnjičilo Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije, koje je protiv njega sprovelo istragu i predmet dostavilo Crnoj Gori (vidi 2.3).³²

²⁶ *Charges of command responsibility, co-perpetration and aiding and abetting have so far not been brought... The judicial decisions reached so far have contained legal mistakes and shortcomings in the application of international humanitarian law.* Izvod iz originalne verzije izvještaja o Crnoj Gori za 2015. godinu, str. 52. Za iste formulacije vidi i Izvještaj Evropske komisije o napretku Crne Gore za 2014. godinu, str. 48. Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2015. godinu str. 61; Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2016. godinu, str. 70; Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2018. godinu, str. 19; Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2019. godinu, str. 18; Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2020. godinu, str. 24.

²⁷ Primjera radi, strategija srpskog tužilaštva sadrži posebno poglavlje pod naslovom “Analiza postojećeg stanja”, u kome se ukazuje gdje je sve nacionalnom strategijom utvrđeno da je neophodno učiniti napredak u odnosu na sagledane nedostatke u procesuiranju ratnih zločina od strane tužilaštva u prethodnom periodu (Tužilačka strategija za istragu i gonjenje ratnih zločina u Republici Srbiji, *op. cit.*, str. 10-11).

²⁸ Strategija za istraživanje ratnih zločina, str. 1, vidi Dodatak ovog izvještaja.

²⁹ *Ibid*, str. 1, tačka 3.1.

³⁰ Strategija za istraživanje ratnih zločina, str. 1.

³¹ *Ibid*, str. 2, čl. IV.

³² Na sastanku 24.5.2021. predstavnici SDT su objasnili da je Zmajević bio osumnjičen za drugo krivično djelo, razbojništvo, a da su istražne radnje preduzete od crnogorskog tužilaštva dovele do toga da on bude optužen za ratni zločin.

Prema tome, ni taj jedini procesuirani slučaj ratnog zločina za posljednjih šest godina primjene Strategije nije posljedica postupanja SDT na sopstvenu inicijativu (tzv. proaktivnog postupanja), kako je ekspert Evropske komisije još 2014. godine preporučio da postupa i kako je Evropska komisija od tada očekivala da će ono postupati iz godine u godinu.³³ Istraga i procesuiranje Zmajevića nijesu posljedica primjene Strategije, jer bi do toga svakako došlo i bez nje.

U odnosu na prvi zadatak i **identifikaciju događaja**, nema podataka u izvještajima da je takva identifikacija urađena, odnosno da je sačinjena lista događaja i mogućih izvršilaca (vidi čl. II2 Strategije). Predstavnici SDT su saopštili na sastanku sa nevladinim organizacijama 24.5.2021. da su takvu listu sačinili, iako o tome u izvještajima nijesu izvjestili.

U odnosu na drugi zadatak i **identifikaciju crnogorskih državljana koji su bili umiješani u ratne zločine**, na osnovu izvještaja SDT o primjeni Strategije zaključujemo da se do ove vrste podataka došlo tako što su strane države i Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove Ujedinjenih nacija (u nastavku „Rezidualni mehanizam“) zahtijevali od crnogorskog tužilaštva da preduzme procesuiranje. Po dobijanju dokumentacije od Rezidualnog mehanizma u novembru 2020. godine, Specijalni istražni tim je izvršio identifikaciju osoba za koje se sumnja da su učestvovalе u vršenju ratnih zločina,³⁴ ali nije poznato o kojim osobama se radi. Kada je riječ o učešću crnogorskih državljana u paravojnim grupama, osim procesuiranog Zmajevića, jedina poznata informacija odnosi se na predmet koji je SDT formiralo na osnovu podneska nepoznate osobe o učešću RTCG, drugih medijskih kuća i NN osoba u organizovanju paravojnih jedinica u Crnoj Gori radi vršenja ratnih zločina na području bivše Jugoslavije 1992. godine, ali se nije došlo ni do kakvih otkrića pa je predmet arhiviran (vidi pogavlje 2.2.7).

SDT je upućivalo pisma tužilaštvima u okruženju i Međunarodnom krivičnom sudu za ratne zločine („Haškom tribunalu“) da ih obavijeste o potencijalnim osumnjičenim crnogorskim državljanima, ali nema podataka o tome da je SDT mimo takvih pisama preduzimalo neke druge radnje na sopstvenu inicijativu.

U slučaju Vlada Zmajevića, kako je rečeno, Republika Srbija je Crnoj Gori dostavila informaciju o osumnjičenom i preduzela predistražne radnje važne za njegovo procesuiranje.

Pored Zmajevića, SDT je u svojstvu osumnjičenog saslušalo još tri osobe u tri predmeta. Od imena osumnjičenih, jedino je poznat Ranko Radulović, čije je saslušanje obezbjeđeno putem zamolnice Tužilaštva BiH. Nijesu poznati identiteti ostale dvojice, ali je za sve njih zajedničko to što su saslušani na osnovu zamolnica država iz regiona.³⁵

³³ „Crna Gora treba dalje da pojača svoja nastojanja da se bori protiv nekažnjivosti za ratne zločine proaktivnim pristupom da djelotvorno istražuje, krivično goni, sudi i kažnjava ratne zločine u skladu sa međunarodnim standardima, te da takvim slučajevima da prioritet“. Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2019. godinu, strana 20.

³⁴ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 7. maja 2021. godine, str. 2.

³⁵ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 2. avgusta 2019, godine, str. 2, tačka III; Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 2. novembra 2020. godine, str. 1 i Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. februara 2021. godine, str. 2, član I.

U odnosu na treći zadatak i **pregled starih, pravosnažno okončanih predmeta**, u izvještajima SDT se govori samo o upućivanju zamolnica³⁶, pretraživanju baze podataka u Hagu,³⁷ analizi postojećih podataka i presuda,³⁸ što sve za šest godina nije dovelo do rezultata. U vezi sa „svim modelima krivične odgovornosti i krivičnih djela“, nema podataka da je SDT ni u jednom od starih predmeta preduzelo radnje u pravcu istraživanja komandne odgovornosti. Takođe, sve krivične prijave koje se tiču starih predmeta su do kraja izvještajnog perioda bile odbačene (vidi 2.2).

1.7. Aktivnosti

1.7.1. Prikupljanje podataka

U članu I Strategije je propisano da je trebalo sakupiti podatke o:

- 1) svim događajima i mogućim izvršiocima sa svih dostupnih izvora, uključujući informacije državnih tužilaštava susjednih zemalja, izvještaje međunarodnih i nevladinih organizacija, novinske članke i informacije i dr;³⁹
- 2) kriminalnim grupama iz doba rata, uz pretpostavku njihovog kontinuiteta u vidu organizovanih kriminalnih grupa danas;⁴⁰
- 3) policijskim izvještajima o aktivnostima na terenu.⁴¹

SDT je upućivalo zamolnice tužilaštvima u regionu, Haškom tribunalu i Rezidualnom mehanizmu u Hagu. Komunikacija s NVO sektorom je bila jednosmjerna, na osnovu zahtjeva NVO za pristup informacijama, poziva za učešće na skupovima, a bez inicijative SDT. O ostalim aktivnostima nema detaljnijih podataka u izvještajima. Policija je uglavnom postupala po zamolnicama tako što je prikupljala i provjeravala podatke i obezbjeđivala svjedoke i njihova saslušanja.⁴² Specijalni policijski tim je po nalogu specijalnog tužioca lišio slobode Vlada Zmajevića.⁴³

1.7.2. Analiza prikupljenih podataka

U članu II Strategije je predviđena analiza prikupljenih podataka, sačinjavanje lista događaja i potencijalnih izvršilaca, potencijalnih svjedoka – žrtava rata i svjedoka saradnika u regionu.⁴⁴ O ovim listama se ne govori ni u jednom godišnjem izvještaju niti izvještajima o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina. Na sastanku sa NVO 24.5.2021. predstavnici tužilaštva su obavijestili da su liste sačinjene.

³⁶ Pogledati Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 9.8.2017. godine, tačka II, str. 2-3.

³⁷ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. februara 2021. godine, str. 2-3.

³⁸ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 21. decembra 2015. godine, tačka IV, str. 3-4.

³⁹ *Ibid*, str. 1, član I, tačka 1

⁴⁰ *Ibid*, str. 2, član I, tačka 2.

⁴¹ *Ibid*, str. 2, član I, tačka 3.

⁴² Pogledati više poglavlje 2.4 Zaštita svjedoka u predmetima ratnih zločina.

⁴³ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. avgusta 2016. godine, str. 1, tačka I.

⁴⁴ Strategija za istraživanje ratnih zločina, čl. II.

1.7.3. Saslušavanje svjedoka, identifikacija predmeta i pravna kvalifikacija i sprovođenje istraga

U članu III je bilo predviđeno saslušanje svjedoka saradnika i svjedoka žrtava; identifikacija pojedinačnih predmeta i u vezi sa tim vršenje njihove pravne kvalifikacije i prava koje treba primjeniti (posebno zbog radnji koje nijesu bile kriminalizovane domaćim zakonodavstvom u vrijeme izvršenja); vrstu odgovornosti – direktna, saučesništvo ili pomaganje i komandnu odgovornost kao posebno krivično djelo i konačno - sprovesti i završiti istrage u skladu sa pravnom procjenom.⁴⁵

Nije poznato u koliko je tačno predmeta SDT saslušavalo svjedoke. Poznato je samo da su svi predmeti, osim predmeta Zmajević, ostali u fazi izviđaja.⁴⁶ Nepoznato je da je ijedan saslušani svjedok bio svjedok saradnik. Međutim, i te radnje su bile sprovedene uglavnom putem zamolnica za pružanje međunarodnopravne pomoći koje su upućene iz inostranstva. Što se tiče identifikacije predmeta, pravne kvalifikacije i vrste odgovornosti, o tome se jedino može govoriti u kontekstu slučaja Zmajević, u kome je došlo do uspostavljanja pravne kvalifikacije i procesuiranja.

1.8. „Mogući problemi tokom istraživanja ratnih zločina”

Strategija je pod naslovom „Mogući problemi tokom istraživanja ratnih zločina” istakla tri takva moguća problema: 1) nedostatak povjerenja u policiju i tužilaštvo, 2) problem zaštite svjedoka-žrtava i 3) manjak komunikacije između policije i tužilaštva.⁴⁷

Kao moguća rješenja tih problema predviđeno je povećanje transparentnosti krivičnog gonjenja, osim u mjeri koja bi ugrožavala „započeta istraživanja”, jačanje „javne posvećenosti” tužilaštva istragama ratnih zločina, poboljšanje primjene relevantnih tehnika i vještina saslušanja svjedoka i organizovanje manje formalnih sastanaka tužilaca i policajaca koji rade na slučajevima ratnih zločina.⁴⁸

Međutim, u izvještajima SDT o primjeni Strategije nema nikakvih podataka o tome to da li je do ovih problema došlo i, ako jeste, kako su oni prevaziđeni.

O aktivnostima zaštite svjedoka i saradnje tužilaštva i policije biće nešto više riječi u poglavlju 4 - Zaštita svjedoka u predmetima ratnih zločina. U narednom poglavlju govorimo o transparentnosti rada SDT. Upitno je povećanje transparentnosti krivičnog gonjenja, budući da se često moglo dobiti više informacija iz medija i drugih izvora, nego od samog tužilaštva.

⁴⁵ *Ibid*, čl. III.

⁴⁶ Informacije dobijene uvidom u izvještaje o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina, počev od 21. decembra 2015. godine, zaključno sa 7. majom 2021. godine.

⁴⁷ Strategija za istraživanje ratnih zločina, odjeljak „Mogući problemi tokom istraživanja ratnih zločina”.

⁴⁸ *Ibid*.

Javna posvećenost istrazi ratnih zločina je očigledno bila mala, sudeći po krajnjim rezultatima, ali i po saopštenjima i javnim nastupima tužilaštva u kojima su ratni zločini minimalno zastupljeni (vidi 2.1). Osim u slučaju Zmajević, o kome se SDT oglasilo da saopšti konkretne rezultate, tužioci su u javnosti govorili o ratnim zločinima samo kada bi bili pozivani na skupove NVO, a i tada su davali neodređene izjave o tome da su preduzimali neke radnje u nekim predmetima u izviđaju.

Specijalna tužiteljka Lidija Vukčević, nadležna za predmete ratnih zločina, nije prihvatila poziv da na panelu koji je HRA organizovala povodom godišnjice zločina Deportacije izbjeglica 27. maja 2019. godine objasni da li je SDT preduzelo bilo kakve radnje povodom tog predmeta u skladu sa Strategijom.⁴⁹ Ona je 5. avgusta 2020. godine prihvatila da razgovara sa predstavnicama HRA o primjeni Strategije, kada smo dobili neke informacije o radu tužilaštva, koje se nijesu ticale ponovnog otvaranja starih predmeta, pa ni predmeta deportacije.

1.9. Formiranje tužilačko-policijskih timova

Strategijom je pod naslovom „Neophodni resursi“ predviđeno formiranje timova za svaki predmet sastavljenih od „jednog tužioca i dva-tri policajca“ koji bi se bavili istraživanjem ratnih zločina.⁵⁰

U izvještajima o implementaciji Strategije se navodi da je formiran samo jedan Specijalni istražni tim za predmete ratnih zločina, i to tek poslije pet godina od donošenja Strategije, 13. novembra 2020. godine, kada je dobijena dokumentacija od Međunarodnog rezidualnog mehanizma.⁵¹ Ovaj tim čine specijalni tužilac, saradnik u SDT-u i ovlašćeni policijski službenici Specijalnog policijskog odjeljenja.⁵² Jedino što je poznato je da je taj tim radio na „identifikaciji crnogorskih državljana za koje se sumnja da su učestvovali u vršenju ratnih zločina na području bivše SFRJ“. ⁵³ Međutim, na sastanku sa predstavnicima državnog tužilaštva 24.5.2021. godine objašnjeno je da su i ranije formirani istražni timovi, iako o tome nije izvješteno.

⁴⁹ HRA : Najava panel diskusije: Zločin Deportacija 1992. – post factum 2019, 26.05.2019, dostupno na: <https://www.hraction.org/2019/05/26/26-5-2019-najava-panel-diskusije-zlocin-deportacija-1992-post-factum-2019/>.

⁵⁰ Strategija za istraživanje ratnih zločina, str. 3.

⁵¹ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. februara 2021. godine, str. 2-3.

⁵² Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. februara 2021. godine, str. 2-3.

⁵³ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 7. maja 2021. godine, str. 2.

2. Pregled postupanja Specijalnog državnog tužilaštva u skladu sa Strategijom za istraživanje ratnih zločina (maj 2015 – maj 2021)

2.1. Saopštenja, medijski i javni nastupi

SDT je od 2. februara 2016. godine, kada je objavilo prvo svoje saopštenje, do 1. juna 2021. godine, objavilo ukupno 162 saopštenja na svojoj internet stranici, od kojih su samo četiri (2,5%) bila posvećena ratnim zločinima. Od ta četiri saopštenja, dva su se ticala predmeta Zmajević, a jedno je bio iznuđeni odgovor na tvrdnje poslanika Nebojše Medojevića o učešću Glavnog specijalnog tužioca Milivoja Katnića (GST) u ratnim zločinima na dubrovačkom ratištu, a jedno o sastanku u Tužilaštvu BiH, koji se ticao i saradnje na procesuiranju ratnih zločina.⁵⁴

HRA je analizirala i druge izjave za medije i javna izlaganja GST i specijalne tužiteljke Lidije Vukčević, koja je bila nadležna za predmete ratnih zločina. Prema tim podacima, od 24. juna 2015. godine do 1. juna 2021. godine, GST je od 31 evidentiranih medijskih i javnih nastupa, u samo tri prilike govorio o ratnim zločinima. Dvije prilike su bile izjave za TV *Vijesti* po samom osnivanju SDT, a treća je sa sastanka koji je VDT organizovao na inicijativu HRA i uz podršku drugih NVO povodom šest godina od usvajanja Strategije za istraživanje ratnih zločina. Kada je u pitanju tužiteljka Vukčević, od 26. marta 2016. godine do 1. juna 2021. godine, od ukupno 15 medijskih i javnih nastupa, ona je dala 6 izjava u vezi ratnih zločina i to na skupovima organizovanih od strane nevladinih organizacija ili na inicijativu nevladinih organizacija (Akcije za ljudska prava, Centra za građansko obrazovanje i Inicijative mladih za ljudska prava), kao i jedan odgovor na pitanje u intervjuu za dnevni list „Pobjeda“.⁵⁵

2.2. Izviđaji, istrage i optuženja

Ekspert koga je angažovala Evropska komisija, Mauricio Salustro, u svom izvještaju iz 2014. godine je istakao da „crnogorsko tužilaštvo nije uspjelo da organizuje svoje istražne napore na polju ratnih zločina“ i da „postoji nedostatak proaktivnog pristupa u pokušaju identifikacije potencijalno osumnjičenih“.⁵⁶ Prema tome, od SDT se očekivalo da pokaže znatno aktivniji pristup od onoga koje je do njegovog osnivanja 2015. godine pokazalo Vrhovno državno tužilaštvo u istraživanju ratnih zločina.

Od maja 2015. godine do juna 2021. godine, SDT je donijelo samo jednu naredbu o sprovođenju istrage i podiglo je samo jedan optužni akt u jednom istom predmetu protiv Vlada Zmajevića, rezerviste Vojske Jugoslavije, koji se teretio da je na području Kosova i Metohije 1999. godine počinio krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije je u zakonom propisanoj proceduri ustupilo SDT-u krivično gonjenje protiv

⁵⁴ Podaci preuzeti sa : <https://sudovi.me/spdt/kategorija/Qa>.

⁵⁵ „Za dvije godine blokirana imovina vrijedna sto miliona“, *Pobjeda*, 1.2.2021.

⁵⁶ Peer-based Assessment Mission to Montenegro, on the Domestic handling of war crimes (by Maurizio Salustro), 2014, str. 1.

Zmajevića.⁵⁷ SDT je u tom predmetu sprovelo istragu, podiglo optužnicu i procesuiralo predmet pred Višim sudom u Podgorici (detaljnije u 2.3).

Nije poznato koliko je tačno predmeta SDT formiralo u ovom periodu u izviđaju povodom ratnih zločina, jer se to ne može precizno zaključiti iz izvještaja koje je objavilo SDT.

2.2.1. Godina 2015.

U toku 2015. godine nije bila podignuta nijedna optužnica niti je izdata naredba o pokretanju istrage za neki ratni zločin. Nije bilo ni podnijetih ni odbačenih krivičnih prijava. U jednom nepoznatom predmetu iz ranijeg perioda, neriješena istraga je završena okončanjem postupka.⁵⁸ Te godine je SDT formiralo jedan novi predmet, zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Nije navedeno koji predmet je u pitanju, niti je to poznato iz drugih izvora.⁵⁹

Po krivičnoj prijavi novinara i publiciste Šekija Radončića protiv Slobodana Pejovića od 18. aprila 2011. godine zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva, u predmetu Deportacija izbjeglica, pristupljeno je prikupljanju potrebnih dokaza, podataka i obavještenja i predmet se nalazio u fazi donošenja odluke.⁶⁰ Povodom istog događaja, a u vezi druge krivične prijave koju je Radončić podnio zajedno sa Jasenom Perović protiv Slobodana Pejovića i NN lica zbog krivičnih djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva i neprijavljivanje krivičnog djela i učinioca od 18. marta 2015. godine,⁶¹ takođe su prikupljeni određeni podaci i obavještenja i predmet se nalazio u fazi donošenja odluke.

U vezi krivične prijave Elsane Nurković protiv NN lica zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142 stav 1 KZ SRJ, a u vezi nestanka oca podnositeljke, Halita Nurkovića, koji je bio taksista na teritoriji Kosova 1999. godine,⁶² SDT je prikupljalo podatke i dostavilo ih Državnom tužilaštvu Kosova, budući da je pred tim tužilaštvom formiran predmet u vezi tog događaja.⁶³

Iz prethodnog perioda ostala je neriješena krivična prijava Milana Popovića, profesora Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore, Esada Kočana, glavnog i odgovornog urednika crnogorskog nedjeljnika „Monitor“ i Koče Pavlovića, poslanika u Skupštini Crne Gore podnijeta protiv premijera Crne Gore, Mila Đukanovića i pet drugih osoba iz Vrhovnog državnog tužilaštva, zbog krivičnog djela genocid izvršenog na teritoriji Crne Gore od 1994. do 2014. godine, u vezi slučaja

⁵⁷ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 12. maja 2016. godine, str. 2, tačka 9.

⁵⁸ Izvještaj o radu Specijalnog državnog tužilaštva za 2015. godinu, str. 11.

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 21. decembra 2015. godine, str. 1, tačka 2. Detaljnije o ovim krivičnim prijavama vidi u poglavlju 3.2.3.1.

⁶¹ Prijava je podnijeta zbog toga što je zabilježeno da je Slobodan Pejović u emisiji „Bez granica“ Televizije *Vijesti* saopštio da zna za ubistva izbjeglica za vrijeme rata na Orjenu i da zna ko je odgovoran za ta ubistva, ali je odbio da saopšti ime te osobe (izvor informacije je krivična prijava u koju je HRA imala uvid).

⁶² „KOSOVSKE TUŽILAŠTVO SDT- U DOSTAVILO DOKAZE U ISTRAZI O NESTANKU TAKSISTE IZ ROŽAJA HALITA NURKOVIĆA“, *Dan*, 26.08.2018: <https://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Hronika&clanak=660333&datum=2013-01-26&najdatum=2018-08-26>,

⁶³ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 21. decembra 2015. godine, str. 1-2, tačka 3.

Ibrahima Čikića.⁶⁴ Međutim, prema saopštenju za medije podnosioca od 9.12.2014. godine, njih je Vrhovno državno tužilaštvo tada obavijestilo da „nema osnova za krivično gonjenje bilo kojeg lica za bilo koje krivično djelo za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti”.⁶⁵ Vrhovno državno tužilaštvo je naknadno ipak korigovalo tu odluku, pa je predmet vratilo tadašnjem Specijalnom odjeljenju za suzbijanje organizovanog kriminala i korupcije, terorizma i ratnih zločina radi preduzimanja dodatnih radnji.⁶⁶

Po zamolnici za preuzimanje krivičnog gonjenja Tužilaštva BiH povodom istrage koja se vodi protiv Ranka Radulovića, kontroverznog nikšićkog biznismena i bivšeg vlasnika fudbalskog kluba „Čelik” iz Nikšića za krivično djelo zločin protiv čovječnosti iz člana 172 Kaznenog Zakona BiH, izvršene su provjere traženih informacija od strane Uprave policije i podaci su dostavljeni Tužilaštvu BiH.⁶⁷ Radulović se tereti da je tokom jula i avgusta 1992. godine u Foči zajedno sa drugim licima učestvovao u napadu i progonu civilnog stanovništva, uzimanju talaca, „kao i u protivpravnom, samovoljnom i vojnim potrebama neopravdanom uništavanju imovine u velikim razmjerama, da je sudjelovao u protivzakonitom zatvaranju civila, pomagao u prisiljavanju djevojaka bošnjačke nacionalnosti na seksualni odnos ili s njim izjednačene seksualne radnje-silovanje, kao i počinio više puta silovanje više žrtava”.⁶⁸ O epilogu u 2020. godini, vidjeti u poglavlju 2.2.6.

2.2.2. Godina 2016.

Te 2016. godine, SDT je formiralo dva nova predmeta zbog krivičnih djela protiv čovječnosti i ratnih zločina.⁶⁹

Prvi predmet se odnosio na okrivljenog Vlada Zmajevića i u tom predmetu je donijeta i Naredba o sprovođenju istrage 5. avgusta 2016. godine.⁷⁰ SDT je podnijelo i predlog za određivanje pritvora Zmajeviću koji je usvojen. Pritvor je i produžen, a nastavljeno je postupanje u istrazi.⁷¹

Drugi predmet je formiran povodom informacije Udruženja boraca ratova od 1990. godine, od 24. maja 2016. u vezi lišavanja života 24 pripadnika JNA na području Čepikuća, Ivanjice, Osojnika i Graba u Hrvatskoj u oktobru 1991. godine i okolnostima u vezi nestanka i stradanja sedmorice pripadnika JNA u reonu Crnoglava kod Neuma na teritoriji BiH 23. aprila 1992. godine. Na kraju godine, predmet se i dalje nalazio u fazi izviđaja.⁷²

⁶⁴ Izvještaj o radu Specijalnog državnog tužilaštva za 2015. godinu, *op. cit.*

⁶⁵ „Popović, Kočan i Pavlović: Stanković pomaže osumnjičenima za genocid da izbjegnu pravdu”, *Vijesti*, 09.12.2014., dostupno na: <https://www.vijesti.me/zabava/205514/popovic-kocan-i-pavlovic-stankovic-pomaze-osumnjicenima-za-genocid-da-izbjegnu-pravdu>,

⁶⁶ „Stanković korigovao odluku, slučaj Ibrahima Čikića opet aktivan”, *Vijesti*, 11.12.2014., dostupno na:

<https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/205128/stankovic-korigovao-odluku-slucaj-ibrahima-cikica-opet-aktivan>.

⁶⁷ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 21. decembra 2015. godine, str. 3, tačka 10.

⁶⁸ „PODIGNUTA OPTUŽNICA ZA ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI NA PODRUČJU FOČE”, *Tužilaštvo Bosne i Hercegovine*, 03.09.2020., dostupno na: <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/index.php?id=4587&jezik=b>.

⁶⁹ Izvještaj o radu Specijalnog državnog tužilaštva za 2016. godinu, str. 11.

⁷⁰ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. avgusta 2016. godine, tačka I, str. 1.

⁷¹ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. avgusta 2016, str. 1 tač. I, i 5. decembra 2016, str. I, tačka I.

⁷² Izvještaj o implementaciji, *op. cit.* od 5. decembra 2016., str. 2, tačka II i „Zašto Crna Gora izbegava istragu zločina u Lori”, *Politika*, 6.6.2016, dostupno na: <http://www.politika.co.rs/sr/clanak/356571/Zasto-Crna-Gora-izbegava-istragu-zlocina-u-Lori>.

Nije bilo novih pomaka po krivičnoj prijavi Nurković Elsane u vezi nestanka njenog oca Halita Nurkovića,⁷³ niti po krivičnim prijavama Šekija Radončića za deportaciju izbjeglica.⁷⁴

Prema Izvještaju o radu SDT za 2016. godinu, „šest predmeta koji su formirani u ranijem periodu, a odnose se na slučajeve ratnih zločina za koje postoji sumnja da su izvršeni u Hrvatskoj, Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini u toku 1991, 1992. i 1993. godine nalaze se u fazi izviđaja". Nije objašnjeno o kojim predmetima se radi.⁷⁵ Za sve njih kratko stoji da su podaci o njima prikupljeni od domaćih državnih organa i pravosudnih organa iz država regiona putem međunarodne pravne pomoći i na kraju, pretragom baze i zamolnicama za dobijanje relevantnih podataka od Haškog tribunala.

Krivična prijava Esada Kočana, Milana Popovića i Koče Pavlovića protiv Mila Đukanovića i pet osoba iz Vrhovnog državnog tužilaštva za krivično djelo genocid iz čl. 426 KZ Crne Gore je ostala neriješena na kraju ovog izvještajnog perioda.

Od 14. do 18. novembra, jedan specijalni tužilac i jedan savjetnik u SDT-u boravili su u službenoj posjeti Haškom tribunalu (MKSJ), gdje su vršili pretragu baze podataka u cilju prikupljanja podataka i dokaza koji se odnose na postupke u izviđaju pred SDT-om, kao i u vezi predmeta „Bukovica", „Morinj", "Kaludžerski laz" i „Deportacija", s ciljem utvrđivanja da li su crnogorski državljani učestvovali u njihovom izvršenju. Dogovorena je razmjena podataka i dokaza sa Specijalnim tužilaštvom.⁷⁶

2.2.3. Godina 2017.

Ove godine nijesu formirani novi predmeti, niti su podnošene nove krivične prijave.

Odbačene su tri krivične prijave, jedna, koju su podnijeli Esad Kočan, Milan Popović i Koča Pavlović protiv Mila Đukanovića i pet osoba iz Vrhovnog državnog tužilaštva zbog krivičnog djela genocid, u vezi sa slučajem Ibrahima Čikića,⁷⁷ druga, koju su podnijeli Šeki Radončić i Jasenka Perović protiv NN lica i Slobodana Pejovića zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva i neprijavljivanje krivičnog djela i učinioca, u vezi navodnih ubistava izbjeglica na Orjenu 1992. godine⁷⁸ i treća koju je Radončić podnio protiv Slobodana Pejovića zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva zbog njegovog navodnog učešća u hapšenju izbjeglica.⁷⁹

Prema riječima tri podnosioca prve odbačene prijave, tužilaštvo im se do decembra 2017. nije obratilo povodom krivične prijave koju su protiv Đukanovića i osoba iz Vrhovnog državnog

⁷³ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 12. maja 2016. godine, str. 1-2, tačka 3.

⁷⁴ *Ibid*, str. 1, tačka 2 i str. 2, tačka 5.

⁷⁵ Izvještaj o radu Specijalnog državnog tužilaštva za 2016. godinu, str. 11.

⁷⁶ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5.12.2016. godine, str. 2 tačka III.

⁷⁷ Izvještaj o radu Specijalnog državnog tužilaštva za 2017. godinu, str. 19.

⁷⁸ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 11. aprila 2017. godine, str. 1-2.

⁷⁹ Izvještaj o implementaciji strategije za istraživanje ratnih zločina od 27. novembra 2017. godine, str. 2.

tužilaštva podnijeli zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva, u vezi sa slučajem deportacije izbjeglica iz 1992. godine.⁸⁰

U predmetu formiranom po informacijama Udruženja boraca ratova od 1990. godine Crne Gore, u vezi lišavanja života 24 pripadnika JNA oktobra 1991. godine i nestanka sedam pripadnika JNA u aprilu 1992. godine, prikupljena je dokumentacija od Ministarstva odbrane Crne Gore, i upućene su zamolnice Haškom tribunalu i Tužilaštvu za ratne zločine Srbije za dobijanje informacija.⁸¹

U vezi prijave nestanka Halita Nurkovića (vidi 2.2.1), nakon prikupljanja podataka od tužilaštva iz Kosova, SDT je izvršilo pretragu baze podataka MKS za bivšu Jugoslaviju, a potom uputilo Zamolncu za dostavljanje tih podataka,⁸² koji su primljeni, pa su analizirani,⁸³ i upućen je zahtjev za dostavljanje podataka Vrhovnom državnom tužilaštvu Kosova.⁸⁴

2.2.4. Godina 2018.

Te godine nije bilo novih krivičnih prijava, niti su odbačene prijave iz prethodnog perioda.⁸⁵

U toku je bilo suđenje Vladu Zmajeviću, prema optužnici zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz čl. 142 st. 1 Krivičnog zakonika SRJ, u vezi ubistava civila na Kosovu.⁸⁶

SDT je formiralo četiri predmeta povodom Zamolnice Tužiteljstva BiH.⁸⁷ Nije poznato o kojim predmetima se radilo.

U predmetu u vezi nestanka i ubistva pripadnika JNA u Hrvatskoj i BiH 1991. i 1992. godine, na kraju godine su analizirani podaci dobijeni od Haškog Tribunala i Tužilaštva za ratne zločine Srbije.⁸⁸

U predmetu prijave nestanka Halita Nurkovića (2.2.2), nakon dobijanja prevoda i analize podataka od strane nadležnih organa Kosova, SDT je zaključilo da dalje nije nadležno jer nema osnova sumnje da je krivično djelo učinjeno od strane crnogorskog državljanina, i konstatovalo je da je na Kosovu formiran predmet po ovom događaju koji je u fazi izviđaja.⁸⁹

⁸⁰ „SPECIJALNO TUŽILAŠTVO ODBILO KRIVIČNU PRIJAVU PROTIV ĐUKANOVIĆA ZA GENOCID”: Šegrti, *Monitor*, 1.12.2017, dostupno na : <https://www.monitor.co.me/specijalno-tuilatvo-odbilo-krivinu-prijavu-protiv-ukanovia-za-genocid-egrti/>.

⁸¹ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 27. januara 2017. godine, str. 3 tač. 7; Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 11. aprila 2017, str. 3, tač. 6; Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 9. avgusta 2017, str. 2, tač. 6 i Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 27. novembra 2017, str. 2, tač. III.

⁸² Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 27. januara 2017. godine, str. 2, tačka 3.

⁸³ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 11. aprila 2017. godine, str. 2, tačka 3.

⁸⁴ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 9. avgusta 2017. godine, str. 2, tačka 3.

⁸⁵ *Ibid*, str. 3.

⁸⁶ Izvještaj o radu Specijalnog državnog tužilaštva za 2018. godinu, str. 31.

⁸⁷ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 14. decembra 2018. godine, str. 2, tačka III.

⁸⁸ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 13. juna 2018. godine, str. 2, tačka II.

⁸⁹ *Ibid*, str. 1-2, tačka II.

U organizaciji UNDP, 3. aprila, u okviru projekta „Jačanje regionalne saradnje u procesuiranju ratnih zločina i potragama za nestalim licima“ održan je bilateralni sastanak u Sarajevu – BiH između predstavnika SDT i Tužilaštva BiH na kojem su razmijenjeni podaci o konkretnim predmetima, u pravcu eventualnog ustupanja krivičnog gonjenja.⁹⁰

Dana 10. jula, održan je bilateralni sastanak u Splitu između predstavnika SDT i Tužilaštva Hrvatske na kojem su razmijenjeni podaci u predmetu stradanja pripadnika tzv. „nikšićko-šavničke“ grupe formiranom u Županijskom državnom odvjetništvu Split, u kojem su oštećeni državljani Crne Gore.⁹¹

2.2.5. Godina 2019.

Nije bilo pomaka u pogledu novih predmeta, istraga ili optuženja. Sudeći po izvještaju o radu SDT, nije bilo novih krivičnih prijava, ni odbacivanja starih.⁹²

Međutim, SDT je 31. januara 2019. obavijestilo profesora Milana Popovića da je odbacilo krivičnu prijavu koju su on, urednik *Monitora* Esad Kočan i poslanik Koča Pavlović podnijeli još 2012. godine protiv Mila Đukanovića, predsjednika Vlade SRCG 1992. godine i protiv Vrhovne državne tužiteljke Ranke Čarapić i njenih saradnika i saradnica u Vrhovnom državnom tužilaštvu, zbog ratnog zločina deportacije (vidi 3.2.3.1).⁹³ SDT je Popovića obavijestilo, na njegov zahtjev, da je krivična prijava odbačena zato što „ne postoji osnovana sumnja da su prijavljena lica izvršila krivično djelo za koje su prijavljeni, kao ni drugo krivično djelo za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti“.⁹⁴

U predmetu okrivljenog Zmajevića, Viši sud u Podgorici je donio prvostepenu osuđujuću presudu 5. juna, koju je Apelacioni sud potvrdio 18. novembra 2019. godine, čime je presuda postala pravosnažna.⁹⁵

U predmetu ubijenih i nestalih JNA pripadnika na području Hrvatske i BiH upućene su zamolnice Državnom odvjetništvu Hrvatske i Okružnom tužilaštvu u Doboju i prikupljene dodatne informacije od Ministarstva odbrane Crne Gore.⁹⁶

Postupajući po zamolnici Tužiteljstva BiH, SDT je u svojstvu okrivljenog saslušalo Ranka Radulovića, pod sumnjom da je u Foči tokom rata u BiH 1992. godine izvršio krivično djelo zločin protiv čovječnosti iz čl. 172 KZ BiH, i zapisnik o tom saslušanju dostavilo Tužilaštvu BiH.⁹⁷

⁹⁰ *Ibid*, str. 2, tačka III.

⁹¹ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 19. septembra 2018. godine, str. 2, tačka III.

⁹² Izvještaj o radu Specijalnog državnog tužilaštva za 2019. godinu, str. 30.

⁹³ Obavještenje SDT, Ktr.- S. br. 87/12 od 31. januara 2019. godine.

⁹⁴ *Ibid*.

⁹⁵ Izvještaj o radu Specijalnog državnog tužilaštva za 2019. godinu, str. 30. Takođe, pogledati presudu Višeg suda u Podgorici, br. Ks. 2/17 od 6. juna 2019. godine i presudu Apelacionog suda br. Kžs.br.14/2019 od 18. novembra 2019. godine.

⁹⁶ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 2. avgusta 2019. godine, str. 2, tačka II i Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 27. decembra 2019. godine, str. 2 tačka II.

⁹⁷ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 2. avgusta 2019. godine, str. 2, tačka 3.2.

Prilikom saslušanja Radulović se nalazio u pritvoru, zbog drugog krivičnog djela.⁹⁸ Naknadno je po zamolnici Tužiteljstva BiH, SDT zatražilo od Specijalnog policijskog odjeljenja da prikupi podatke kako bi pristupilo saslušanju svjedoka.⁹⁹

2.2.6. Godina 2020.

Nije bilo ni krivičnih prijava ni novih istraga, ni optuženja.¹⁰⁰

U vezi predmeta protiv Ranka Radulovića, SDT je dostavilo određene podatke Tužilaštvu BiH.¹⁰¹ Predmet ne može da se ustupi crnogorskom tužilaštvu jer su oštećeni odbili da se postupak vodi pred crnogorskim institucijama, a Raduloviću ne može da se sudi u BiH jer zakoni te države ne dozvoljavaju da se sudi osobama u odsustvu.¹⁰² Tužilac Posebnog odjela za ratne zločine Tužilaštva BiH je podigao optužnicu protiv Radulovića 3. septembra 2020. godine.¹⁰³ Optužnica je djelimično potvrđena od Suda BiH,¹⁰⁴ a SDT je, postupajući po zamolnici Tužilaštva BiH, pristupilo dostavljanju određene dokumentacije Raduloviću i njegovom braniocu.¹⁰⁵

SDT je takođe postupalo po zamolnici Županijskog državnog tužilaštva u Splitu i saslušalo u svojstvu okrivljenog osobu sa inicijalima D.Lj, čiji identitet nije poznat, a tereti se za krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva.¹⁰⁶ U tri predmeta, SDT je postupalo po zamolnicama Županijskog državnog odvjetništva u Zagrebu, Tužilaštva za ratne zločine Srbije i Tužilaštva BiH za prikupljanje podataka posredstvom Specijalnog policijskog odjeljenja.¹⁰⁷

SDT istražuje ubistvo državljanina Crne Gore na teritoriji Hrvatske (Cavtat) od strane pripadnika JNA, za koji nije bilo prijave, već je postupak pokrenut na osnovu informacija od nepoznatog izvora.¹⁰⁸ U izviđaju je bio još jedan predmet protiv crnogorskog državljanina pod sumnjom da je počinio ratni zločin, a postupak protiv njega je pokrenut na osnovu dobijenih spisa iz BiH. Međutim, nije došlo do podizanja optužnice.

Tužilac Međunarodnog rezidualnog mehanizma je vlastima u Crnoj Gori uručio dosije koji se odnosi na „više od petnaest osumnjičenih protiv kojih se sada može provesti istraga za teške

⁹⁸ „Radulović saslušan zbog sumnje da je počinio ratne zločine, negirao krivicu“, *Vijesti*, 01.08.2019, dostupno na: <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/395657/sasusavaju-radulovica-zbog-sumnje-da-je-pocinio-ratne-zlocine>.

⁹⁹ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 27. decembra 2019. godine, str. 2.

¹⁰⁰ Izvještaj o radu Specijalnog državnog tužilaštva za 2020. godinu, str. 31.

¹⁰¹ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 15. aprila 2020. godine, str. 1, tačka I.

¹⁰² Bliže informacije o ovom predmetu smo dobili na sastanku sa specijalnom tužiteljkom Lidijom Vukčević, održanom 5. avgusta 2020. godine.

¹⁰³ PODIGNUTA OPTUŽNICA ZA ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI NA PODRUČJU FOČE, *op.cit.*

¹⁰⁴ „Djelimično potvrđena optužnica u predmetu Ranko Radulović“, *Sud BiH*, 18.03.2021, dostupno na: <http://www.sudbih.gov.ba/vijest/djelimino-potvrena-optunica-u-predmetu-ranko-radulovi-21497>.

¹⁰⁵ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 2. novembra 2020. godine, str. 1.

¹⁰⁶ *Ibid*, str. 1-2.

¹⁰⁷ *Ibid*, str. 2.

¹⁰⁸ Informacije dobijene na sastanku sa tužiteljkom Vukčević, 5. avgust 2020. godine.

zločine, uključujući seksualno nasilje".¹⁰⁹ SDT je na kraju godine na osnovu toga formirao novi predmet, koji je u fazi izviđaja.¹¹⁰

2.2.7. Godina 2021.

Do 20. maja 2021. godine, SDT je usvojilo dva izvještaja o onome što je rađeno od početka godine. Nijesu pokrenute nove istrage, niti su podizane optužnice.

SDT je formiralo predmet na osnovu podneska nepoznate osobe od 5. februara 2021. godine, a u vezi navodnog učešća Radio Televizije Crna Gora, drugih medijskih kuća i NN lica u organizovanju paravojnih jedinica radi vršenja ratnih zločina na teritoriji bivše SFRJ tokom 1992. godine. Nakon prikupljenih obavještenja i saslušanja nepoznate osobe, SDT je „ocijenilo da ne postoji osnov za preduzimanje krivičnog gonjenja protiv bilo kojeg lica za bilo koje krivično djelo iz nadležnosti ovog tužilaštva". Predmet je s tog razloga arhiviran dana 5. aprila 2021. godine, o čemu je obavješten podnosilac podneska.¹¹¹

SDT je formiralo još jedan predmet na osnovu online sastanka sa Tužilaštvom BiH, pravnim savjetnikom u kancelariji tužioca Međunarodnog rezidualnog mehanizma i predstavnicima NVO *Trial International* iz BiH, gdje je dobilo podatke i dokaze iz krivičnog postupka koji se vodi pred nadležnim organima BiH, a u kom je okrivljeni crnogorski državljani, sve u cilju pripreme sastanka u Tužilaštvu BiH na kom bi se ispitala ispunjenost uslova za ustupanje predmeta SDT-u. (vidi 6.2.1).¹¹² Do ovog sastanka u BiH je došlo 19. maja 2021. godine.¹¹³

SDT je preuzelo u izvještajnom periodu podatke i dokaze od Rezidualnog mehanizma u pravcu utvrđivanja učešća crnogorskih državljana u ratnim zločinima počinjenim 90-ih, što je dovelo do formiranja Specijalnog istražnog tima¹¹⁴ (vidi 1.9). Specijalni istražni tim je potom izvršio identifikaciju osoba koje se sumnjiče da su učestovale u vršenju ratnih zločina, te uputio zamolnicu za pružanje međunarodne pravne pomoći Tužilaštvu BiH i Rezidualnom mehanizmu u Hagu. Tužilaštvo BiH je dostavilo podatke, ali nije poznato o kojim podacima se radi. Postupanje Rezidualnog mehanizma je bilo još uvijek u toku.¹¹⁵

SDT je postupalo u osam predmeta po zamolnicama za pružanje međunarodne pravne pomoći tužilaštava iz država regiona.¹¹⁶ Od tih osam zamolnica, jedna se odnosila na saslušanje jednog

¹⁰⁹ „Obraćanje g. Sergea Brammertza, Tužitelja Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove, Savjetu bezbjednosti Ujedinjenih Nacija", *Ujedinjene nacije, Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove*, 14.12.2020:

<https://www.irmct.org/sites/default/files/statements-and-speeches/201215-unsc-prosecutor-address-bcs.pdf>.

¹¹⁰ „Vukčević: Predmet se nalazi u fazi izviđaja", *Mina*, 16.12.2020: <https://mina.news/crnagora/vukcevic-predmet-se-nalazi-u-fazi-izvidaja/>.

¹¹¹ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 7. maja 2021. godine, str. 1.

¹¹² *Ibid*, str. 1-2.

¹¹³ Održan sastanak Glavne tužiteljice Tužilaštva BiH sa visokim zvaničnicima SDT Crne Gore, Tužilaštvo BiH:

<http://www.tuzilastvobih.gov.ba/index.php?id=4901&jezik=b>

¹¹⁴ *Ibid*, str. 2-3.

¹¹⁵ *Ibid*, str. 2.

¹¹⁶ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. februara 2021. godine i Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 7. maja 2021. godine, str.2 .

lica¹¹⁷ u svojstvu okrivljenog, jedna na saslušanje u svojstvu svjedoka dvije osobe,¹¹⁸ četiri na identifikaciju lica koja imaju saznanja o ratnim zločinima ili koje bi trebalo saslušati u svojstvu svjedoka¹¹⁹ i dvije na prikupljanje određenih podataka od Specijalnog policijskog odjeljenja.¹²⁰

2.3. Procesuirani predmet Zmajević

Predmet Zmajević je jedini predmet ratnog zločina koji je SDT procesuiralo za šest godina primjene Strategije.

SDT je formiralo predmet protiv Vlada Zmajevića iz Nikšića, rezerviste u Vojski Jugoslavije (VJ), zbog krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 142 stav 1 KZ SRJ, koji je izvršen na Kosovu, pošto je Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije ustupilo krivično gonjenje,¹²¹ a po zamolnici Odjeljenja za ratne zločine Višeg suda u Beogradu. Prethodno su pravosudni organi Srbije sprovedi izviđajne i istražne radnje protiv Zmajevića i prikupili materijalne dokaze i lične dokaze (izjave svjedoka).¹²²

Sporni događaj se dogodio krajem marta 1999. godine, za vrijeme oružanog sukoba između koalicije NATO snaga i pripadnika naoružane vojne organizacije tzv. Oslobodilačke vojske Kosova (OVK) i Savezne Republike Jugoslavije - VJ.¹²³ Zmajević, kao dobrovoljac u VJ, upućen je na Kosovo i Metohiju, na karaulu kod granice s Makedonijom. Optužen je da je prilikom povratka sa karaule, 30. marta 1999, lišio života prvo Imera Kadriu u selu Dunav, a onda u selu Žegra (oba u opštini Gnjilane) i Ćazima Hazirija, Mijazima Idrizija i Ćamilu Haziri. Svi su bili civili albanske nacionalnosti.¹²⁴

U istražnom postupku pred Vojnim sudom pri komandi prištinskog korpusa, koji se vodio protiv Zmajevića i drugih okrivljenih, od čega dvojice svjedoka u ovom predmetu,¹²⁵ a zbog krivičnog djela teški slučajevi razbojničke krađe i razbojništva,¹²⁶ Zmajević je priznao ubistvo troje ljudi, od četiri za koliko je kasnije i pravosnažno osuđen u Crnoj Gori.

¹¹⁷ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. februara 2021. godine, str. 2.

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 7. maja 2021. godine, str. 2, tačka II.

¹²¹ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 12. maja 2016. godine, str. 2, tačka 9.

¹²² Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. avgusta 2016. godine, str. 1. Takođe, iz predloga branilaca okrivljenog za podizanje zahtjeva za zaštitu zakonitosti, koju je zajedno sa drugom dokumentacijom u ovom predmetu advokat Predrag Četković, jedan od Zmajevićevih advokata, dostavio HRA na uvid, proizilazi da je protiv Zmajevića i drugih osoba, od kojih su neki svjedočili na suđenju Zmajeviću pred Višim sudom u Podgorici, pokrenuta israga pred Vojnim sudom pri Komandi PRK 1999. godine zbog krivičnog djela teški slučajevi razbojničke krađe i razbojništva iz čl. 169 st. 2 u vezi sa čl. 168 st. 1 KZ RS, a u vezi sa čl. 22 KZ SRJ. Zmajević je u dva saslušanja od 03.04.1999. i 14.04.1999. negirao razbojništvo, ali je priznao ubistvo tri od četiri civila za koliko ga je kasnije teretilo SDT, i za šta je i pravosnažno osuđen. Izjave Zmajevića pred Vojnim sudom pri Komandi PRK iz 1999. godine su korišćene u postupku protiv Zmajevića pred Višim sudom u Podgorici.

¹²³ Strana 2 presude Višeg suda u Podgorici, br. Ks. 2/17.

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ Odluka Višeg suda u Podgorici, br. Ks. 2/17 od 5. juna 2019. godine, str. 5.

¹²⁶ *Ibid.*, str. 36.

SDT je donijelo Naredbu o sprovođenju istrage protiv Zmajevića 5. avgusta 2016. godine,¹²⁷ a optužnicu protiv njega je podiglo 2. februara 2017. godine, koju je Viši sud sud potvrdio 3. marta te godine.¹²⁸

Zmajević se prema prvobitnoj optužnici koju je potvrdilo Vanraspravno vijeće Višeg suda u Podgorici teretio za ubistvo sedam civila, ali je naknadno taj broj smanjen na četiri.¹²⁹

U predmetu, koji je obuhvatio svjedočenje 13 svjedoka, tri vještačenja, i drugu dokumentaciju, Zmajević je odlukom Višeg suda u Podgorici od 5.6.2019. godine proglašen krivim i osuđen na 14 godina zatvora.¹³⁰ Apelacioni sud je tu odluku potvrdio presudom od 18.11.2019. godine.¹³¹

Protiv presude Apelacionog suda, odbrana Zmajevića je podnijela prijedlog za podizanje zahtjeva za zaštitu zakonitosti Vrhovnom državnom tužilaštvu 10. januara 2020. godine, koji je odbijen rješenjem 22. aprila 2020. godine¹³², da bi nakon žalbe odbrane na rješenje VDT-a bilo ukinuto odlukom Vrhovnog suda od 9. juna 2020. godine, čime je predmet vraćen VDT-u na ponovno odlučivanje.¹³³ Međutim, tužilaštvo je novim rješenjem od 7. jula 2020. godine¹³⁴ ponovo odbilo predlog za podizanje zahtjeva za zaštitu zakonitosti. Na ovo rješenje uslijedila je nova žalba 15. jula 2020. godine Vrhovnom sudu, koja je odbijena.¹³⁵ Iako se odbrana u toku postupka žalila na povredu prava na odbranu, nejednako tretiranje dokaznih predloga i upitno mentalno stanje okrivljenog, ustavna žalba nije podnijeta.

3. Pregled starih predmeta ratnih zločina nakon usvajanja Strategije za istraživanje ratnih zločina

3.1. Pregled obaveze

Evropska komisija je u svim izvještajima o Crnoj Gori počev od 2013. godine objavljivala jedno isto zapažanje, a to je da dosadašnje presude u predmetima ratnih zločina nijesu bile u skladu sa međunarodnim humanitarnim pravom i da je izostala puna primjena domaćeg krivičnog prava, da treba primjeniti proaktivniji pristup u istrazi, krivičnom gonjenju i kažnjavanju ratnih

¹²⁷ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. avgusta 2016. godine, str. 1.

¹²⁸ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 11. aprila 2017. godine, str. 1.

¹²⁹ Zmajevićeva advokatica u prvostepenom postupku Ljiljana Koldžić, izjavila je da je to učinjeno usljed „blamaže od podataka koje su im „kolege iz Srbije ustupile u vidu dokumenta Vojno-bezbedonosne agencije (VBA) i praznog fajla bez ijednog dokaza“ („Amnestija za nalogodavce“, *Vijesti*, 15.07.2019: <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/393535/amnestija-za-nalogodavce>). preuzeto iz Amnestija za nalogodavce, *op. cit.*

¹³⁰ Odluka Višeg suda u Podgorici, br. Ks. 2/17 od 5. juna 2019. godine.

¹³¹ Odluka Apelacionog suda, br. Kž-S 14/2019 od 18. novembra 2019. godine.

¹³² Odluka Vrhovnog državnog tužilaštva, Ktz.br. 1/20 od 22. aprila 2020. godine.

¹³³ Odluka Vrhovnog suda, Kž-S II.br.2/20 od 9. juna 2020. godine.

¹³⁴ Odluka Vrhovnog državnog tužioca, Ktz. br. 1/20 od 7. jula 2020. godine.

¹³⁵ Odluka Vrhovnog suda, Kž-S II br. 4/20 od 29. septembra 2020. godine.

zločina i da još uvijek nijesu podizane optužnice za komandnu odgovornost, saučesništvo, pomaganje i podstrekavanje.¹³⁶ Evropski parlament u posljednjoj rezoluciji o Crnoj Gori od 19. maja 2021. godine izražava zabrinutost zbog nedostatka napretka u procesuiranju ratnih zločina i poziva nadležne da intenziviraju napore da se ti zločini kazne.¹³⁷ Prema tome, Evropska Unija od Crne Gore sve vrijeme očekuje da ispravi propuste u procesuiranju ratnih zločina.

Strategijom je u članu IV propisan konkretan zadatak za SDT:

„Pregledati stare predmete (*Morinj, Bukovica, Deportacija, Kaluđerski laz* i dr.) u cilju provjere da li je moguće identifikovati još neke osumnjičene, uzimajući u obzir sve modele krivične odgovornosti i krivična djela“.

3.2. Predmet „Deportacija izbjeglica“

3.2.1. Opis slučaja

U maju i junu 1992. godine, najmanje 66 izbjeglih muslimana iz Bosne i Hercegovine nezakonito je uhapšeno na teritoriji Crne Gore, a zatim isporučeno pripadnicima - njima neprijateljske - vojske bosanskih Srba u BiH, koji su najveći broj njih likvidirali. Samo dvanaestoro je uspjelo da preživi izručenje u koncentracione logore. Pored muslimana iz BiH, na teritoriji Crne Gore istovremeno je uhapšeno i 33 izbjeglica srpske nacionalnosti, koji su vraćeni u Republiku Srpsku radi mobilizacije. Za razliku od izbjeglih muslimana, deportovane izbjeglice srpske nacionalnosti nijesu tretirane kao taoci, niti je poznato da je bilo ko od njih smrtno stradao od neposrednih posljedica deportacije. Najveći broj uhapšenih izbjeglica doveden je u Centar bezbjednosti Herceg-Novog, koji je služio kao sabirni centar, odakle su organizovano 25. i 27. maja autobusima transportovani u koncentracioni logor KPD Foča, odnosno na neutvrđenu lokaciju u istočnoj BiH (Republici Srpskoj). Samo nekolicina je uspjela da preživi deportaciju u fočanski logor, a niko od ljudi deportovanih autobusom 27. maja 1992. godine nije preživio. Nekoliko posmrtnih ostataka ljudi iz tog autobusa pronađeno je na groblju u Sremskoj Mitrovici gdje ih je donijela Drina. Još uvijek nijesu pronađeni posmrtni ostaci svih tih žrtava. Ostale muslimanske izbjeglice uhapšene su u Baru, Podgorici ili u području blizu granice sa BiH takođe krajem maja 1992. godine i deportovani pojedinačno u logor u Foču ili agentima bosanskih Srba, poslije čega im se gubi svaki trag.¹³⁸

¹³⁶ Izvještaj o napretku Crne Gore za 2013. godinu, Evropska komisija, oktobar 2013, str. 75, itd.

¹³⁷ “51. Strongly condemns any attempts by politicians in Montenegro and elsewhere in the region to deny the Srebrenica genocide or any other war crimes that took place in the former Yugoslavia; welcomes the signing of a protocol on cooperation in the search for missing persons between the Governments of Bosnia and Herzegovina and Montenegro as a good example of cooperation in investigating cases of missing persons; is concerned by the lack of progress in dealing with war crimes committed in Montenegro and calls on the authorities to intensify their efforts to punish war crimes...”, European Parliament resolution of 19 May 2021 on the 2019-2020 Commission Reports on Montenegro, dostupno na linku: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0244_EN.html

¹³⁸ Detaljnije vidi „Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori“, Akcija za ljudska prava iz 2013. godine, str. 22 i „Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2009-2015)“, B. Ivanišević, T. Gorjanc-Prelević, Akcija za ljudska prava, Podgorica, 2016, str. 30, dostupno na: <https://www.hraction.org/wp-content/uploads/2017/05/Sudjenja-za-ratne-zlocine-u-Crnoj-Gori-2009-2015-1.pdf>.

Karakteristika ovog slučaja je da je dobro dokumentovan, što je rijetkost u slučajevima ratnih zločina.

3.2.2. Procesuiranje

Procesuiranje slučaja je detaljno predstavljeno i komentarisano u izvještaju Akcije za ljudska prava „Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2015-2019)”¹³⁹. Ovdje ćemo podsjetiti na osnovne činjenice od značaja za primjenu člana IV Strategije poslije 2015. godine.

Istraga je otvorena u februaru 2006. godine, a optužnica protiv devetorice bivših službenika MUP-a za ratni zločin protiv civilnog stanovništva, zbog “nezakonitog preseljavanja”, podignuta je 2009. godine i potvrdilo je vijeće Višeg suda u Podgorici. Među optuženima, najviši rang su imala dva nekadašnja pomoćnika ministra unutrašnjih poslova za javnu bezbjednost i za državnu bezbjednost.

Optužnicu je potpisala i zastupala zamjenica Specijalnog tužioca Lidija Vukčević.

Viši sud je prvu oslobađajuću presudu za sve okrivljene donio 2011. godine. Ova presuda je ukinuta zato što je u njoj na dva mjesta različito određen karakter sukoba u BiH – na jednom mjestu je bilo navedeno da je sukob u BiH bio međunarodnog karaktera i da je SRJ (Srbija i Crna Gora) bila u sukobu sa Vladom BiH. Apelacioni sud je posebno doveo u pitanje tvrdnju o međunarodnom karakteru sukoba.

Druga presuda, donijeta 2012. godine, bila je gotovo identična kao prva, s tim što je utvrđeno da je sukob u BiH bio nemeđunarodnog karaktera, što je bilo u skladu sa zvaničnim političkim narativom, koji je podržalo i državno tužilaštvo izmjenom optužnice u tom pogledu.¹⁴⁰ Ova presuda je postala pravosnažna kada je Apelacioni sud potvrdio 2013. godine, a i Vrhovni sud Crne Gore je 2015. godine odbacio zahtjev za zaštitu zakonitosti koji je protiv nje podnijelo Vrhovno državno tužilaštvo.

Svi optuženi su oslobođeni odgovornosti jer je utvrđeno da *nije dokazano da su kao pripadnici MUP-a pripadali djelu oružanih snaga SRJ niti pak da su bili u službi bilo koje od strana u sukobu i time bili aktivni učesnici u oružanom sukobu, u kom slučaju bi za njih bila obavezujuća pravila Međunarodnog prava, te samim tim njihova djelatnost ne može se posmatrati i ocjenjivati u smislu izvršenja radnji predviđenih čl. 142 KZ SRJ koju vrše kršenjem pravila Međunarodnog prava, jer za tako nešto ne postoji određeno svojstvo – pripadništvo oružanim snagama ili pripadništvo službi neke od strana u sukobu.*¹⁴¹

¹³⁹ *Ibid.*

¹⁴⁰ Suprotni stav, o tome da je sukob u BiH bio međunarodnog karaktera zauzeo je Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (ICTY) u presudi Tadić, vidi presuda Žalbenog vijeća u predmetu Tadić (15. jul 1999), pasusi 150–160.

¹⁴¹ Presuda Višeg suda u Podgorici u predmetu Ks. br. 3/09, 29. mart 2011, str. 94.

Dakle, prema sudijama koje su učestvovalе u donošenju ove presude, optuženi nјesu imali potrebno „svojstvo“ da bi mogli da odgovaraju za ratni zločin u vidu „pripadništva vojnoj, političkoj, ili administrativnoj organizaciji strane u sukobu“, a nјesu ni „postupali u službi strane u sukobu“.¹⁴² Sud je zaključio da MUP Republike Crne Gore nјe bio strana u sukobu, a i da optuženi nјegovi službenici nјesu ni postupali u službi neke od strana u sukobu u BiH.

Istovremeno, presudom je pravosnažno utvrđeno da su izbjeglice zaista izručene pripadnicima oružanih snaga Srpske Republike u svojstvu talaca za razmjenu ratnih zarobljenika, iako je zamjenica Specijalnog tužioca Lidija Vukčević kao radnju izvršenja krivičnog djela kvalifikovala isključivo „nezakonito preseljavanje civilnog stanovništva državlјana Bosne i Hercegovine muslimanske i srpske nacionalnosti koja su imala status ‘izbjeglice’“¹⁴³. Sud je nedvosmisleno utvrdio da su optuženi izvršili i neke druge radnje izvršenja krivičnog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva (iz čl. 142, st. 1, KZ SRJ) - protivzakonita zatvaranja¹⁴⁴, uzimanje talaca¹⁴⁵ i lišavanje prava na pravilno i nepristrasno suđenje¹⁴⁶.

U najkraćem, sud jeste utvrdio šta se zapravo dogodilo, ali je rekao da to nјe bio ratni zločin, jer Crna Gora zvanično nјe bila u ratu sa BiH, a i to što su izbjeglice hapšene u Crnoj Gori i izručene da posluže jednoj strani u tom sukobu - Srpskoj Republici u BiH, kao ratni zarobljenici ili vojnici, ne znači da su službenici Crne Gore, koji su ih hapsili i izručivali, djelovali u službi te strane u sukobu.

Ovakav stav suda je ekspert Evropske komisije, Mauricio Salustro, kritikovao kao „očigledno pogrešan“ i „bez presedana“.¹⁴⁷ On je istakao da sve ono što je utvrđeno presudom znači da su „crnogorske vlasti djelovale kao produžena ruka bosanskih Srba...“¹⁴⁸, a da zaključak do koga su došli crnogorski sudovi ne proizilazi ni iz teksta odredbe krivičnog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva, niti iz prakse sudova u svijetu, jer je opšte poznato da je za postojanje ratnog zločina sasvim dovoljno da je za vrijeme rata došlo do izvršenja neke zabranjene radnje protiv zaštićene osobe i u bliskoj vezi sa oružanim sukobom - *nexus*¹⁴⁹. Salustro je primjetio da su optuženi postupali po naređenju MUP RCG da postupe „onako kako je to zahtijevao ministar unutrašnjih poslova Srpske Republike BiH“, te da iz presude Višeg suda u Podgorici proizilazi da su postojali dokazi da su žrtve bili civili, da su nezakonito uhapšeni i vraćeni u BiH da bi, oni koji su bili Muslimani, poslužili za razmjenu srpskih zarobljenika“, te da se „u tako dokazanoj situaciji postojanje veze s oružanim konfliktom ne može razumno osporavati“.¹⁵⁰

¹⁴² *Ibid*, str. 26. Presuda Višeg suda u Podgorici u predmetu Ks. br. 6/12, 22.11.2012, str. 214, sudija Milanka Žižić, predsjedavajuća i sudije Ratko Čupić i Dragica Vuković. Presudu je potvrdilo vijeće Apelacionog suda, Radmila Mijušković, predsjedavajuća i sudije Dragiša Rakočević i Zoran Smolović (Kžs.18/2013) i vijeće Vrhovnog suda, Stanka Vučinić, predsjedavajuća i sudije Hasnija Simonović i Radule Kojović (Kzz.br.4/15).

¹⁴³ Optužnica KTS. 17/08, 19.01.2009.

¹⁴⁴ Presuda Višeg suda u Podgorici u predmetu Ks.br.6/12, 22. novembar 2012, str. 179 i str. 184.

¹⁴⁵ *Ibid*, str. 179–80 i 211–12.

¹⁴⁶ *Ibid*, str. 184.

¹⁴⁷ *Peer-based Assessment Mission to Montenegro, on the Domestic handling of war crimes (by Maurizio Salustro)*, 2014, str. 14 i str. 16.

¹⁴⁸ *Ibid*, str. 15, par. 46.

¹⁴⁹ *Ibid*, str. 14.

¹⁵⁰ *Ibid*, str. 11 i 14.

Zanimljivo je i da u cijeloj ovoj stvari ipak sve sudije nijesu mislile i radile isto. Sudija Miroslav Bašović, koji je u ovom predmetu donio rješenje o sprovođenju istrage, ocijenio je u tom rješenju da je „opšte poznata činjenica da je tadašnja SRJ, pa dakle i Republika Crna Gora kao njena članica, bila uključena u oružane sukobe na teritoriji BiH pomažući jednu stranu“.¹⁵¹ Takođe, očigledno je da ni sudije Višeg suda u Podgorici, koje su potvrdile optužnicu, u njoj u tom pogledu nijesu vidjele ništa sporno.

Vlada Crne Gore je, na čelu sa Milom Đukanovićem, skoro svim oštećenim porodicama stradalih žrtava deportacije, kao i dvanaestorici onih koji su kao posljedicu deportacije preživjeli mučenja u logorima Republike Srpske, posle četvorogodišnjeg suđenja na osnovu sudskog poravnjanja platila naknadu štete zbog nezakonitog djelovanja crnogorske policije sa tragičnim posljedicama. Treba imati u vidu da je prethodno i Haški tribunal u predmetu protiv Milorada Krnojelca (upravnika logora u Foči) utvrdio da su izbjeglice nezakonito uhapšene u Crnoj Gori i izručene kao taoci ili ratni zarobljenici njima neprijateljskoj vojsci Srpske Republike.¹⁵²

Sve u svemu, poslije ovakvog sudskog ishoda, ne iznenađuje činjenica da Evropska unija svake godine ponovo upozorava Crnu Goru da su dosadašnje presude za ratne zločine sadržale greške u primjeni prava.

Specijalna tužiteljka Lidija Vukčević, koja je zastupala optužnicu, odustala je od većeg broja oštećenih prvobitno navedenih u optužnici, jer se nijesu odazvali pozivu suda za davanje iskaza, zbog čega se nijesu mogli više smatrati oštećenima.¹⁵³ Međutim, prema Zakoniku o krivičnom postupku „ako oštećeni nije prisutan na glavnom pretresu, a uredno je pozvan ili mu se poziv nije mogao uručiti zbog neprijavlivanja sudu promjene adrese ili boravišta smatraće se da neće da nastavi gonjenje“ (čl. 60, st. 2). Jedan od takvih oštećenih je i Sadik Demirović, koji od devedesetih godina živi u Švedskoj, i koji je svoju adresu prijavio Crnoj Gori u parničnom postupku u kome je i ostvario naknadu štete zbog posljedica nezakonite deportacije iz Crne Gore u logor u Srpskoj Republici BiH. On tvrdi da nikad nije dobio poziv za krivično suđenje. Sada se postavlja pitanje da li bi se u nekom novom suđenju moglo suditi za postupanje prema njemu i drugima, koji na kraju i nisu tretirani kao oštećeni ovim slučajem u krivičnopravnom smislu, iako su to nesumnjivo bili.

U kontekstu očekivanja od državnog tužilaštva, važno je istaći i to da je ekspert Evropske komisije, pored kritikovanja postupanja sudova, kritikovao i strategiju optuženja koju je tužilaštvo primjenilo u ovom slučaju. On je istakao da je okrivljene trebalo optužiti za konkretne radnje uzimanja talaca i nezakonitog lišavanja slobode, koje su i dokazane, i to u svojstvu saizvršilaca ili bar pomagača.¹⁵⁴ Istakao je i da u optužnici nije zauzet jasan stav oko toga da za vrijeme oružanog sukoba, zaštićene osobe (civili, izbjeglice) uživaju zaštićeni status gdje god da se nalaze, tako da do izvršenja ratnog zločina prema njima može doći bilo gdje, sve dok je to

¹⁵¹ Viši sud u Podgorici, Ki. Br. 239/05, 18. februar 2006, sudija Miroslav Bašović.

¹⁵² MKSJ, predmet IT-97-25, tačka 191, itd: <https://www.icty.org/x/cases/krnjelac/tjug/en/krn-tj020315e.pdf>.

¹⁵³ Jedan od njih je i oštećeni Sadik Demirović, koji je dobio odštetu od države kao preživjela žrtva tog zločina, i koji ima potvrdu na svoje ime da je uhapšen u Herceg Novom i odveden u logor u Foči odakle je uspio da se izbavi posle višemjesečnog mučenja u logoru.

¹⁵⁴ *Peer-based Assessment Mission to Montenegro, on the Domestic handling of war crimes (by Maurizio Salustro)*, 2014, str. 12.

postupanje u vezi sa oružanim sukobom, koji može biti i nemeđunarodnog karaktera u skladu sa zajedničkim članom 3 Ženevskih konvencija.¹⁵⁵

3.2.3. Šta je urađeno poslije usvajanja Strategije

Od usvajanja Strategije u maju 2015. godine do danas nije došlo do ponovnog otvaranja slučaja ovog ratnog zločina. Nije donijet nijedan zahtjev za sprovođenje istrage, niti postoje pokazatelji o tome da se nešto ozbiljno preduzimalo „u cilju provjere da li je moguće identifikovati još neke osumnjičene, uzimajući u obzir sve modele krivične odgovornosti i krivična djela“, kako je bilo zadato članom IV Strategije.

Strategija očigledno nije predviđala razmatranje mogućnosti da se istim okrivljenima ponovo sudi, vjerovatno pod uticajem načela *ne bis in idem*, već samo razmatranje mogućnosti da se identifikuju neki novi osumnjičeni. U nastavku ćemo razmotriti obje mogućnosti.

3.2.3.1. Procesuiranje novih okrivljenih

SDT je moglo da za ovaj isti zločin procesuiri i osobe koje do sada nijesu bile okrivljene, i to na osnovu sadržajnije i preciznije optužnice. Međutim, nema pokazatelja da je takva mogućnost ozbiljno razmatrana.

U kontekstu ovog slučaja, do danas su odbačene tri krivične prijave, koje su se odnosile na moguće nove počinioce.

Jednu su 3. maja 2012. godine podnijeli glavni urednik nedjeljnika Monitor Esad Kočan, poslanik Koča Pavlović, i profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore, Milan Popović, protiv Mila Đukanovića, koji je u vrijeme deportacija bio predsjednik Vlade RCG, odnosno, kako je navedeno, „tadašnjeg a najvećim dijelom i današnjeg vrha crnogorske vlasti“, i protiv Vrhovne državne tužiteljke Ranke Čarapić i njenih saradnika i saradnica u Vrhovnom državnom tužilaštvu „za saučesništvo pomaganjem počiniocima ovog zločina da izbjegnu pravdu“.¹⁵⁶ Ovu krivičnu prijavu je Specijalno državno tužilaštvo (SDT) odbacilo, prema obavještenju iz 2019. godine, jer je ocijenjeno da „ne postoji osnovana sumnja da su prijavljena lica izvršila krivično djelo za koje su prijavljeni, kao ni drugo krivično djelo za koje se gonjene preduzima po službenoj dužnosti“¹⁵⁷. Nije navedeno bilo kakvo drugo obrazloženje, niti je objašnjeno šta je SDT učinilo da provjeri navode iz prijave i ispita odgovornost prijavljenih, odnosno, na temelju kojih činjenica je donijelo zaključak kakav je donijelo.

SDT je odbacilo i dvije krivične prijave koje je podnio novinar istraživač i publicista Šeki Radončić protiv Slobodana Pejovića, bivšeg službenika MUP-a i svjedoka u istrazi i na suđenju okrivljenima za deportacije i drugih NN lica.

¹⁵⁵ *Peer-based Assessment Mission to Montenegro, on the Domestic handling of war crimes (by Maurizio Salustro)*, 2014, str. 14 i str. 16.

¹⁵⁶ „Podnijeli krivičnu prijavu protiv Đukanovića i Čarapiće zbog deportacije“, *Vijesti*, 3. maj 2012.

¹⁵⁷ Obavještenje koje je tužiteljka SDT Lidija Vukčević dostavila profesoru Milanu Popoviću, na njegov zahtjev, 31.01.2019, Ktr-S. br. 87/12

Radončić je Pejovića prvom prijavom prijavio da je učestvovao u nezakonitim hapšenjima izbjeglica, a da se lažno predstavljao da ih je oslobodio. On je u prilog svojim tvrdnjama dostavio i dokumentarni film, u kome je zabilježio izjave dvojice tadašnjih pripadnika crnogorske policije o tome da je Pejović učestvovao u bar jednom hapšenju, sestre, kojoj su trojica braće uhapšena i deportovana, a koja je tvrdila da se sjeća da je Pejović učestvovao u njihovom hapšenju, i osoba koje su tvrdile da su u akciji policije 1992. godine u Meljinama, o kakvoj je Pejović svjedočio, uhapšene i puštene na slobodu, ali ne njegovom zaslugom.¹⁵⁸ Ovu prijavu je SDT odbacilo 2017. godine rješenjem ocjenivši takođe da „ne postoji osnovana sumnja da je izvršio prijavljeno krivično djelo, kao ni drugo djelo za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti“.¹⁵⁹ Ostalo je nepoznato da li je SDT nešto učinilo da provjeri navode Radončića, ili ako jeste, šta je preduzelo i sa kakvim ishodom.¹⁶⁰

Drugom prijavom je Radončić prijavio NN lica zato što su 1992. godine na planini Orjen navodno ubili jedno ili više lica izbjeglih iz BiH, dok je Pejovića prijavio zbog neprijavlivanja izvršioca tog krivičnog djela, a povodom njegovih tvrdnji, koje je iznio u emisiji televizije Vijesti „Bez granica“, 2.3.2015. godine, da zna ko je izvršilac za ubistva na Orjenu, ali odbija da saopšti njegovo ime.¹⁶¹ I ova prijava je odbačena, poslije više od dvije godine od njenog podnošenja, takođe s tipskom formulacijom da „ne postoje osnovi sumnje da je bilo koje lice izvršilo bilo koje krivično djelo za koje se gonjenje preduzima po službenoj dužnosti“ i bez dostavljenog obrazloženja.¹⁶² Navedeno je da je prijava odbačena „nakon ocjene navoda prijave i njenih priloga, te prikupljenih dokaza i obavještenja“, međutim, ni njeni podnosioci, a ni javnost, nikada nijesu obaviješteni o dokazima i obavještenjima koje je SDT prikupilo i na osnovu kojih je zaključilo da je prijava neosnovana.

I pored obimnog dokaznog materijala koji je prikupljen tokom istrage i sudskog postupka, **nema pokazatelja da je SDT išta preduzelo da istraži komandnu odgovornost** za ovaj zločin, imajući u vidu položaj osumnjičenih, njihovu ulogu u spornim dešavanjima te činjenicu da je Evropska komisija u više navrata kritikovala Crnu Goru upravo zbog nepodizanja optužnica za komandnu odgovornost, saučesništvo i pomaganje i podstrekavanje.¹⁶³

I istraga i optužnica za zločin deportacije izbjeglica bili su selektivni, i u personalnom smislu, svedeni na uži krug lica koji, iako jeste uključio tadašnje pomoćnike pokojnog ministra unutrašnjih poslova Pavla Bulatovića za državnu i javnu bezbjednost, Boška Bojovića i Milisava Markovića, nije obuhvatio:

¹⁵⁸ „Heroj našeg doba“, autor Šeki Radončić, 2011: <https://www.youtube.com/watch?v=Ts2YPR4kID0>.

¹⁵⁹ SDT, Kt-S br. 10/15, od 24.11.2017. Radončić je dobio samo kratko obavještenje, bez obrazloženja, zavedeno pod istim brojem kao rješenje.

¹⁶⁰ U vezi te prijave je poznato samo to da je Radončić saslušan u tužilaštvu 17.03.2015.

¹⁶¹ Radončić je u prijavi Vrhovnom državnom tužilaštvu Crne Gore dostavio snimak i transkript intervjua, u kome je Pejović pomenuo da je za ubistva odgovorna „banda“ čiji je „šef bio poznati hercegnovski ljekar“, koji je bio šef paravojne jedinice i u rezervnom sastavu crnogorske policije (izvor informacije je krivična prijava koju su Šemsudin Šeki Radončić i Jasenka Perović podnijeli Vrhovnom državnom tužilaštvu 17.03.2015. u koju je HRA imala uvid).

¹⁶² SDT, Ktr-S.br. 61/15, Podgorica, 7.4.2017. Radončić je primio samo kratko obavještenje, bez obrazloženja.

¹⁶³ Na primjer, vidi Izvještaj Evropske komisije o Crnoj Gori za 2020. godinu, str. 24.

- zamjenika ministra unutrašnjih poslova, Nikolu Pejakovića, koji je ubrzo posle deportacije postao ministar i koji je 18. avgusta 1992. godine u pismu supruzi deportovanog Alenka Titorića precizno objasnio radnju ratnog zločina koji je izvršen prema njemu i ostalima;

- Vrhovnog državnog tužioca Vladimira Šušovića, za koga postoje pisani dokazi o tome da je odobrio policijsku akciju deportacije¹⁶⁴, kao i svjedočenje Momira Bulatovića¹⁶⁵;

- predsjednika Vlade RCG, Mila Đukanovića, koji je po službenoj dužnosti dobijao dnevne policijske biltene i imao zakonska ovlašćenja da izdaje obavezujuće naredbe¹⁶⁶;

- članove predsjedništva RCG, Svetozara Marovića i Milicu Pejanović Đurišić, koji su takođe dobijali dnevne policijske biltene, kao i pokojni Momir Bulatović, koji je bio predsjednik predsjedništva RCG, i koji je javno svjedočio o tome da je deportacija bila „državna greška“¹⁶⁷;

- neke druge ljude iz MUP-a, za koje je Momir Bulatović u svom svjedočenju pred sudom rekao da su takođe bili uključeni u akciju deportacije¹⁶⁸.

Nikada nije objašnjeno ni javnosti, ni podnosiocima krivične prijave, zašto državni vrh tadašnje Republike Crne Gore nije odgovarao za ovaj zločin. SDT je odbacilo krivičnu prijavu koja je podnijeta protiv tog vrha bez obrazloženja, tipskom frazom o nedostatku osnovane sumnje da je izvršeno bilo koje krivično djelo u vezi s ovim slučajem.¹⁶⁹

Na saslušanju u istrazi pred Višim sudom u Podgorici 2008. godine, Milo Đukanović je negirao da je dao saglasnost za policijsku akciju hapšenja izbjeglica, ističući da „se pojedinci iz MUP-a“ nisu konsultovali ni sa njim kao premijerom, ni sa Bulatovićem, kao šefom države, ni sa predsjednikom Skupštine Ristom Vukčevićem, ni sa državnim tužiocem Vladimirom Šušovićem.¹⁷⁰ Svjedočio je da ga je o tome obavijestio predsjednik Skupštine Vukčević i da je onda naređeno da se s njom hitno prekine. Đukanović nije pomenut u optužnici ni kao svjedok, a sud je odbio i predlog odbrane da on svjedoči tokom suđenja.¹⁷¹ Ovakav razvoj događaja je mogao samo da podstakne sumnje u zataškavanje njegove odgovornosti, posebno imajući u vidu i njegovu visoku državnu funkciju i politički uticaj, ali i dokaze koji su zahtijevali da se njegovo postupanje u to vrijeme temeljno istraži.

¹⁶⁴ Odgovor na poslaničko pitanje, kabinet Ministra unutrašnjih poslova RCG Nikole Pejakovića, br. 278/2, od 8. aprila 1993. godine (izveden kao dokaz na suđenju i pominje se u pravosnažnoj presudi Ks. 6/12 Višeg suda u Podgorici).

¹⁶⁵ Iskaz Momira Bulatovića sa suđenja o tome da su policija i Vrhovni državni tužilac Šušović u to vrijeme kontaktirali „non-stop“ i da je „sve urađeno u saglasnosti sa tadašnjim državnim tužiocem Vladimirom Šušovićem“, prenijeli su mediji: „Deportacije bile državni posao i državna greška“, *Vijesti*, 13. novembar 2010; „Deportacija su bile greška države“, *Pobjeda*, 13. novembar 2010; „Država je kriva“, *Dan*, 13. novembar 2010.

¹⁶⁶ Iskaz svjedoka

¹⁶⁷ „Deportacije bile državni posao i državna greška“, *Vijesti*, 13. novembar 2010; „Deportacija su bile greška države“, *Pobjeda*, 13. novembar 2010; „Država je kriva“, *Dan*, 13. novembar 2010.

¹⁶⁸ „Deportacije bile državni posao i državna greška“, *Vijesti*, 13. novembar 2010 (<http://www.bosnjaci.net/prilog.php?pid=39585>).

¹⁶⁹ Radi se o pomenutoj prijavi urednika Monitora, Esada Kočana, profesora Pravnog fakulteta Univerziteta Crne Gore Milana Popovića i poslanika Koče Pavlovića.

¹⁷⁰ „ĐUKANOVIĆ: Policija nije konsultovala vladu“, *Danas*, 25.06.2008, dostupno na :<https://www.danas.rs/drustvo/djukanovic-policija-nije-konsultovala-vladu/>.

¹⁷¹ „Pavlović: Za deportaciju Bošnjaka nisu krivi samo niži policijski funkcioneri“, *Vijesti*, 09.02.2011., dostupno na :
<https://www.vijesti.me/vijesti/politika/372418/pavlovic-za-deportaciju-bosnjaka-nisu-krivi-samo-nizi-policijski-funkcioneri>.

Prvo, postoji zvanično pismo, čija je vjerodostojnost van svake sumnje, koje je napisao ministar unutrašnjih poslova RCG, Nikola Pejaković, „na zahtjev predsjednika Vlade druga Mila Đukanovića“, 18. avgusta 1992. godine, da je jedan od deportovanih uhapšen „na zahtjev Srpske Republike iz BiH i izručen ovlaštenim službenicima SUP Srebrenica Petru Mitroviću i Predragu Perendiću ... za razmjenu za zarobljene srpske teritorijalce.“¹⁷² Ovo pismo predstavlja pisani dokaz da je ratni zločin bio izvršen.

Drugo, opšte poznata činjenica je da su u to vrijeme svakodnevno izrađivani dnevni bilteni o svim važnijim događajima za bezbjednost, uključujući hapšenja. Jedan od svjedoka, saslušanih i u istrazi i na suđenju, objasnio je to na sljedeći način: „Tada je na nivou Republike bio Dežurni operativni centar (DOC) i svako jutro, prije početka radnog vremena dežurne službe iz centara ili odjeljenja o svemu što se događalo za prethodna 24 sata su obavještavali DOC ... a DOC je na osnovu takvih informacija sačinjavao dnevni bilten o svim interesantnim podacima, pojavama i događajima na području Crne Gore. ... Prema tome, vrh policije morao je znati šta se događa u Crnoj Gori jer su te informacije sadržavale i naplaćene novčane kazne, a kamoli šta drugo. ... Dnevni bilten su dobijali najveći funkcioneri države, predsjednik Vlade, Skupštine, Republike...“.¹⁷³

Treće, iako je Đukanović tvrdio da se niko ko je sproveo akciju hapšenja nije konsultovao ni sa njim, ni sa Vrhovnim državnim tužiocem, Vladimirom Šušovićem, postoji dokument iz toga vremena o tome da je akcija hapšenja i deportacije izbjeglica izvedena „uz saglasnost nadležnog tužilaštva“¹⁷⁴, kao i svjedočenje Momira Bulatovića da su policija i Vrhovni državni tužilac Šušović u to vrijeme kontaktirali „non-stop“¹⁷⁵. U završnoj riječi na suđenju, zamjenica specijalne tužiteljke Lidija Vukčević je saopštila da nije tačna Bulatovićeva tvrdnja da se policija za vrijeme deportacija stalno konsultovala sa Vrhovnim državnim tužiocem.¹⁷⁶

U vrijeme deportacija, osim Mila Đukanovića kao premijera i pokojnog Momira Bulatovića, kao predsjednika Crne Gore, članovi predsjedništva RCG bili su Svetozar Marović i Milica Pejanović – Đurišić, ministar unutrašnjih poslova bio je pokojni Pavle Bulatović, a njegov zamjenik, Nikola Pejaković, koji je u avgustu već postao i ministar unutrašnjih poslova.¹⁷⁷

Osim Momira Bulatovića, koji je bio pozvan na suđenje kao svjedok, svi ostali pomenuti nijesu ni bili pozvani da svjedoče, niti su obuhvaćeni optužnicom, niti postoje bilo kakvi dokazi o tome da je SDT posle usvajanja Strategije u maju 2015. godine ikoga od njih saslušavalo u vezi tih događaja.

¹⁷² Pismo Danijeli Stupar, supruzi Alenka Titorića, izvedeno je kao dokaz na suđenju, vidi presudu Ks. 6/12, vidi presudu str. 17, 62, 63, 102.

¹⁷³ Zapisnik o saslušanju svjedoka S.V., Ki.br.239/05, od 3.11.2008. godine.

¹⁷⁴ Odgovor na poslaničko pitanje, kabinet Ministra unutrašnjih poslova RCG Nikole Pejakovića, br. 278/2, od 8. aprila 1993. godine (izveden kao dokaz na suđenju i pominje se u pravosnažnoj presudi Ks. 6/12 Višeg suda u Podgorici).

¹⁷⁵ „Deportacije bile državni posao i državna greška“, *Vijesti*, 13. novembar 2010; „Deportacija su bile greška države“, *Pobjeda*, 13. novembar 2010; „Država je kriva“, *Dan*, 13. novembar 2010.

¹⁷⁶ *Ibid*, str. 28.

¹⁷⁷ *Ibid*.

3.2.3.2. Ponovno procesuiranje istih okrivljenih

SDT smatra da nema formalnopravnih uslova za ponovno pokretanje postupka u ovom slučaju protiv osoba koje su već bile procesuirane - iz razloga što ratni zločin obuhvata konkretan događaj, i kada je određena osoba već procesuirana za taj događaj, nije moguće da ona ponovo bude procesuirana na način što bi se, na primjer, proširio broj oštećenih ili broj okrivljenih u optužnici.¹⁷⁸

Međutim, članom 425 stav 1, tačka 3 Zakona o krivičnom postupku Crne Gore propisano je da se krivični postupak može ponoviti i na štetu okrivljenog ako se „se iznesu nove činjenice ili podnesu novi dokazi koji su sami za sebe ili u vezi sa ranijim dokazima podobni da prouzrokuju osudu lica koje je bilo oslobođeno ili njegovu osudu po strožijem krivičnom zakonu.”¹⁷⁹ Ovdje treba imati u vidu i da *utvrđena namjerno pogrešna kvalifikacija nesumnjivo predstavlja „novu činjenicu” koja je neophodna za obnovu postupka u svim savremenim krivično-pravnim sistemima* (vidi Dodatak, „NE BIS IN IDEM – Mogućnost ponovnog suđenja za ratne i zločine protiv čovječnosti u nacionalnom krivično-pravnom sistemu“, prof. dr Nebojša Vučinić).

Postoji mogućnost za ponovo suđenje i pred međunarodnim sudom onima kojima je suđeno u fingiranim postupcima pred nacionalnim sudovima. Član 7 Statuta Međunarodnog rezidualnog mehanizma za međunarodne krivične sudove¹⁸⁰ (kao i čl. 10 Statuta Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju)¹⁸¹, u stavu 2 tačka b navodi da se osobi kojoj već pred nacionalnim sudovima suđeno za krivična djela ratnih zločina može ponovo suditi pred Mehanizmom „ako postupak pred nacionalnim sudom nije bio nepristrasan ili nezavisan, ako je bio smišljen da optuženog zaštititi od međunarodne krivične odgovornosti ili ako krivični postupak nije bio revnosno proveden.”

HRA smatra da sama konstrukcija kojoj su sudovi u ovom predmetu pribjegli da izbjegnu primjenu i domaćeg i međunarodnog prava i oslobode okrivljene i odbrane političku tezu da Crna Gora nije učestvovala u ratu u BiH tako što je podržavala jednu stranu u tom sukobu – Srpsku Republiku BiH (kasnije Republiku Srpsku) zadovoljava uslove navedene u citiranoj odredbi. Dodatno, propust u kvalifikaciji djela koje je napravilo državno tužilaštvo, tako što se nije pozvalo na sve radnje izvršenja koje je bilo moguće dokazati, sudeći prema pravosnažnoj presudi, kao i drugi propust u vidu ugrađivanja međunarodnopravnih normi u činjenični opis optužnice, koje je sud iskoristio kao opravdanje za oslobađajuću presudu¹⁸², dodatno govore u prilog ponavljanju postupka.

¹⁷⁸ Zapisnik sa sastanka predstavnica HRA sa specijalnom državnom tužiteljkom Lidijom Vukčević, od 5. avgusta 2020. godine, str. 2.

¹⁷⁹ U stavu 2 ovog člana je propisano: „Ponavljanje krivičnog postupka na štetu oslobođenog ili osuđenog lica nije dozvoljeno, ako je proteklo više od šest mjeseci od dana kad je tužilac saznao za nove činjenice ili nove dokaze.”

¹⁸⁰ Savjet bezbjednosti Ujedinjenih nacija, Rezolucija br. 1966 (S/RES/1966), 22.12.2010. godina

¹⁸¹ Ujedinjene nacije, AŽURIRANI STATUT MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG SUDA ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU, https://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_bcs.pdf, pristupljeno 2.2.2021.

¹⁸² Presuda Višeg suda u Podgorici u predmetu Ks.br.6/12, 22. novembar 2012, str. 208–09; presuda Apelacionog suda Crne Gore u predmetu Kžs.18/2013, 17. maj 2013, str. 6; presuda Vrhovnog suda Crne Gore u predmetu Kzz. br. 4/15, 23. jun 2015, str. 8. Za komentar vidi „Suđenja za ratne zločine u Crnoj Gori (2009-2015)“, B. Ivanišević, T. Gorjanc-Prelević, Akcija za ljudska prava, Podgorica, 2016, str. 33. Imati u vidu i da je ekspert Salustro kritikovao strategiju krivičnog gonjenja koju je primjenilo tužilaštvo (*Peer-based Assessment Mission to Montenegro, on the Domestic handling of war crimes by Maurizio Salustro*), 2014, str. 12).

3.3. Predmet „Morinj“

3.3.1. Opis slučaja i procesuiranja

U logoru Morinj (prema optužnici – Sabirnom centru Morinj), koji je, u blizini Kotora, formirala Jugoslovenska narodna armija (JNA), od oktobra 1991. do avgusta 1992. godine bilo je zatvoreno i zlostavljano oko 270 Hrvata, polovina njih civili, koji su dovođeni sa dubrovačkog ratišta. Krajem marta 2007. godine, Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (DORH) je dostavilo Vrhovnom državnom tužiocu Crne Gore dokazni materijal protiv desetorice državljana Crne Gore, osumnjičenih da su počinili ratne zločine protiv civila i ratnih zarobljenika u Morinju od 3. oktobra 1991. do 2. jula 1992. godine.

Na osnovu te dokumentacije, Više državno tužilaštvo je podnijelo Višem sudu u Podgorici zahtjev za sprovođenje istrage protiv šestorice osumnjičenih pripadnika bivšeg rezervnog sastava JNA zbog osnovane sumnje da su izvršili krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika u sabirnom centru Morinj. Viši sud u Podgorici je 15. maja 2010. godine donio osuđujuću presudu u odnosu na sve njih.¹⁸³ Presudu je potom na osnovu žalbe i tužioca i odbrane ukinuo Apelacioni sud i predmet vratio na ponovno odlučivanje Višem sudu.

Nakon ponovljenog suđenja, Viši sud je presudom od 25. januara 2012. godine oslobodio optužbe dvojicu okrivljenih, od kojih je jedan bio najvišeg ranga od okrivljenih - načelnik službe bezbjednosti Komande pozadinske mornaričke baze, drugoj dvojici je sud smanjio zatvorske kazne, a preostalu dvojicu osudio na iste zatvorske kazne na koje su osuđeni i prvom presudom.¹⁸⁴

Nakon nove žalbe na presudu Višeg suda, Apelacioni sud je presudom od 6. jula 2012. odbio žalbu državnog tužioca kao neosnovanu, čime je oslobađajuća presuda u odnosu na dvojicu okrivljenih postala pravosnažna. Istovremeno, Apelacioni sud je uvažio žalbe optuženih i ukinuo presudu Višeg suda u osuđujućem dijelu, a to je učinio i po službenoj dužnosti u odnosu na jednog okrivljenog, koji nije izjavio žalbu. Predmet je, u odnosu na okrivljene koji su prvostepenom presudom oglašeni krivim, vraćen prvostepenom sudu na ponovno suđenje. U ponovljenom postupku, Viši sud u Podgorici je 31. jula 2013. godine donio presudu kojom je optužene proglasio krivima i osudio za krivično djelo ratni zločin protiv ratnih zarobljenika. Protiv navedene presude žalbe su izjavili Vrhovni državni tužilac i svi optuženi. Odlučujući po izjavljenim žalbama, Apelacioni sud je 27. februara 2014. godine donio presudu kojom je žalbe odbio kao neosnovane i potvrdio presudu Višeg suda, čime je sudski postupak pravosnažno okončan.¹⁸⁵

¹⁸³ Presuda Višeg suda u Podgorici, K.br. 214/08 od 15. maja 2010. godine.

¹⁸⁴ Presuda, Viši sud Podgorica, Ks. 33/10 od 25. januara 2012. godine.

¹⁸⁵ B. Ivanišević, T. Gorjanc-Prelević, *op. cit.*, str. 19-20.

Zatvorskim kaznama od dvije do četiri godine pravosnažno su osuđeni Ivo Gojnić, rezervni oficir zadužen za administrativne i intendantske poslove, Špiro Lučić, vojni policajac, Ivo Menzalin, kuvar i Boro Gligić, stražar.

HRA je u prethodnom izvještaju o suđenjima za ratne zločine¹⁸⁶ kritikovala tužilaštvo zbog toga što zločin u logoru Morinji nije tretiralo kao organizovani sistem zlostavljanja zatvorenika (npr. kroz institut „udruženog zločinačkog poduhvata”)¹⁸⁷, s obzirom na to da je i sam Viši sud presudom utvrdio da je *u Sabirnom centru Morinji vladala atmosfera terora i straha za goli život kome su oštećeni bili neprestano izloženi*.¹⁸⁸ Ovaj propust je doveo do toga da optužnicom ne budu obuhvaćeni oni koji su bili nadređeni neposrednim izvršiocima. Optužnicom su kao neposredni izvršioci obuhvaćeni samo kadrovi iz rezervnog sastava JNA i to na dnu hijerarhije.

HRA smatra da je primjenom instituta krivičnog prava koje je predviđao Krivični zakon SRJ iz 1993. godine, kao što su saizvršilaštvo, pomaganje, odgovornost organizatora zločinačkog udruženja, mogao biti optužen širi krug osoba koje su bile na čelu stražarske službe i vojne policije u logoru, poput prvooptuženog Mlađana Govedarice (koji je oslobođen optužbe da je neposredno vršio zlostavljanje i naredio fizičko zlostavljanje); rukovodioca specijalne kontraobavještajne grupe za ispitivanje u Morinju, oficira vojne bezbjednosti Mirsada Krluća; komandanta logora Ljubomira Kneževića, pa sve do načelnika Uprave bezbjednosti Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu – JNA, koji su bili na funkciji u vrijeme postojanja logora: generala Marka Negovanovića, Aleksandra Vasiljevića i Nedeljka Boškovića; zapovjednika 2. operativne grupe general-potpukovnika Pavla Strugara; komandanta 9. vojno-pomorskog sektora (9. VPS) mornaričkog pukovnika Krsta Đurovića (poginuo 5. oktobra 1991) i njegovog nasljednika viceadmirala Miodraga Jokića; načelnika štaba 9. VPS-a mornarički pukovnik Milana Zeca i, komandanta ratne mornarice JNA, admirala Mileta Kandića.

Na osnovu ustavne žalbe okrivljenog Iva Gojnića, Ustavni sud je 2019. godine ukinuo rješenje Vrhovnog suda o odbijanju žalbe na rješenje Vrhovnog državnog tužilaštva o odbijanju predloga za podizanje zahtjeva za zaštitu zakonitosti protiv pravosnažne presude Višeg suda u Podgorici¹⁸⁹, zbog povrede načela pravičnog suđenja, odnosno principa nepristrasnosti, budući da je Vesna Medenica, u trenutku podizanja optužnice protiv Gojnića kao Vrhovni državni tužilac, davala instrukcije za postupanje u ovom predmetu, a da je istovremeno, kao predsjednica Vrhovnog suda, bila u vijeću Vrhovnog suda koje je donijelo sporno rješenje.¹⁹⁰ Vrhovni sud je u novom rješenju ponovio prethodno rješenje, s tim što Medenica ovog puta nije bila član vijeća, dok su ostali članovi ostali isti.¹⁹¹

¹⁸⁶ B. Ivanišević, T. Gorjanc-Prelević, *op. cit.*, str. 20.

¹⁸⁷ Institut je u svojoj praksi primjenjivao Haški tribunal i Sud BiH, a u Krivičnom zakonu SRJ iz 1993. godine, koji je primjenjen u ovom slučaju, postojali su slični oblici odgovornosti koji su pogodni da obuhvate činjenje i nečinjenje osoba sa vrha hijerarhijske strukture u logoru: odgovornost organizatora zločinačkog udruženja, saizvršilaštvo, pomaganje. T. Gorjanc Prelević, B. Ivanišević, *op. cit.*, str. 21.

¹⁸⁸ Presuda Višeg suda u Podgorici u predmetu Ks. br. 33/10, 25. januar 2012, str. 174.

¹⁸⁹ Rješenje Vrhovnog suda Crne Gore, Kž-s II br. 11 /14 od 8. aprila 2015. godine.

¹⁹⁰ Odluka Ustavnog suda UŽ-III br. 574 /15 od 28. februara 2019. godine.

¹⁹¹ Rješenje Vrhovnog suda UŽ-Kž-S II br. 1/19 od 5. aprila 2019. godine (vijeće sudija Stanka Vučinić, Radule Kojović, Petar Stojanović).

3.3.2. Šta je urađeno poslije usvajanja Strategije

O predmetu Morinj u izvještajima SDT o sprovođenju Strategije ima vrlo malo podataka. U izvještajima iz 2015. i 2016. godine je pomenuto da se „u skladu sa navedenom Strategijom analiziraju pravosnažno presuđeni predmeti, u javnosti poznati kao “Morinj”... a u cilju provjere i identifikacije drugih izvršilaca krivičnih djela ratnih zločina kada su u pitanju navedeni događaji.”¹⁹² U novembru 2016. godine, Specijalni tužilac i savjetnik u SDT-u su na poziv Haškog tribunala, u Tribunalu pregledali baze podataka MKSJ i Rezidualnog mehanizma u cilju prikupljanja „podataka i dokaza koji bi ukazivali da su crnogorski državljani izvršili krivična djela koji se odnose na predmete „Morinj”. ... Postignut je dogovor da se prikupljena dokumenta dostave, kao i da „ovlašćeno službeno lice Haškog tribunala izvrši pretragu posebno zaštićenih baza podataka koje nisu bile dostupne Specijalnom tužiocu i savjetniku.”¹⁹³ Nije poznato na koji način je vršena analiza tih dokumenata, niti da li su preduzete neke druge radnje.

3.4. Predmet „Bukovica”

3.4.1. Opis slučaja

Bukovica je planinsko područje koje se nalazi na sjeveru Crne Gore u opštini Pljevlja, uz granicu sa Bosnom i Hercegovinom (BiH) i obuhvata 37 sela, koja su do 1993. godine bila naseljena pretežno muslimanskim stanovništvom. Za vrijeme oružanog sukoba u BiH, na teritoriji Bukovice je boravio veliki broj rezervista Vojske Jugoslavije, pripadnika paravojnih formacija i policije Republike Crne Gore. Uz izgovor da traže nelegalno oružje, oni su, prema svjedočenjima koja su prikupile nevladine organizacije za ljudska prava, vršili mučenje, pretrese, pljačke, maltretirali i zlostavljali bukovičke Bošnjake. Prema podacima Udruženja prognanih Bukovčana, u periodu od 1992. do 1995. godine, u tom kraju je ubijeno šest osoba, dvije su izvršile samoubistvo od posljedica torture, 11 je oteto, a 70-tak podvrgnuto fizičkoj torturi. Zapaljeno je najmanje osam kuća, džamija u selu Planjsko, dok je 90 porodica, sa oko 270 članova, protjerano i uglavnom sva domaćinstva opljačkana.¹⁹⁴

3.4.2. Opis procesuiranja

Optužnica je podignuta u aprilu 2010. godine protiv sedmorice bivših pripadnika rezervnog sastava Vojske Jugoslavije i Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore. Oni su optuženi za zločin protiv čovječnosti, odnosno, da su tokom 1992. i 1993. godine u vrijeme rata u BiH, kršeći

¹⁹² Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 21.12.2015. godine, str. 4 i Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina, od 12. maja 2016. godine, str. 3.

¹⁹³ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. decembra 2016. godine, str. 2.

¹⁹⁴ B. Ivanišević, T. Gorjanc-Prelević, *op. cit.*, str. 22.

pravila međunarodnog prava, sistematski zlostavljali i zastrašivali bošnjačko muslimansko stanovništvo u predjelu Bukovice, primoravajući ih na prinudno iseljenje.

Suđenje je počelo pred Višim sudom u Bijelom Polju u junu 2010. godine, a okončano je pravosnažnom oslobađajućom presudom za sve optužene u martu 2012. godine zbog nedostatka dokaza da je izvršen zločin protiv čovječnosti. U ovom predmetu je suđenje ponovljeno zbog nepropisnog sastava sudećeg vijeća. Apelacioni sud je 2012. godine potvrdio drugu oslobađajuću presudu našavši i da djelo koje je optuženima stavljeno na teret nije imalo sve bitne elemente zločina protiv čovječnosti niti drugog krivičnog djela, ali bez obrazloženja zbog čega se izvršena djela ne bi mogla smatrati zločinom protiv čovječnosti. HRA je detaljno kritikovala ovaj stav sudova u prethodnom izvještaju.¹⁹⁵ Vrhovni sud je u januaru 2013. godine odbio zahtjev za zaštitu zakonitosti Vrhovnog državnog tužilaštva.¹⁹⁶

I u ovom predmetu, kao i u „Deportaciji“, pitanje komandne odgovornosti nije postavljeno. Istragom i sudskim postupkom nijesu obuhvaćeni odgovorni po komandnoj liniji, ni nalogodavci zločina.¹⁹⁷ Nepoznato je da li je istražena eventualna odgovornost Veselina Veljovića, dugogodišnjeg direktora Uprave policije Crne Gore, koji je u godinama rata u BiH bio komandir Stanice milicije u Pljevljima, a po nekim svjedočenjima je predvodio pretrese kuća.¹⁹⁸ Veljović je kao svjedok na suđenju izjavio da je sve što je učinjeno na području Bukovice urađeno u skladu sa odlukama i ovlašćenjima državnih organa¹⁹⁹.

Ekspert Evropske komisije Mauricio Salustro kritikovao je strategiju tužilaštva da okrivljene goni za zločin protiv čovječnosti, koji je mnogo teže dokazati od ratnih zločina.²⁰⁰ Istakao je da se "podrazumijeva da je ratne zločine mnogo lakše dokazati nego zločin protiv čovječnosti, jer se ne mora demonstrirati bilo kakav sistematski napad. Čak i jedan slučaj nasilja ili maltretiranja bi bio dovoljan da integriše ratni zločin".²⁰¹ Salustro je objasnio i da su sva zlostavljanja počinjena u kontekstu oružanog sukoba i prije aprila 1992. godine, kada je BiH proglasila nezavisnost, mogla da budu kvalifikovana kao ratni zločini.²⁰²

HRA je u Izvještaju o suđenjima za ratne zločine u Crnoj Gori iz 2016. godine posebno kritikovala pasivan pristup sudova optužnici tužilaštva, budući da Apelacioni sud ničim nije obrazložio zašto radnje koje su optuženima stavljene na teret ne bi mogle da budu kvalifikovane kao ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Apelacioni sud je trebalo da se upusti u ispitivanje da li bi okrivljene, na osnovu izvedenih dokaza, bilo moguće osuditi za to krivično djelo. Istakli smo i da je tumačenje zločina protiv čovječnosti u pravosnažnoj presudi bilo suprotno stavu koji je Haški tribunal zauzeo u više predmeta.²⁰³

¹⁹⁵ *Ibid*, str. 25-26.

¹⁹⁶ *Ibid*, str. 9.

¹⁹⁷ "Pljevlja: Bukovica, savršeni zločin", *Preporodinfo*, 4.09.2020: <https://www.preporod.info/bs/article/18929/pljevlja-bukovica-savrseni-zlocin>.

¹⁹⁸ B. Ivanišević, T. Gorjanc-Prelević, *op. cit*, str. 23.

¹⁹⁹ „Bez krivaca za ratni zločin u Bukovici", *DW*, 3.01.2011: <https://www.dw.com/hr/bez-krivaca-za-ratni-zlo%C4%8Din-u-bukovici/a-14749704>.

²⁰⁰ *Peer-based Assessment Mission to Montenegro, on the Domestic handling of war crimes (by Maurizio Salustro)*, 2014, str. 11, st. 32.

²⁰¹ *Ibid*, str. 11, st. 33.

²⁰² *Ibid*, str. 11, st. 34.

²⁰³ B. Ivanišević, T. Gorjanc-Prelević, *op. cit*, str. 27.

3.4.3. Šta je urađeno poslije usvajanja Strategije

Očekivalo se da SDT na osnovu Strategije uzme u obzir to da su predstavnici Bošnjačke stranke, nevladinog sektora i udruženja žrtava isticali da optužnicom nijesu bili obuhvaćeni ni svi izvršioci, ni nalogodavci, kao ni svi događaji, uključujući pet ubistava.²⁰⁴

Međutim, izgleda da prilikom ponovnog razmatranja ovog slučaja nije urađeno gotovo ništa na domaćem planu da se istraži odgovornost još nekih osoba, već se sve svelo na komunikaciju sa Haškim tribunalom, kome je upućena zamolnica za pružanje pravne pomoći za pretragu zaštićene baze podataka. Sudeći po šturim godišnjim izvještajima SDT, podaci po zamolnici su dostavljeni i pristupilo se njihovoj analizi, ali nije naveden ni rezultat te analize ni da je išta u tom predmetu preduzeto poslije 2017. godine.²⁰⁵

S obzirom na to da ni tužilaštvo ni sudovi ranije nijesu profesionalno postupili procesuiranju ovog predmeta, ostaje otvoreno i pitanje mogućnosti ponavljanja postupka na štetu osoba kojima je već suđeno na osnovu Zakonika o krivičnom postupku Crne Gore (vidi 3.2.3.2) i međunarodnog prava (vidi Dodatak, tekst profesora dr Nebojše Vučinića).

3.5. Predmet „Kaluđerski laz“

3.5.1. Opis slučaja i procesuiranja

Kaluđerski laz je selo u Crnoj Gori na području rožajske opštine prema granici sa Kosovom. Za vrijeme NATO intervencije prema Saveznoj Republici Jugoslaviji, 1999. godine, na teritoriji Kaluđerskog laza i okolnih sela, gdje nije bilo sukoba, pripadnici Vojske Jugoslavije (VJ) ubili su 22 i ranili sedam civila albanske nacionalnosti²⁰⁶, koji su sa ratom zahvaćenog Kosova prešli u Crnu Goru. U javnosti je ovaj zločin nazvan „Kaluđerski laz“, po nazivu jednog od sela u kojima su zločini izvršeni. Do danas su procesuirana ubistva jedanaest civila, od kojih je šestoro ubijeno u Kaluđerskom laz, a ostali na drugim lokacijama.²⁰⁷ Prema tvrdnjama advokata Velije Murića, koji je zastupao oštećene, ostale žrtve tog zločina nijesu navedene u optužnici na osnovu koje je bilo u toku suđenje pred Višim sudom u Bijelom Polju. Iako su u krivičnoj prijavi navedene sve žrtve, tužilaštvo nije obrazložilo zašto neke od njih nijesu obuhvaćene istragom i optuženjem.²⁰⁸

²⁰⁴ *Ibid*, str. 22-23. Primjera radi, na suđenju 26. oktobra 2010, oštećeni Osman Tahirbegović je kao najveće krivce za zločin optužio M. S. i B. B, koji nisu bili obuhvaćeni optužnicom.

²⁰⁵ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 9. avgusta 2017. godine, str. 3 i Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina. od 27. novembra 2017. godine, str. 3.

²⁰⁶ Krivična prijava Crnogorskog komiteta pravnika za zaštitu ljudskih prava - Rpžaje od 18. aprila 2015. godine.

²⁰⁷ Takođe, prema tvrdnjama advokata Murića, izviđajne radnje u ovom predmetu su vršili vojni pravosudni organi i to Miladin Joksimović, vojni istražni sudija iz Bijelog Polja i Branislav Dašić iz Plava, tadašnji zamjenik vojnog tužioca. Prema njegovim tvrdnjama, leševi žrtava ovog zločina su odmah nakon njihove obdukcije u Andrijevići, deportovani u mjesto Novo selo kod Peći, gdje su improvizovano sahranjeni u grupnu grobnicu.

²⁰⁸ Tea Gorjanc Prelević, Bogdan Ivanišević, *nav. djelo*, str. 35.

Suđenje za zločine u Kaluđerskom laz u je započelo u martu 2009. godine pred Višim sudom u Bijelom Polju, a pravosnažno je okončano 8. decembra 2014. godine oslobađajućom presudom za svu osmoricu optuženih pripadnika Vojske Jugoslavije. Prvostepena presuda je donijeta poslije više od četiri godine, u decembru 2013. godine i nju je potvrdio Apelacioni sud 2014. godine.²⁰⁹

U ovom slučaju je istraga loše sprovedena, jer nije izuzeto i vještačeno oružje od vojnika koji su se tada nalazili na zadatku, niti su izuzete čaure sa mjesta sa koga su vojnici dejstvovali. Zbog tih propusta, prema presudi Višeg suda u Bijelom Polju, nije ni bilo moguće utvrditi tokom suđenja ko je ustvari pucao na civile, pa su svi optuženi oslobođeni zbog nedostatka dokaza.

3.5.2. Šta je urađeno poslije usvajanja Strategije

Crnogorski komitet pravika za ljudska prava preko advokata Velije Murića podnio je 18. aprila 2015. krivičnu prijavu protiv nepoznatih izvršilaca (bivših pripadnika Vojske Srbije i Crne Gore) „zbog toga što su kao pripadnici Vojske Jugoslavije (SCG) u periodu od marta do juna 1999. g., na potezu planine Hajle i rožajskih sela Besnik, Balotiće, Daciće, G. Bukelj, D. Bukelj, Kaluđerski Laz i mjesta Police, bez stvarnog povoda i razloga, motivisani isključivo nacionalističkim razlozima i razlozima neodgovornog ubijanja nevinih ljudi, izdatim naredjenjima, nevršenjem vojne kontrole i propuštanjem vršenja komandnih dužnosti, vojničkim naoružanjem i drugim sredstvima, lišili života...“, pa se navodi lista imena osoba za koje se tvrdi da su bili nenaoružani civili, muškarci, žene i djeca.²¹⁰ Imenima stradalih koje su navedena organizacija i advokat naveli u prijavi podnijetoj u maju 2005. godine, dodato je ime Sadika Ramčaja. Takođe, u prijavi iz 2015. godine se među ranjenim civilima pominje Alja Bećiraj, koga nema u prijavi iz 2005. godine.²¹¹ Iako je VDT Ivica Stanković pozvao advokata Murića na razgovor posle podnošenja ove prijave, Murić do danas nije obaviješten o tome da li je po njoj postupano i na koji način.

Kao i u predmetu „Bukovica“, i u predmetu „Kaluđerski laz“ je bila upućena zamolnica Haškom tribunalu, kojom je traženo da se izvrši pretraga zaštićene baze podataka radi prikupljanja dokaza za navedeni događaj.²¹² Podaci su dobijeni i u izvještaju iz 2017. godine je navedeno da je sprovedena njihova analiza, ali nije navedeno s kakvim rezultatom.²¹³ Posljednje što je u predmetu urađeno je postupanje po zamolnici Okružnog javnog tužilaštva u Doboju od 12. januara 2018. godine, kome je SDT dostavilo tražene podatke 6. februara 2018. godine.²¹⁴ Od tada nema podataka o preduzimanju radnji povodom ovog predmeta.

²⁰⁹ *Ibid*, str. 9.

²¹⁰ Krivična prijava dobijena od advokata Velije Murića.

²¹¹ Prijava Crnogorskog komiteta pravika za zaštitu ljudskih prava – Rožaje i Odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda – Regionalni centar Peć od 18. aprila 2005. godine i prijava Crnogorskog komiteta pravika za zaštitu ljudskih prava od 18. aprila 2015. godine.

²¹² Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 9.8.2017. godine, str. 3.

²¹³ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 27.11.2017. godine, str. 3.

²¹⁴ Vlada Crne Gore, *Akcionni plan za poglavlje 23. Pravosuđe i temeljna prava, polugodišnji izvještaj, period januar –jul 2018, 2018*, str. 40.

3.6. Predmet „Štrpci”

3.6.1. Opis slučaja

Na željezničkoj stanici u mjestu Štrpci, na teritoriji Bosne i Hercegovine (BiH), 27. februara 1993. godine, pripadnici interventne čete Višegradske brigade Vojske Republike Srpske pod nazivom "Osvetnici", koju je predvodio Milan Lukić, izveli su iz brzog voza na relaciji Beograd – Bar 20 putnika nesrpske nacionalnosti, odveli ih do škole u selu Prelovo kod Višegrada, gdje su ih opljačkali i pretukli, a zatim prebacili u selo Mušići, kod Višegradske Banje, gdje su ih ubili i njihova tijela bacili u Drinu. Najstarija žrtva je imala 59 godina, najmlađa 16.²¹⁵ Desetorica stradalih žrtava bili su iz Crne Gore. Pronađeni su posmrtni ostaci samo četvorice, 2009. i 2010. godine, na obali jezera Perućac, blizu Višegrada.²¹⁶

3.6.2. Opis procesuiranja

Prvi osuđeni počinilac ovog zločina je Nebojša Ranisavljević, kome je suđeno u Crnoj Gori.²¹⁷ Njega je u oktobru 1996. godine uhapsila crnogorska policija i od tada se nalazio u pritvoru. Suđenje je održano u Republici Crnoj Gori jer je tako odlučio tadašnji Savezni sud SRJ rješavajući o sukobu nadležnosti među sudovima u Srbiji i Crnoj Gori. Ranisavljević je tokom istrage priznao izvršenje krivičnog djela detaljnim iskazom, za koji je naknadno, pred sudom, tvrdio da je dat kao posljedica policijske torture. Ljekar koji ga je pregledao je svjedočio da na njegovom tijelu nije bilo tragova torture. Osuđen je na kaznu od petnaest godina zatvora. Suđenje je počelo u maju 1998, prvostepena presuda je donijeta tek 2002. godine i potvrđena 2003. godine.²¹⁸ Sudija izvjestilac u ovom predmetu je kasnije postao Vrhovni državni tužilac Ivica Stanković.²¹⁹ Presuda se pretežno zasnivala na iskazu okrivljenog, ali i na iskazima više drugih svjedoka i drugim dokazima.²²⁰ Ranisavljević je izdržao kaznu i na slobodi je od 2011. godine.²²¹

Vođu ove jedinice Vojske Republike Srpske, Milana Lukića, Haški tribunal je osudio na doživotnu kaznu zatvora zbog ratnih zločina u Višegradu²²², ali mu nije suđeno i za zločin u Štrpcima. On je uhapšen 2005. godine u Argentini, gdje je pobjegao s lažnim dokumentima.²²³ U decembru 2019. godine Tužilaštvo BiH ga je optužilo za učešće u zločinu u Štrpcima.²²⁴ Optužnica protiv

²¹⁵ „Zločin u Štrpcima, 28 godina kasnije", HRA, 27.02.2021: <https://www.hracion.org/2021/02/27/zlocin-u-strpcima-28-godina-kasnije/>.

²¹⁶ *Ibid.*

²¹⁷ Detaljnije vidi B. Ivanišević, T. Gorjanc-Prelević, *op.cit.*, str. 8.

²¹⁸ Presuda Višeg Suda u Bijelom Polju, K. br. 5/98 od 9. septembra 2002. godine.

²¹⁹ Informacija dobijena od v.d. vrhovnog državnog tužioca Ivica Stankovića na sastanku održanom 24. maja 2021. godine u prostorijama Tužilačkog savjeta, koji je organizovan na inicijativu HRA povodom rasprave o nacrtu ovog izvještaja.

²²⁰ Tea Gorjanc Prelević, Bogdan Ivanišević, *nav. djelo*, str. 8.

²²¹ „Suđenje za Štrpce: Ranisavljević tvrdi da nije vidio optužene", *Radio Slobodna Evropa*, 10.12.2019: <https://www.slobodnaevropa.org/a/30318049.html>.

²²² „Milan Lukić i Sredoje Lukić osuđeni za ratne zločine u Višegradu", *UN, Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju*, 20.07.2009:

<https://www.icty.org/bcs/press/milan-luki%C4%87-i-sredoje-luki%C4%87-osu%C4%91eni-za-ratne-zlo%C4%8Dine-u-vi%C5%A1egradu>.

²²³ „Lukić tvrdi da je nevin i traži izručenje Hagu", *Radio Slobodna Evropa*, 10.08.2005: <https://www.slobodnaevropa.org/a/855128.html>.

²²⁴ „Milan Lukić optužen u BiH za otmicu i ubistvo putnika iz voza u Štrpcima 1993". *N1*, 13.12.2019, dostupno na : <https://rs.n1info.com/region/a552084-milan-lukic-optuzen-za-strpce/>.

Lukića nikada nije podignuta u Crnoj Gori, niti je u Crnoj Gori pokrenuta bilo koja druga istraga povodom ovog zločina.²²⁵

Drugi osuđeni izvršilac zločina u Štrpcima je Mićo Jovičić, koji je sa Tužilaštvom BiH 2016. godine zaključio sporazum o priznanju krivice, na osnovu koga mu je izrečena kazna zatvora od pet godina.²²⁶ Suđenje preostaloj deseterici optuženih za ovaj zločin u toku je pred sudom BiH od 2015. godine.²²⁷ Pred Specijalnim sudom u Beogradu u toku je suđenje petorici optuženih.²²⁸

3.6.3. Šta je urađeno posle usvajanja Strategije

U Strategiji se prilikom nabiranja starih predmeta ovaj slučaj izričito ne pominje²²⁹. Nije objavljeno da je SDT od početka primjenjivanja Strategije nešto preduzimalo u pravcu procesuiranja počinilaca ovog ratnog zločina.²³⁰ Na sastanku sa predstavnicima NVO 24.05.2021. predstavnici SDT su istakli da su oni doprinosili izviđaju i istrazi koji su vođeni protiv 15 osoba kojima se trenutno sudi u BiH i Srbiji.

Iako zločin nije počinjen na teritoriji Crne Gore, moglo se očekivati da se državno tužilaštvo i njime pozabavi, zato što je čak deset žrtava bilo iz Crne Gore i prvo suđenje jednom izvršiocu je sprovedeno u Crnoj Gori, tokom koga se došlo do dokaza o tome da je u izvršenju zločina učestvovao i politički i vojni vrh ondašnje SRJ²³¹.

²²⁵ Advokat oštećenih, Velija Murić, odavno ističe da je Lukiću trebalo da se sudi u Crnoj Gori – "Štrpci: 16 godina od zločina", DW, 27.02.2009, dostupno na : <https://www.dw.com/bs/%C5%A1trpci-16-godina-od-zlo%C4%8Dina/a-4060210>.

²²⁶ Ibid.

²²⁷ S1 1 K 018711 15 Kri - Dragičević Luka i dr., <http://www.sudbih.gov.ba/predmet/3448/show>, pristupljeno 9.3.2021.

²²⁸ „Suđenje za Štrpce opet bez svedoka", Danas, 8.12.2020, <https://www.danas.rs/drustvo/suocavanje/sudjenje-za-strpce-opet-bez-svedoka/>.

²²⁹ Strategija za istraživanje ratnih zločina, str. 2, čl. 4.

²³⁰ U Izvještajima o implementaciji Strategije počev od 21. decembra 2015. godine, a zaključno sa 7. majom 2021. godine, ne postoje jasni podaci da je SDT ikada radilo na ponovnom razmatranju ovog predmeta.

²³¹ „Imajući u vidu strogo povjerljivu dokumentaciju o otmici u Štrpcima, koja je 9 godina bila duboko zabunkersana, a onda izvađena i dostavljena sudu u Bijelom Polju i izvedena kao dokaz na suđenju Nebojši Ranisavljeviću, zatim dokumenta i saznanja do kojih je došla Komisija za prikupljanje informacija o otmici putnika iz voza 671 izvršenoj u Štrpcima 27. februara 1993. godine koju je formirala Skupština Crne Gore, kao i saslušanje pukovnika Luke Dragičevića, komandanta Višegradske brigade (u vreme otmice) pred vijećem Višeg suda u Bijelom Polju, koje sudi Nebojši Ranisavljeviću, na glavnom pretresu 19. februara 2002. godine, situacija u vezi sa otmicom je daleko jasnija, pa je izvjesno da nalogodavci i naručioci ovog zločina nijesu samo vlasti Republike Srpske nego i najviši predstavnici Srbije i Jugoslavije." „Predsednik Komisije za prikupljanje informacija o otmici putnika iz voza 671 izvršenoj u Štrpcima 27. februara 1993. godine, koju je formirala Skupština Crne Gore, Dragiša Burzan uputio je 31. januara 1996. godine pismo Filipu Vujanoviću, ministru za unutrašnje poslove Crne Gore, u kome ga, između ostalog, obaveštava sledeće: Svjedok poznat Komisiji, čiji iskaz Komisija poseduje i kojeg je svojevremeno ponudila MUP-u Crne Gore, a koji je dostavljen i Javnom tužiocu Srbije izjavio je da su Neša Ranisavljević, star (sada) oko 30 godina, rođen u Despotovcu, i Mića Jovičić star (sada) 33 – 34 godine, rođen u Kninu, učesnici otmice (otmičari). Ova dvojica su krajem marta '93. liječeni od rana u Urgentnom centru u Beogradu. Nastanjeni (vjerovatno) u Beogradu. Postoje i njihove fotografije u posjedu svjedoka. Mnogo više detalja sadržano je u dokumentu u posjedu Komisije." Kada se u izloženom kontekstu (pod A) posmatraju činjenice utvrđene u ovom postupku, na osnovu dokumentacije strogo povjerljive prirode iz koje proizlazi da su najviši državni, politički, vojni, policijski i željeznički organi i rukovodeći pojedinci Jugoslavije i Srbije 30 dana unapred, 30 dana prije otmice iz voza 671, u stanici Štrpci, 27. februara 1993. godine, znali sve detalje najavljene i predstojeće otmice, onda je jasno da je otmica isplanirana, organizovana i izvedena iz jednog centra uz saglasnost, odobrenje i punu koordinaciju najviših organa Republike Srpske, Srbije i Jugoslavije čiji je predsjednik bio Dobrica Ćosić. "U povjerljivoj informaciji koju je generalnom direktoru Željezničko transportnog preduzeća (ŽTP) Beograd uputio direktor Sektora za odbrambene pripreme i zaštitu Mitar Mandić, 1. februara 1993. godine, obavještava se generalni direktor ŽTP Beograd o informaciji koja glasi: *Ovih dana, tačnije 28.01.1993. godine obavešten sam od šefa Sekcije STP Užice Živanića da će pripadnici Srpske vojske opštine Rudo izvršiti zaustavljanje voza i odvođenje putnika. Čitava akcija odvijala bi se na delu pruge Beograd – Bar koja prolazi kroz Bosnu i Hercegovinu. Verovatno u ukrsnici Štrpci ili stajalištu Goleš.*" – Preuzeto iz OTMICA U ŠTRPCIMA, Analiza suđenja za ratni zločin, Činjenice, pravna pitanja i političke implikacije, Fond za humanitarno pravo, Beograd, 18.2.2003, str. 45-49.

Još 1998. godine, advokati Dragan Prelević i Aleksandar Cvejić, koji su u ime Fonda za humanitarno pravo zastupali dio oštećenih porodica, podnijeli su krivičnu prijavu protiv Milana Lukića i ostalih pripadnika čete „Osvetnici“.²³² U prijavi je navedeno da je Lukić lično učestvovao u izvođenju putnika iz voza, a navedena su i brojna imena svjedoka zločina. Crnogorsko tužilaštvo nikad nije podiglo optužnicu protiv Lukića ili bilo koga osim Ranisavljevića.²³³

Takođe, advokat Velija Murić je podnio 20. maja 2002. godine tadašnjem Saveznom državnim tužiocu, kao i Javnom tužilaštvu Republike Srbije, Vrhovnom državnim tužiocu Republike Crne Gore i Višem državnim tužiocu u Bijelom Polju krivičnu prijavu protiv 14 bivših visokih funkcionera Savezne Republike Jugoslavije, Vojske Jugoslavije, Republike Srbije i šefa odjeljenja za saobraćajne poslove ŽTP Beograd, zbog toga što su „bili upoznati sa planiranom akcijom otmice putnika bošnjačko-muslimanske nacionalnosti iz voza u mjestu Štrpci, a obzirom na to da su prema svojim ovlašćenjima i položajima, pokrivali odgovorna mjesta u strukturi vlasti Jugoslavije i Srbije, koja otmica je planirana uz njihovo znanje jer su raspolagali strogo povjerljivim informacijama o otmici, pri čemu nijesu preduzeli ni jednu radnju iz okvira svojih ovlašćenja i obaveza da ne dođe do otmice civila bošnjačko-muslimanske nacionalnosti državljana SRJ od strane pripadnika vojske Republike Srpske koji su u to vrijeme bili pod komandom oficira Vojske Jugoslavije upućenih od Generalštaba Vojske Jugoslavije na bosansko-hercegovačko ratište (Rudska, Višegradaska, Goraždanska brigada) koja otmica je i sprovedena planiranom vojničkom akcijom 27. 02. 1993. godine u 15.50 sati kada su iz voza broj 671 koji je saobraćao od Beograda za Bar u mjestu Štrpci“²³⁴. U prilog prijave su citirani dokumenti, ukazano je na konkretne dokumente i spise predmeta koje je potrebno pribaviti i svjedoke koje je potrebno saslušati.²³⁵

Ni jedno tužilaštvo do danas ni na koji način nije odgovorilo na Murićevu prijavu.²³⁶

U svjedočenju osuđenog Ranisavljevića pred Sudom BiH, među učesnicima u akciji se spominje i izvjesni „Crnogorac“²³⁷. Crnogorac se pominje i u optužnici pred Haškim tribunalom u predmetu protiv Milana i Sredoja Lukića i Mitra Vasiljevića²³⁸. Pored Crnogorca, Ranisavljević kao ostale učesnike otmice pominje i Milana „Čačka“, Aca Šimšića, „pijanog Slovenca“, Željka Marjanovića, Bogdana Šekarića, Vidakovića i Mitra „Četnika“.²³⁹ Ostaje nepoznato da li je SDT ikada preduzelo bilo kakve konkretne korake da utvrdi identitet ove osobe ili drugih lica koji su učestvovali u izvršenju zločina nad putnicima iz voza u stanici Štrpci.

²³² Zločin u Štrpcima: „Što ste čekali da prođe 20 godina?“ *Vijesti*, 6.12.2014: <https://www.vijesti.me/zabava/205972/zlocin-u-strpcima-sto-ste-cekali-da-prode-20-godina>

²³³ *Ibid.*

²³⁴ Krivična prijava advokata Velije Murića od 20.05.2002. Vidi i tekst "DVADESET OSMA GODIŠNJICA ZLOČINA U ŠTRPCIMA: Do posljednjeg će se boriti da se sazna istina", *Monitor*, 05.03.2021., dostupno na: <https://www.monitor.co.me/dvadeset-osma-godisnjica-zlocina-u-strpcima-do-posljednjeg-ce-se-boriti-da-se-sazna-istina/>.

²³⁵ U prijavi se ukazuje na obavještenja ŽTP Beograd, i to: dopis pomoćniku gen. direktora za pravne i ljudske potencijale ŽTP Str. pov. br. 4/02 od 07. 03. 2002; procjenu političko bezbjednosne situacije u železničkom čvoru Str. pov. br. 5/93 od 27. 01. 1993; informacije upućene gen. direktoru ŽTP Beograd Str. pov. br. 4/1-93 od 01.02. 1993; informacije o aktivnostima ŽTP Beograd o sagledavanju bezbjednosne situacije napruzi Užice - Gostun - saradnja sa organima MUP-a Srbije i Vojskom Jugoslavije, itd.

²³⁶ Informacija advokata Murića od 5. maja 2021. godine.

²³⁷ „Dragičević i ostali: Učesnici otmice i ubistva putnika“, *Detektor*, 10.5.2019., dostupno na: <https://detektor.ba/2019/05/10/dragicevic-i-ostali-ucესnici-otmice-i-ubistva-putnika/>.

²³⁸ Vidjeti više na: <https://www.icty.org/x/cases/vasiljevic/ind/bcs/vas-ii981026b.htm>, stavovi 33-36.

²³⁹ Dragičević i ostali: *op.cit*

3.7. Ostali predmeti

Ekspert Evropske komisije Mauricio Salustro, savjetovao je državnom tužilaštvu 2014. godine da se usmjeri na proaktivno istraživanje predmeta u vezi Dubrovačkog ratišta i fenomena koji se odnosi na tzv. crnogorske „vikend ratnike“ u istočnoj Bosni i Hercegovini. To je podrazumijevalo da se umjesto neformalnih zahtjeva za saradnju, konkretizuje potraga za novim informacijama i dokazima i usmjeri na te ključne događaje.²⁴⁰

3.7.1. Dubrovačko ratište

Opsada grada Dubrovnika od strane jedinica pod komandom JNA počela je 1. oktobra 1991. godine i trajala do kraja juna 1992. godine. Samo u jednom danu, 6. decembra 1991. godine, živote je izgubilo 20 osoba, a ranjeno je oko 60.²⁴¹ Tom prilikom, bombardovan je Stari grad, pod zaštitom UNESCO-a, oštećene su mnoge zgrade, spaljena je biblioteka Međunarodnog univerzitetskog centra sa oko 20,000 naslova. Takođe, došlo je do pljačke, paljenja i uništavanja seoskih objekata u okolini Dubrovnika, a sam grad je 138 dana bio bez struje i vode, a 240 dana u pomorskoj i vazdušnoj blokadi. Rezultati opsade grada Dubrovnika i okoline su 116 poginulih civila, 194 hrvatskih branitelja i 165 pripadnika JNA iz Crne Gore. Ukupno su 443 osobe bile zatočene u logorima Morinj i Bileća, prognano je 33 hiljade ljudi i uništeno 2071 stambenih objekata.²⁴²

Jedini čija je odgovornost utvrđena za ratne zločine počinjene na području Dubrovnika za sada su bivši general JNA Pavle Strugar i njemu podređeni admiral Miodrag Jokić, koji je i priznao krivicu. Osuđeni su pred Haškim tribunalom na po sedam i po i sedam godina zatvora. Pred Hagom je suđeno i Vladimiru Kovačeviću „Rambu“, kapetanu I klase JNA, koji je odlukom suda pušten na privremenu slobodu zbog liječenja, dok je naknadno pred Specijalnim sudom u Beogradu optužnica protiv njega odbačena 2007. godine, jer zbog zdravstvenog stanja nije bio u mogućnosti da prati suđenje. Pred Haškim tribunalom je suđeno i Milanu Zecu, admiralu JNA u penziji, koji je oslobođen optužbi.²⁴³

Županijsko državno odvjetništvo iz Dubrovnika podiglo je krajem 2009. godine optužnicu protiv 10 oficira bivše Jugoslovenske narodne armije (JNA) koji se terete da tokom agresije JNA na područje Dubrovnika 1991. i 1992. godine nijesu spriječili ponašanje svojih jedinica suprotno Ženevskim konvencijama, koje se sastojalo u: granatiranju naseljenih mjesta; ubijanju civila (116), zatvaranju, zlostavljanju i tjeranju civila u bijeg; rušenju civilnih, kulturnih, vjerskih i privrednih objekata, pljačkanju i paljenju.²⁴⁴ Predmet je 29. oktobra 2011. godine dostavljen Županijskom državnom odvjetništvu u Splitu, koje je postalo nadležno za dubrovačko

²⁴⁰ Peer-based Assessment Mission to Montenegro, on the Domestic handling of war crimes (by Maurizio Salustro), 2014, strana 9, tačka 25.

²⁴¹ „29 GODINA OD GRANATIRANJA STAROG GRADA DUBROVNIKA I NEKAŽNJAVANJA ZLOČINA“, HRA, 6.12.2020:

:<http://www.hracion.org/2020/12/06/29-godina-od-granatiranja-starog-grada-dubrovnika-i-nekaznjavanja-zlocina/>.

²⁴² „Prekinuti čutanje o napadu na Dubrovnik“, Vijesti, 2.10.2020: <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/474233/prekinuti-cutanje-o-napadu-na-dubrovnik>.

²⁴³ Tea Gorjanc Prelević, Bogdan Ivanišević, nav. djelo, str. 11.

²⁴⁴ Tea Gorjanc Prelević, Bogdan Ivanišević, nav. djelo, str. 12.

područje.²⁴⁵ U međuvremenu, optužnica je postala pravosnažna, a raspravu treba da zakaže Županijski sud u Splitu²⁴⁶. Da li će okrivljenim biti suđeno u odsustvu, biće utvrđeno kada se steknu uslovi za održavanje rasprave.²⁴⁷

Državno odvjetništvo Republike Hrvatske (DORH) je u odgovoru Vrhovnom državnom tužilaštvu Crne Gore 1.4.2015. godine saopštilo da županijska državna odvjetništva u radu nemaju predmete gdje bi počinitelji ratnih zločina bili državljani Crne Gore, s prebivalištem u Crnoj Gori.²⁴⁸ Međutim, u odgovoru na zahtjev HRA za pristup informacijama od 26. februara 2021. godine, DORH je saopštio da imaju u radu nekoliko predmeta protiv crnogorskih državljana i osoba sa prebivalištem u Crnoj Gori, okrivljenih za ratne zločine počinjene u Dubrovniku tokom 1991. i 1992. godine.²⁴⁹

Županijsko državno odvjetništvo u Dubrovniku je podiglo optužnicu pred Županijskim sudom u Dubrovniku protiv Nikole Vuletića od 30. decembra 2012. godine, zbog krivičnog djela ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz čl. 122 Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske. Zbog istog krivičnog djela i krivičnog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz 120 stav 1 Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske, Županijsko odvjetništvo u Dubrovniku je postupalo protiv okrivljenih Miodraga Nikolića i Draga Vasiljevića. Oni su se teretili da su u periodu od 1. oktobra do 31. decembra 1991. godine nečovječno postupali prema ratnim zarobljenicima tako što su ih „zlostavljali, prijetili, ponižavali, uskraćivali hranu i nijesu im pružili pravovremenu i odgovarajuću medicinsku pomoć, usljed čega je više zarobljenika teško tjelesno povrijeđeno i teško im je narušeno zdravlje”.²⁵⁰ Nije poznato državljanstvo okrivljenih, niti je poznato u kojoj se fazi nalaze postupci protiv njih.

U odnosu na zločine na dubrovačkom ratištu se može dovesti u pitanje i komandna odgovornost civilnih vlasti, budući da je tadašnji predsjednik Predsjedništva SR Crne Gore, pokojni Momir Bulatović, izdao Naredbu od 1. oktobra 1991. godine o mobilizaciji jedinice milicije MUP-a Crne Gore „sa zadatkom izvršenja borbenih zadataka oružanih snaga u ratnom sukobu na granici između Republike Crne Gore i Republike Hrvatske”.²⁵¹ Predsjednik Vlade Crne Gore u tom periodu je bio Milo Đukanović, ministar unutrašnjih poslova bio je pokojni Pavle Bulatović, a njegov pomoćnik za javnu bezbjednost Milisav Marković je bio zapovjednik te jedinice.

Međutim, **SDT nije imalo rezultate u pogledu utvrđivanja odgovornosti crnogorskih državljana za ratne zločine počinjene na tom području.** U Izvještaju o implementaciji Strategije za

²⁴⁵ Po stupanju na snagu Zakona o izmjeni i dopuni Zakona o primjeni Statuta Međunarodnog kaznenog suda i progonu za kaznena djela protiv međunarodnog ratnog i humanitarnog prava („NN” Republike Hrvatske br. 55/11), nadležan sud za postupanje u predmetima ratnih zločina na području Dubrovnika je Županijski sud u Splitu, pa je ovaj predmet ustupljen Županijskom državnom odvjetništvu u Splitu - Odgovor Županijskog državnog odvjetništva u Dubrovniku od 7.6.2021. na zahtjev za slobodan pristup informacijama i urgencije HRA.

²⁴⁶ Odgovor Županijskog državnog odvjetništva u Splitu br. PPI-DO-12/21 od 8. juna 2021. godine na zahtjev za slobodan pristup informacijama HRA.

²⁴⁷ Odgovor Županijskog suda u Splitu, br. 26 Su i-15/2021 od 9. juna 2021. godine na zahtjev za slobodan pristup informacijama HRA.

²⁴⁸ *Ibid.* Da nema novih pomaka, potvrdila nam je i tužiteljka Vukčević na sastanku od 5. avgusta 2020. godine.

²⁴⁹ Odgovor DORH-a na zahtjev HRA o pravu na pristup informacijama, PPI-DO-8/2021-2 od 26. februara 2021. godine.

²⁵⁰ Odgovor Županijskog državnog odvjetništva u Splitu na zahtjev HRA o pravu na pristup informacijama, br. PPI-DO-7/2021, 25.2.2021.

²⁵¹ „Zločin vlasti u nastavcima”, *Monitor*, 26.10.2012: <https://www.monitor.co.me/zloin-vlasti-u-nastavcima/>.

istraživanje ratnih zločina od 21. decembra 2015. godine navedeno je da SDT radi na „prikupljanju i analizi dokaza u vezi sa crnogorskim državljanima, potencijalnim počinocima krivičnih djela na dubrovačkom području u toku 1991. i 1992. godine”²⁵², ali poslije toga nijesu objavljene nikakve informacije o rezultatima tog rada.

3.7.2. „Vikend ratnici”

U periodu od maja 1992. do 1993. godine, građani Crne Gore, posebno iz Nikšića, ratovali su kao dobrovoljci na strani Vojske Republike Srpske, na području istočne Bosne i Hercegovine i posebno učestvovali u pljačkama civilnih objekata i drugim ratnim zločinima, uključujući silovanja.²⁵³

Od početka primjene Strategije, SDT je 2016. godine izvijestilo da je radilo na šest predmeta koji su formirani u ranijem periodu, a odnose se na slučajeve ratnih zločina za koje postoji sumnja da su izvršeni u R. Hrvatskoj, Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini u toku 1991, 1992. i 1993. Godine, i koji su se tada nalazili u fazi izviđaja.”²⁵⁴ Nije poznato o kojim predmetima se radi i da li su uključivali i « vikend ratnike ». Iz izvještaja o primjeni Strategije proizilazi da je crnogorsko tužilaštvo postupalo po zamolnicama tužilaštava iz BiH,²⁵⁵ dok je SDT saopštilo da je formiralo još jedan predmet protiv crnogorskog državljanina koji se sumnjiči da je počinio ratni zločin, a postupak protiv njega je pokrenut na osnovu dobijenih spisa iz BiH.²⁵⁶

Konačno, Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove je 2020. godine Crnoj Gori uručio dosje koji se odnosi na više od petnaest osumnjičenih protiv kojih se sada može provesti istraga za teške zločine, a nije poznato da li se među tim predmetima nalaze i oni koji se odnose na tzv. vikend ratnike.

3.7.3. Slučajevi silovanja u istočnoj BiH

Postoje indicije o tome da su i građani Crne Gore učestvovali u slučajevima silovanja u istočnoj Bosni, pretežno u Foči.²⁵⁷

Među njima je i Ranko Radulović, kontroverzni crnogorski biznismen, bivši vlasnik fudbalskog kluba „Čelik” iz Nikšića i vlasnik kafića u tom gradu, koji je prethodno javnosti bio poznat po optužbama za navodni šverc cigareta 90-ih i zelenašenje.²⁵⁸ U žižu javnosti dolazi ponovo 2015.

²⁵² U tom izvještaju je naglašeno da je SDT radilo na prikupljanju i analizi dokaza u vezi sa crnogorskim državljanima, potencijalnim počinocima krivičnih djela na dubrovačkom području u toku 1991. i 1992. godine.

²⁵³ B. Ivanišević, T. Gorjanc Prelević, *op.cit.*, str. 12.

²⁵⁴ Izvještaj o radu Specijalnog državnog tužilaštva za 2016. godinu, *op.cit.*

²⁵⁵ Izvještaji o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 21. novembra 2015. godine do 7. maja 2021. godine.

²⁵⁶ Informacije dobijene na sastanku sa tužiteljkom Vukčević, 5. avgust 2020. godine.

²⁵⁷ „Optužbe za grupno silovanje, mučenje i porobljavanje bosanskih Muslimanki u prvoj optužnici pred MKSJ-om koja se konkretno bavi seksualnim zlostavljanjem”, *Ujedinjene nacije, Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju*, 27.6.1996:

<https://www.icty.org/bcs/press/optu%C5%BEbe-za-grupno-silovanje-mu%C4%8Denje-i-porobljavanje-bosanskih-muslimanki-u-prvoj-optu%C5%BEnici>.

²⁵⁸ „Ko je Ranko Radulović?”, *Portal Analitika*, 19.6.2018: <https://www.portalanalitika.me/clanak/304944--ko-je-ranko-radulovic>.

godine kada je uhapšen zbog sumnje da je organizator kriminalne grupe koja je pripremala likvidacije na teritoriji Crne Gore²⁵⁹. Dvije godine kasnije, uhapšen je ponovo zbog sumnje da je nelegalno organizovao prenošenje oružja kod Nikšića.²⁶⁰ Trenutno je u pritvoru, zbog optužbe za izvršenje krivičnog djela stvaranje kriminalne organizacije i drugih krivičnih djela.²⁶¹

Dok je Radulović boravio u ZIKS-u, SDT ga je saslušalo po zamolnici Tužilaštva BiH u svojstvu okrivljenog 1. avgusta 2019. godine, a u vezi sumnje da je u Foči 1992. godine izvršio krivično djelo zločin protiv čovječnosti iz čl. 172 KZ BiH.²⁶² Jedna od svjedokinja, koja je bila među zatočenicama u Karaman-kući, logoru za žene u selu Miljevina, pored Foče, tvrdi da ju je on silovao kada je imala samo 15 godina.²⁶³ Tužilaštvo BiH je protiv Radulovića za navedeno krivično djelo podiglo optužnicu 3. septembra 2020. godine. Tereti se da je u u Foči zajedno sa drugim licima učestvovao u napadu i progonu civilnog stanovništva, uzimanju talaca, „kao i u protivpravnom, samovoljnom i vojnim potrebama neopravdanom uništavanju imovine u velikim razmjerama, da je sudjelovao u protivzakonitom zatvaranju civila, pomagao u prisiljavanju djevojaka bošnjačke nacionalnosti na seksualni odnos ili s njim izjednačene seksualne radnje-silovanje, kao i počinio više puta silovanje više žrtava.“²⁶⁴ Optužnicom je obuhvaćeno 50 svjedoka, od čega sedam sa dodjeljenim mjerama zaštite²⁶⁵ i oko 200 materijalnih dokaza.²⁶⁶

Pitanje je da li će se Raduloviću suditi u BiH ili u Crnoj Gori, budući da se u BiH Raduloviću ne može suditi u odsustvu²⁶⁷, a da se predmet ne može ustupiti crnogorskom tužilaštvu jer su oštećeni odbili da se postupak vodi pred crnogorskim institucijama.²⁶⁸ Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava Crne Gore nije dobilo zamolnicu povodom preuzimanja krivičnog gonjenja Radulovića²⁶⁹, niti je SDT sprovodilo radnje po tom osnovu.²⁷⁰ Sud BiH je u međuvremenu djelimično potvrdio optužnicu protiv Radulovića.²⁷¹

²⁵⁹ „Radulović i ekipa u pritvoru, uhapšen i Petrušić“, *Vijesti*, 20.6.2018: <https://www.vijesti.me/vijesti/5826/radulovic-i-ekipa-u-pritvoru-uhapsen-i-petrusic>.

²⁶⁰ „U Nikšiću uhapšen Ranko Radulović“, *Vijesti*, 18.6.2018: <https://www.vijesti.me/zabava/29519/u-niksicu-uhapsen-ranko-radulovic>.

²⁶¹ „Radulović saslušan zbog sumnje da je počinio ratne zločine, negirao krivicu“, *Vijesti*, 1.8.2019: <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/395657/saslusavaju-radulovica-zbog-sumnje-da-je-pocinio-ratne-zlocine>.

²⁶² Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 2.8.2019. godine, *op. cit.*

²⁶³ „Radulović saslušan zbog sumnje da je počinio ratne zločine, negirao krivicu“, *Vijesti*, 1.8.2019: <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/395657/saslusavaju-radulovica-zbog-sumnje-da-je-pocinio-ratne-zlocine>.

²⁶⁴ PODIGNUTA OPTUŽNICA ZA ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI NA PODRUČJU FOČE, *op. cit.*

²⁶⁵ Jedna od njih, pod inicijalom M. je još u postupku pred Apelacionim sudom Bosne i Hercegovine protiv Neđe Samardžića, bivšeg pripadnika Vojske Republike Srpske, bila je zatečena zajedno sa drugim ženama u tzv ženskom logoru Karaman - kuća kod Foče 1992. Godine, posvjedočila da je u noći kada je dovedena, iz stana izveo upravo Radulović, koji ju je prvi silovao. -„Užasi iz Karaman-kuće“, *B92*, 30.11.2006, dostupno na : https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2006&mm=11&dd=30&nav_category=64&nav_id=221934.

²⁶⁶ *Ibid.*

²⁶⁷ ZAKON O KRIVIČNOM POSTUPKU BOSNE I HERCEGOVINE ("Sl. glasnik BiH", br. 3/2003, 32/2003 - ispr, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - dr. zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018), čl. 247.

²⁶⁸ Informacije dobijene na sastanku sa tužiteljkom Vukčević od 5.8.2020. godine.

²⁶⁹ Odgovor Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava na zahtjev za slobodan pristup informacijama, UPI 01-037/21-113/1 od 22. februara 2021. godine.

²⁷⁰ Rješenje Specijalnog državnog tužilaštva Crne Gore TUSPI br. 2/21 od 10. 2.2021. godine.

²⁷¹ „Djelimično potvrđena optužnica u predmetu Ranko Radulović“, *Sud BiH*, 18.3.2021: <http://www.sudbih.gov.ba/vijest/djelimino-potvrena-optužnica-u-predmetu-ranko-radulovi-21497>. Prema odluci suda, Radulović se tereti za sljedeće radnje : 1) pod tačkom 2 i 4 optužnice za progon u vezi sa silovanjem, a u vezi sa saizvršilaštvom; 2) pod tačkom 5. optužnice za progon u vezi sa zatvaranjem (saizvršilaštvo), kao i za radnju silovanja (pomaganje); 3) pod tačkama 6, 7, 8. i 9. za progon u vezi sa silovanjem, a sve u vezi sa planiranjem, naređivanjem, činjenjem ili podstrekavanjem ili pomaganjem u planiranju, pripremanju, ili činjenju krivičnog djela zločina protiv čovječnosti.

Može se očekivati da tužilaštvo procesuirá više sličnih slučajeva na osnovu dosijea koji je Rezidualni mehanizam 2020. godine uručio vlastima u Crnoj Gori.²⁷²

3.7.4. „Lora 3” i drugi slučajevi prijava zločina prema pripadnicima JNA iz Crne Gore

« Lora » je naziv za nekadašnju pomorsku vojnu bazu Jugoslovenske ratne mornarice kod Splita u Hrvatskoj. Nakon izbijanja rata u bivšoj Jugoslaviji i povlačenja jedinica ratne mornarice iz tadašnje SR Hrvatske, kontrolu nad „Lorom” u toku 1992. godine preuzela je vojna policija Hrvatske vojske i pretvorila u vojni zatvor. Od tada pa sve do zatvaranja 1997. godine, „Lora” je služila kao koncentracijski logor gdje su dovođeni, mučeni i ubijani ratni zarobljenici i civili, pretežno srpske i crnogorske nacionalnosti.²⁷³ Procjenjuje se da je kroz « Loru » prošlo oko 1100 zatvorenika i da ih je stradalo na desetine, mnogo više od nekolicine onih zbog čijeg ubistva su vođeni sudski postupci.

Zbog višestrukog kršenja međunarodnog humanitarnog prava u logoru „Lora”, do sada su sprovedena dva sudska postupka. U postupku poznatom pod nazivom „Lora 1”, osmorica pripadnika Vojne policije Hrvatske vojske, među kojima bivši upravnik zatvora i njegov zamjenik²⁷⁴, teretilo se za ratne zločine protiv civilnog stanovništva na način što su maltretirali, mučili i prebijali srpske civile, pri čemu su i ubijena dva zarobljenika - Gojko Bulović i Nenad Knežević²⁷⁵. U predmetu „Lora 2”, isti okrivljeni su odgovarali za isto krivično djelo i smrt još tri civila iz BiH, koji su nakon ubistva zakopani u Tomislavgradu.²⁷⁶ Dva predmeta su kasnije objedinjena, a okrivljenima su nakon više suđenja izrečene kazne zatvora.²⁷⁷

Slučaj „Lora 3” se odnosi na ratni zločin počinjen nad 14 pripadnika JNA iz Crne Gore, tzv. „nikšićko-šavničke” grupe 1992. godine.²⁷⁸ Prema navodima Udruženja boraca ratova od 1990. godine²⁷⁹, taj ratni zločin se sastojao u ubistvu i mučenju: Radivoja Petkovića, Nedeljka Jankovića i Miljana Šušića iz Šavnika, zarobljenih od strane Hrvatske vojske iznad mjesta Čepikuće u Hercegovini maja 1992. godine, čiji su posmrtni ostaci su pronađeni u Trebinju; Ratko Simović, Duško Barović, Borivoje Zirojević, Dragoman Doknić, Radomir Vulić, Miloš Perunović i Ranko Vujović iz Nikšića, zarobljeni takođe u Hercegovini, odakle su prebačeni u Loru, a onda izloženi torturi; Pavle Popović, Dragan Jakovljević i Luka Gazivoda, takođe iz Nikšića, koji su zarobljeni kod Mostara, a potom su, prema izjavi svjedoka i zarobljenika Draga Bosnića, mučeni u Lori, pri čemu je Popović podlijegao povredama od batinjanja i preminuo.

²⁷² Obraćanje g. Sergeja Brammertza, Tužitelja Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove, Savjetu bezbjednosti Ujedinjenih Nacija 14. decembar 2020, *op. cit.*

²⁷³ „Slučaj „Lora”: Zataškavanje zločina vodi u nove sukobe”, Radio Slobodna Evropa, 26.8.2012: <https://www.slobodnaevropa.org/a/zlocini-u-logoru-lora/24687940.html>; „Iza sedam logora – od zločina kulture do kulture zločina”, Fotomonografija, V. Ivančić, H. Polan, N. Stjepanović, forum ZFD, Beograd, 2018: <https://www.danas.rs/drustvo/suocavanje/zrtvama-su-mokrili-po-telu-davili-ih-gazili-i-sutirali/>

²⁷⁴ „Slučaj Lora – petnaest godina do uhićenja”, *Stav!*, 20.02.2016: <http://stav.cenzura.hr/slucaj-lora-petnaest-godina-do-uhicenja/>.

²⁷⁵ „Slučaj „Lora”: Svjedoci se „ne sjećaju” zločina nad Srbima”, *Balkan Insight*, 19.5.2017: <https://balkaninsight.com/2017/05/19/slu%C4%8Daj-lora-svjedoci-se-ne-sje%C4%87aju-zlo%C4%8Dina-nad-srbima-05-19-2017/?lang=sr>.

²⁷⁶ *Ibid.*

²⁷⁷ „Zločin u Lori 2”, *Documenta*, 30.6.2015: <https://documenta.hr/novosti/zlocin-u-lori-2/>.

²⁷⁸ „Тужииоци да се суоче са породицама жртава „Лоре”, *Udruženje boraca ratova od 1990. godine Crne Gore*, 7.5.2012: <http://www.ubr.co.me/aktuelno/95-lora-carapic-bajic>.

²⁷⁹ „Подгорица покренула истрагу о Лори”, *Udruženje boraca ratova od 1990. godine Crne Gore*, 3.8.2012., dostupno na: <http://www.ubr.co.me/aktuelno/103-lora>.

Luka Adžić, rezervista iz te grupe, razmjenjen je posredstvom Međunarodnog crvenog krsta 6. avgusta 1992. godine kod Nemetina, ali je zbog izuzetno teškog stanja i posljedica torture preminuo u Nikšiću u martu 1993. godine.²⁸⁰ U periodu od 1992. do 2006. godine, pronađeni su posmrtni ostaci 12 pripadnika nikšićko-šavničke grupe na više lokacija u BiH.²⁸¹ Međutim, u ovom postupku optužnica još uvijek nije podignuta.

Udruženje boraca je u decembru 2006. godine uputilo i Pisanu informaciju o nikšićko-šavničkoj grupi Vrhovnom državnom tužilaštvu Crne Gore. Nakon više od dvije godine, Lidija Vukčević, tada zamjenica specijalnog tužioca Odjeljenja za suzbijanje organizovanog kriminala, terorizma i ratnih zločina VDT-a, zatražila je dopunu informacije od Udruženja, što su oni učinili 8. aprila 2009. godine. Nakon istog vremenskog razmaka, Udruženje je 16. decembra 2011. godine, zatražilo od VDT-a pisani odgovor šta je Odjeljenje za suzbijanje ratnih zločina učinilo na procesuiranju ratnog zločina počinjenog nad vojnicima iz nikšićko-šavničke grupe. Županijsko državno odvjetništvo u Splitu je narednog dana, 17. decembra, objavilo saopštenje²⁸² da je sprovedlo operativne radnje. Tokom izviđaja, saslušan je jedan svjedok iz inostranstva, a od VDT je pribavljena cjelokupna dokumentacija ovog predmeta, a potom je od "Policijske uprave splitsko-dalmatinske zatraženo dodatno kriminalističko istraživanje radi provjere navoda iz pribavljene dokumentacije."²⁸³ VDT se izjasnilo da će sve nove podatke i informacije sa kojima bude raspolagalo i ubuduće dostavljati ŽDOS-u, „koje je nadležno za sprovođenje izviđaja u ovom slučaju, sve u duhu izuzetno dobre saradnje koju ostvaruju Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore i Državno odvjetništvo Republike Hrvatske kako u ovom tako i u svim drugim slučajevima".²⁸⁴

Na zahtjev Udruženja boraca, Lidija Vukčević je primila na razgovor predstavnike porodica četiri stradala vojnika JNA iz nikšićko-šavničke grupe i predstavnika Udruženja 25. juna 2012. godine.²⁸⁵ Konačno, Udruženje boraca se obratilo i GST-u Milivoju Katniću u maju 2016. godine, s upitom o rezultatima saradnje VDT-a i DORH-a na ovom slučaju. Trenutno postoji formiran predmet u Županijskom državnom odvjetništvu još iz 2007. godine, koje u saradnji sa policijskim organima radi na kriminalističkom istraživanju „okolnosti stradavanja pripadnika nikšićko-šavničke grupe odnosno vojnika bivše JNA koji bi bili zarobljeni na hercegovačkom ratištu 1992. i sprovedeni u vojno istražni centar Lora u Splitu.”²⁸⁶

Drugi slučaj, koji je SDT formirao po dobijenim informacijama Udruženja boraca ratova od 1990. godine²⁸⁷ odnosi se na lišavanje života 24 pripadnika JNA na području Čepikuća, Ivanjice, Osojnika i Graba u Hrvatskoj u kontekstu napada na Dubrovnik, koji su 1. oktobra 1991. godine

²⁸⁰ „Документа и пројекти, Дописи упућени Миливоју Катњићу, главном специјалном тужиоцу”, *Udruženje boraca ratova od 1990. godine Crne Gore*, 25.05.2016: <http://www.ubr.co.me/projekti>.

²⁸¹ „Stanković da ne čuti o zločinu u „Lori””, *Dan*, dostupno na:

<https://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Drustvo&clanak=534300&datum=2016-02-23>.

²⁸² Županijsko državno odvjetništvo u Splitu, Postupanje u kaznenim predmetima „Lora”, <http://www.dorh.hr/sp1712>, pristupljeno 23.2.2021.

²⁸³ Županijsko državno odvjetništvo u Splitu, Netočni navodi objavljeni u crnogorskom tisku a prenijeti na hrvatskom portalu, <http://www.dorh.hr/spl0208>, pristupljeno 23.2.2021.

²⁸⁴ Državno odvjetništvo Republike Hrvatske, Odgovor Vrhovnog državnog tužilaštva Crne Gore, <http://www.dorh.hr/DrzavnoOdvjetnistvoRepublikeHrvatskeOdgovor>, pristupljeno 23.2.2021.

²⁸⁵ „Документа и пројекти, Дописи упућени Миливоју Катњићу, главном специјалном тужиоцу, *op. cit.*

²⁸⁶ Odgovor Županijskog državnog odvjetništva u Splitu na zahtjev za pristup informacijama, PPI-DO-8/2021 od 24. februara 2021.

²⁸⁷ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. decembra 2016. godine, str. 2.

preduzele snage JNA, i okolnosti nestanka i stradanja sedmorice pripadnika JNA u reonu Crnoglava kod Neuma na teritoriji BiH od 23. aprila 1992. godine.²⁸⁸

Nakon što je SDT formiralo predmet 2016. godine, osim komunikacije sa tužilaštvima iz država regiona i Rezidualnog mehanizma iz Haga i informacija dobijenih tim putem, nema konkretnih rezultata, izviđaj je i dalje u toku.

4. Zaštita svjedoka u predmetima ratnih zločina

Od usvajanja Strategije do kraja 2020. godine, nije bilo zahtjeva za sudsku i vansudsku zaštitu svjedoka u predmetima ratnih zločina²⁸⁹, niti zabilježenih slučajeva prijetnji ili zastrašivanja svjedoka, niti su vođeni krivični sudski postupci protiv određenih lica tim povodom.²⁹⁰ U pogledu mjera vansudske zaštite u nadležnosti Uprave policije, Odsjek za zaštitu svjedoka iz Sektora za borbu protiv organizovanog kriminala organizovao je dovođenje radi svjedočenja 195 bivših logoraša iz logora Morinj od 2015. do 2019. godine, u parničnim postupcima obeštećenja vođenim pred Osnovnim sudovima u Podgorici, Nikšiću i na Cetinju.²⁹¹

Zaštita svjedoka je uređena Zakonom o krivičnom postupku (ZKP)²⁹² i Zakonom o zaštiti svjedoka²⁹³. ZKP predviđa posebne mehanizme zaštite od zastrašivanja svjedoka i njemu bliskih lica, poput saslušanja pod pseudonimom, s izmjenjenom bojom glasa u različitoj prostoriji, uz postojanje zaštitnog zida, i posebne garancije za maloljetne svjedoke.²⁹⁴

Zakon o zaštiti svjedoka predviđa Program zaštite kao skup mjera u cilju zaštite integriteta, života, zdravlja, imovine i ostalih dobara svjedoka i njemu bliskih lica, dok je za sprovođenje programa predviđeno formiranje posebne Komisije u sastavu: sudija Vrhovnog suda, zamjenik Vrhovnog državnog tužioca i rukovodilac Jedinice za zaštitu²⁹⁵ (u sklopu organizacije Uprave policije to je Sektor za borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala, odnosno rukovodilac Odsjeka za zaštitu svjedoka²⁹⁶).

²⁸⁸ Slučaj je formiran u Specijalnom državnom tužilaštvu 2016. godine, vidjeti Izvještaj o radu SDTa za 2016. godinu, str. 11.

²⁸⁹ Odgovor Višeg suda na zahtjev za slobodan pristup informacijama br. I Su. br. 4/21 od 13. januara 2021. godine.

²⁹⁰ Vlada Crne Gore, *Treći periodični izvještaj Crne Gore Komitetu protiv torture*, str. 10.

²⁹¹ Odgovor Odjeljenja za analitiku i unapređenje rada policije Uprave policije na zahtjev za slobodan pristup informacija, br. 037/21-upl-36 od 28. januara 2021. godine.

²⁹² "Sl. list Crne Gore" br. br. 57/2009, 49/2010, 47/2014 - odluka US, 2/2015 - odluka US, 35/2015, 58/2015 - dr. zakon, 28/2018 - odluka US i 116/2020 - odluka US.

²⁹³ "Sl. list RCG" br. 65/2004.

²⁹⁴ Zakon o krivičnom postupku, članovi 113, 120 i 121.

²⁹⁵ Zakon o zaštiti svjedoka, članovi 2 i 6.

²⁹⁶ Uprava policije, Nadležnost i organizacija, https://mup.gov.me/upravapolicije/naslovna/Nadleznost_i_organizacija, pristupljeno 14.1.2021.

5. Obuke i konferencije

Može se zaključiti da su državni tužioci imali mogućnost da se u kontinuitetu usavršavaju u oblasti procesuiranja ratnih zločina i međunarodnog humanitarnog prava i razmjenjuju iskustvo i znanja sa tužiocima iz regiona, kolegama iz Međunarodnog krivičnog suda, odnosno rezidualnog mehanizma iz Haga, kao i da komuniciraju sa predstavnicima NVO. Međutim, SDT nije bilo inicijator ni jedne od predstavljenih aktivnosti, već uvijek pozivana strana.

Slijedi pregled aktivnosti po godinama izvještavanja.

5.1. Godina 2015.

Akcija za ljudska prava (HRA) je u oktobru 2015. godine inicirala održavanje sastanka sa SDT-om, sa ciljem da predstavnici tužilaštva uzmu aktivnog učešća u pripremi i realizaciji regionalne konferencije pod nazivom „Ratni zločini“.

5.2. Godina 2016.

U organizaciji Vrhovnog državnog tužilaštva i Akcije za ljudska prava, održan je okrugli sto na temu „Suzbijanje kažnjivosti za ratne zločine“, a učesnici su bili predstavnici tužilaštava i sudova Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Srbije i predstavnici nevladinog sektora.

- **15. - 20. maj** - studijska posjeta BiH (Sarajevo) i Holandiji (Hag) na temu: "Ratni zločini", u organizaciji Ambasade SAD u Podgorici tj. Biroa Stejt Departmenta za borbu protiv međunarodne trgovine drogom i sprovođenja zakona/INL Program. Učesnici studijske posjete bili su dvoje sudija, četiri specijalna tužioca i dva predstavnika Uprave policije.²⁹⁷
- **7. - 8. jul** – Kolašin, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u saradnji sa Ambasadom SAD u Podgorici tj. Biroom Stejt Departmenta za borbu protiv međunarodne trgovine drogom i sprovođenja zakona/INL Program, organizovao seminar na temu: „Obuka o primjeni crnogorske Strategije za istraživanje ratnih zločina“. Predavači na seminaru su bili regionalni, evropski i američki eksperti. Seminaru je prisustvovalo 29 učesnika: 19 predstavnika sudstva i tužilaštva (6 sudija i 5 sudijskih savjetnika; 4 specijalna tužioca, 3 državna tužioca i 2 savjetnika u tužilaštvu) i 10 predstavnika Uprave policije.²⁹⁸

²⁹⁷ Vlada Crne Gore, *Akcioni plan za poglavlje 23. Pravosuđe i temeljna prava, polugodišnji izvještaj, period januar–jul 2016*, 2016, str. 35-36.

²⁹⁸ Vlada Crne Gore, *Akcioni plan za poglavlje 23. Pravosuđe i temeljna prava, polugodišnji izvještaj, period jul– decembar 2016*, 2017, str. 42.

5.3. Godina 2017.

- **19. april** – U Crnoj Gori posredstvom regionalnog projekta UNDP - „Jačanje regionalne saradnje u procesuiranju ratnih zločina i potragama za nestalim licima", održane konsultacije kojima su prisustvovali predstavnici Vrhovnog državnog i Specijalnog državnog tužilaštva Crne Gore, Državni odvjetnik Republike Hrvatske, rukovodilac Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije, v.d. Glavnog tužioca Bosne i Hercegovine, te predstavnici komisija za nestale BiH, Srbije, Hrvatske i Crne Gore. Usvojen je projektni dokument u cilju povećanja djelotvornosti i efikasnosti u saradnji među tužilaštvima u regionu.²⁹⁹
- **27. oktobar** – U Beogradu su pod nazivom „Jačanje regionalne saradnje u procesuiranju ratnih zločina i potragama za nestalim licima", održane treće regionalne konsultacije kojima su prisustvovali predstavnici Vrhovnog državnog tužilaštva Crne Gore, Tužilaštva za ratne zločine. Srbije, Državnog tužilaštva BiH, na kojima je analizirana postignuta saradnja.³⁰⁰

5.4. Godina 2018.

- **Januar - jun** - organizovana jedna dvodnevna obuka, u kojoj je učestvovalo 22 učesnika (5 državnih tužilaca, 10 savjetnika u sudovima i 2 savjetnika u tužilaštvima i 5 predstavnika Uprave policije). Predavači na seminaru bili su „domaći i međunarodni stručnjaci iz oblasti istraživanja ratnih zločina".³⁰¹
- **24. - 25. maj** - u Tesliću, Republika Srpska u BiH, u organizaciji Centra za edukaciju sudija i tužilaca RS, OSCE-a i Evropske unije, održana obuka na temu „Priprema optužnica, žalbi i drugih akata u predmetima ratnih zločina".³⁰²
- **6. jun** – sastanak predstavnika SDT sa specijalnim agentom FBI-a koji radi na predmetima ratnih zločina i pravnim savjetnikom Odjeljenja za ljudska prava pri Imigracionoj i carinskoj službi SAD, na kojem je dogovorena buduća saradnja u vezi postupka pružanja međunarodne pravne pomoći u predmetima ratnih zločina.³⁰³
- **7. - 8. jun** - u Budvi u organizaciji Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu i Ambasade SAD-a u Podgorici, održana obuka na temu - Krivično gonjenje i istraga ratnih zločina".³⁰⁴
- **19. – 20. septembar** - u Istanbulu, Turska (sjedište UNDP-a) održane četvrte regionalne konsultacije kojima su prisustvovali Specijalni tužilac i saradnik koji rade na predmetima ratnih

²⁹⁹ „FLEŠ", *Dan*, 21.04.2017., dostupno na : <https://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Drustvo&clanak=595510&datum=2017-04-21>.

³⁰⁰ Izvještaj o op. cit. od 27.11.2017. godine.

³⁰¹ Vlada Crne Gore, *Akcionni plan za poglavlje 23. Pravosuđe i temeljna prava, polugodišnji izvještaj, period januar–jun 2018*, 2018, str. 41.

³⁰² *Ibid*, str. 3, tačka IV.

³⁰³ Vlada Crne Gore, *Akcionni plan za poglavlje 23. Pravosuđe i temeljna prava, polugodišnji izvještaj, period januar–jun 2018*, 2018, str. 40.

³⁰⁴ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 13. juna 2018. godine, str. 3, tačka IV.

zločina, a na kojima je izvršena rekapitulacija dosadašnjeg rada i razmatrani pravni okviri u regionu od uticaja na prekograničnu saradnju u procesuiranju ratnih zločina.³⁰⁵

5.5. Godina 2019.

- **28. februar** – u Zagrebu, u organizaciji UNDP-a, u okviru projekta „Jačanje regionalne saradnje u procesuiranju ratnih zločina i potragama za nestalim licima“, održane redovne konsultacije između predstavnika SDT-a i tužilaštva Hrvatske, Republike Srbije i BiH, te izvršena rekapitulacija dosadašnjeg rada i budućih okvira rada i saradnje.³⁰⁶
- **20. - 22. maj** - u Beogradu, u organizaciji UNDP -a i Tužilaštva za ratne zločine Srbije, u saradnji sa ambasadama Italije i Ujedinjenog kraljevstva održana regionalna konferencija „Saradnja, kriterijumi, standardi u progonu počinilaca ratnih zločina" na kojoj su bili predstavnici delegacije SDT-a. Utvrđene su dalje smjernice u saradnji, razmjena iskustva i otklanjanje dosadašnjih prepreka u saradnji.³⁰⁷
- **26. – 27. novembar** – u Sarajevu održan Regionalni sastanak tužilaca na redovnom nivou o razlikama u pravnim okvirima za regionalnu saradnju u procesuiranju ratnih zločina. Učešće uzeli predstavnici SDT-a Crne Gore, Tužilaštva BiH, Državnog odvjetništva Hrvatske, Tužilaštva za ratne zločine Srbije i Međunarodnog mehanizma za krivične sudove.
- **17. – 19. decembar** – u Sarajevu u organizaciji UNDP-a, a saradnji sa ambasadama Ujedinjenog Kraljevstva i Italije u okviru Regionalnog projekta o ratnim zločinima održane konsultacije između predstavnika VDT-a Crne Gore, Tužilaštva BiH, Državnog odvjetništva Hrvatske, Tužilaštva za ratne zločine Srbije i Glavnog tužioca Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove sa saradnicima. Na sastanku razmatrana dosadašnja saradnja u predmetima i istragama i ustupanje predmeta sa potvrđenim optužnicama.³⁰⁸

5.6. Godina 2020.

- U više navrata ostvarena komunikacija SDT-a sa predstavnicima Rezidualnog mehanizma iz Haga, u cilju utvrđivanja smjernica i načina preuzimanja i dokaza koji se preuzimaju od Mehanizma u cilju procesuiranja izvršilaca krivičnih djela na bazi dostavljenih dokaza.³⁰⁹
- **29. – 30. jun** – u organizaciji Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu održana obuka na temu „Efikasna istraga, krivično gonjenje i presuđivanje u predmetima ratnih zločina u Crnoj Gori", na kojoj su prisustvovali predstavnici SDT-a.³¹⁰

³⁰⁵ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 14. decembra 2018. godine, str. 2, tačka IV.

³⁰⁶ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 23.4.2019. godine.

³⁰⁷ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 2.8.2019. godine.

³⁰⁸ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 27.12.2019. godine.

³⁰⁹ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 15.4.2020. godine i Obraćanje g. Sergea Brammertza op. cit.

- **5. avgust** – sastanak u Podgorici tužiteljke Vukčević sa predstavnicama Akcije za ljudska prava, Katarinom Bošković i Marijom Vesković u sklopu projekta "Ka pravdi za žrtve ratnih zločina",³¹¹ gdje se govorilo o predmetima ratnih zločina i rezultatima SDT na tom polju.

- **3. – 5. novembar** – u Dubrovniku Inicijativa mladih za ljudska prava je organizovala studijsku posjetu u sklopu projekta „No impunity for the past!“, na temu napada i opsade Dubrovnika 1991/1992. godine. Učešće uzeli predstavnici Ustavnog suda, novinari, pravnici, NVO aktivisti, studenti i predstavnici tužilaštva Ljiljana Ognjenović Dakić i Damir Kujović.³¹²

- **18 – 19. novembar** – u organizaciji Centra za građansko obrazovanje (CGO), održana radionica na Zoom platformi za studente prava i mlade profesionalce u oblasti pravosuđa u kojoj je učestvovala Lidija Vukčević, tužiteljka koja radi na predmetima ratnih zločina, prof. dr Žarko Puhovski, civilni aktivista i politički analitičar iz Hrvatske, Rada Pejić-Sremac, koordinatorka Programa Mehanizma za informisanje zajednica pogođenih sukobom (PMI), prof. dr Nebojša Vučinić i Goran Rodić, advokat.³¹³

- **1. decembar** – u organizaciji Centra za građansko obrazovanje (CGO) i Udruženja "Crveni Božur" održana regionalna konferencija u sklopu projekta „Prisilni nestanak – od istine do pravde“. „Na konferenciji su analizirani dosadašnji učinci u suočavanju sa prošlošću, sa posebnim fokusom na neriješenu sudbinu nestalih lica usljed sukoba devedesetih godina, a što i dalje predstavlja humanitarni problem na zapadnom Balkanu. Takođe, razgovarano je o mogućnosti doprinosa različitih društvenih aktera u osnaživanju mehanizama utvrđivanja činjenica o nestalim licima kao i o tome dokle se danas stiglo u otkrivanju sudbine onih koji su nestali, ali i u pravnoj satisfakciji njihovih porodica, koliki je stvarni institucionalni doprinos država regiona, ali i donosilaca odluka u Crnoj Gori i regionu, zatim, kakva je uloga međunarodnih mehanizama u procesu pronalaska velikog broja osoba koje se vode kao nestale.“ Konferenciji je prisustvovala specijalna tužiteljka Vukčević.³¹⁴

- **16. decembar** – U organizaciji Inicijative mladih za ljudska prava održan okrugli sto na temu „Suočavanje sa prošlošću – gdje smo danas“.³¹⁵ Događaju prisustvovala specijalna tužiteljka Vukčević.³¹⁶

³¹⁰ Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 20.8.2020. godine.

³¹¹ Izvještaj o radu SDT-a za 2020. godinu, str. 40.

³¹² „Studijska posjeta Dubrovniku“, *EU Info Centare*, 13.11.2020., dostupno na: <http://www.euic.me/me/studijska-posjeta-dubrovniku/>.

³¹³ „Breme prošlosti hrani nove nacionalističke talase“, *CGO*, 19.11.2020., dostupno na: <http://cgo-cce.org/2020/11/19/breme-proslosti-hrani-nove-nacionalisticke-talase/#.YD6nEmhKhPY>.

³¹⁴ „Održana online regionalna konferencija na temu "PRISILNI NESTANAK – OD ISTINE DO PRAVDE“, *Vlada Crne Gore*, 2.12.2020., dostupno na : <https://www.gov.me/pretraga/236747/Odrzana-online-regionalna-konferencija-na-temu-PRISILNI-NESTANAK-OD-ISTINE-DO-PRAVDE.html> i Izvještaj o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina od 5. februara 2021. godine, str. 3, tačka II.

³¹⁵ *Ibid.*

³¹⁶ „Sve ratne zločine rasvijetliti do kraja“, *RTCG*, 16.12.2020: <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/303451/sve-ratne-zlocine-rasvijetliti-do-kraja.html>.

6. Regionalna i međunarodna saradnja

6.1. Sporazumi o saradnji

Prije usvajanja Strategije, Vrhovno državno tužilaštvo Crne Gore je zaključilo ugovore o saradnji na predmetima ratnih zločina sa Hrvatskom (2006), Srbijom (2007) i Bosnom i Hercegovinom (2014).³¹⁷ S druge strane, sa Tužilaštvom Međunarodnog rezidualnog mehanizma za krivične sudove je u januaru 2019. godine potpisan Memorandum o razumijevanju³¹⁸ kojim je crnogorskom tužilaštvu omogućen efikasniji, internetski pristup informacijama, dokazima i materijalima vezanim za ratne zločine na prostoru bivše Jugoslavije.³¹⁹

6.2. Međunarodna pravna pomoć

Ukupan broj zamolnica za pružanje međunarodnopravne pomoći u predmetima ratnih zločina, za period 2015 - maj 2021 bio je 48. Od toga, 18 je SDT uputilo drugim tužilaštvima, a 30 su SDT-u uputila druga tužilaštva.³²⁰ Informacije dobijene putem zamolnica poslatih od tužilaštava država iz regiona i iz Haga pravosudnim organima Crne Gore, kao što smo mogli vidjeti,³²¹ predstavljaju primaran izvor saznanja. Štaviše, predmet Zmajević, jedini u kome je u proteklih šest godina sprovedena istraga i podignuta optužnica je dokaz prethodne tvrdnje.

Osim zamolnica, razmjena podataka u konkretnim predmetima ostvarena je putem različitih sastanaka sa tužilaštvima iz regiona, što na bilateralnoj, što na multilateralnoj osnovi, ali i kroz saradnju sa Rezidualnim mehanizmom u Hagu. To je manje formalni i pogodniji oblik razmjene podataka, jer postupanje po zamolnicama za pružanje međunarodnopravne pomoći može trajati mjesecima, pa čak i godinama. Od usvajanja Strategije za istraživanje ratnih zločina do juna 2021. godine, održano je oko 13 takvih sastanaka. Pri tome, SDT je u više navrata ostvarilo komunikaciju sa Rezidualnim mehanizmom, od čega je svakako najvažnije dostavljanje dosijea SDT-u 2020. godine „koji se odnosi na više od petnaest osumnjičenih protiv kojih se sada može provesti istraga za teške zločine, uključujući seksualno nasilje”.³²²

Problem predstavljaju situacije u kojima se javljaju prepreke da se procesiraju određeni počinioци zbog suđenja ili izdržavanja kazne zatvora u državi molilji, kada propisi zamoljene države i države molilje ili međunarodni ugovori ne riješe određenu pravnu situaciju. Još veći

³¹⁷ Izvještaj o Crnoj Gori za 2020. godinu, str. 24.

³¹⁸ „Glavni tužilac Brammertz se sastao s crnogorskim zvaničnicima”, *Ujedinjene nacije: Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove*, 29.01.2019: <https://www.irmct.org/bcs/novosti/glavni-tu%C5%BEilac-brammertz-se-sastao-s-crnogorskim-zvani%C4%8Dnicima>.

³¹⁹ „Glavni tužilac Brammertz se sastao s crnogorskim zvaničnicima”, *Međunarodni rezidualni mehanizam za krivične sudove*, 29.1.2019: <https://www.irmct.org/bcs/novosti/glavni-tu%C5%BEilac-brammertz-se-sastao-s-crnogorskim-zvani%C4%8Dnicima>.

³²⁰ Izvještaji o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina, počev od 21. decembra 2015. zaključno sa izvještajem od 7. maja 2021.

³²¹ Vidjeti poglavlja 2.2. Istrage i optuženja i 2.3 2.3. Pregled starih predmeta ratnih zločina nakon usvajanja Strategije za istraživanje ratnih zločina.

³²² Obračanje g. Sergeja Brammertza, *op. cit.*

problem postoji kada ekstradicioni postupak traje isuviše dugo, čime se obesmišljava međunarodnopravna pomoć i ostvarivanje pravde.

6.2.1. Slučaj okrivljenog Ranka Radulovića

Ranko Radulović, državljanin Crne Gore koji je okrivljen za zločin protiv čovječnosti iz člana 172 KZ BiH na teritoriji Foče 1992. godine, nalazi se u pritvoru u UIKS Spuž, u Crnoj Gori. Pravo BiH ne poznaje suđenje u odsustvu, Ugovor o izručenju između Crne Gore i BiH ne uključuje izručivanje sopstvenih državljana okrivljenih za ratne zločine,³²³ a oštećeni za sad odbijaju da se Raduloviću sudi u Crnoj Gori. Na sastanku u Sarajevu 19. maja 2021. godine, predstavnici SDT su sa predstavnicima Tužilaštva BiH razgovarali o mogućnostima transfera svih predmeta „u kojima su podignute optužnice u BiH, a optuženi se nalaze na teritoriji Crne Gore”.³²⁴

6.2.2. Slučaj osuđenih u odsustvu za zločin nad porodicom Klapuh

Slučaj Klapuh je primjer propusta da se ostvari pravda za žrtve ratnog zločina zbog nedjelotvornog postupka ekstradicije i problema u saradnji država u regionu.

Zbog ubistva tri člana porodice Klapuh iz Foče (BiH), izvršenog u julu 1992. godine u Plužinama, odlukom Višeg suda u Podgorici, petorica pripadnika Vojske Republike Srpske iz BiH, Janko Janjić, Radomir Kovač, Zoran Simović i Zoran Vuković, osuđeni su za ratni zločin protiv civilnog stanovništva na po 20 godina zatvora, dok je njihov pomagač iz Crne Gore, Vidoje Golubović, osuđen na kaznu zatvora od osam mjeseci zbog neprijavlivanja krivičnog djela i izvršilaca.³²⁵ Pravosnažna presuda je izvršena samo u odnosu na Golubovića iz Crne Gore, koji je prisustvovao suđenju, dok je ostaloj četvorici suđeno u odsustvu, i presuda u odnosu na njih nije izvršena.

Od četvorice osuđenih u odsustvu, Janko Janjić, zvani „Tuta”, izvršio je samoubistvo 2000. godine prilikom pokušaja pripadnika SFOR-a da ga uhapse na osnovu optužnice Haškog tribunala.

Drugi osuđeni, Radomir Kovač, od jula 2013. godine se nalazi na slobodi, pošto je izdržao kaznu na koju ga je osudio Haški tribunal za zločine u Foči. O tome je HRA u januaru 2017. godine obavijestila u pismu ministra pravde Crne Gore, gospodina Zorana Pažina, i predložila mu da Crna Gora obavijesti BiH o pravosnažnoj presudi kojom je on osuđen u Crnoj Gori i zatraži da on tamo izdržava kaznu zatvora.

³²³ ZAKON O POTVRĐIVANJU UGOVORA O IZRUČENJU IZMEĐU CRNE GORE I BOSNE I HERCEGOVINE, "Sl. list CG - Međunarodni ugovori", br. 4 od 20. marta 2013.

³²⁴ „ODRŽAN SASTANAK GLAVNE TUŽITELJICE TUŽILAŠTVA BIH SA VISOKIM ZVANIČNICIMA SPECIJALNOG DRŽAVNOG TUŽILAŠTVA CRNE GORE”, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, 19.05.2021: <http://www.tuzilastvobih.gov.ba/index.php?id=4901&jezik=b>.

³²⁵ K.br. 20/96 od 16.12.1996. godine

Kako od ministra Pažina nijesmo dobili odgovor, poslali smo pismo novom ministru pravde, ljudskih i manjinskih prava, Vladimiru Leposaviću, u januaru 2021. godine, koji nas je 2. februara te godine obavijestio da je molbu za preuzimanje izvršenja kazne zatvora za Radomira Kovača prethodni ministar Pažin uputio Bosni i Hercegovini tek 14. decembra 2020. godine.³²⁶ Sud BiH je 13. januara 2021. godine prvo zatražio od Osnovnog suda u Podgorici da dopuni dokumentaciju,³²⁷ a zatim, 14. aprila 2021. i odbio zamolnicu da BiH preuzme izvršenje kazne zatvora za Radomira Kovača.³²⁸ Nijesu nam poznati razlozi odbijanja.

Nepoznato je gdje se nalazi treći osuđeni, Zoran Simović. Za njim je Crna Gora takođe raspisala međunarodnu potjernicu radi izdržavanja kazne zatvora.³²⁹

Četvrtog osuđenog, Zorana Vukovića, Haški tribunal je zajedno za Radomirom Kovačem osudio na kaznu zatvora od 12 godina zbog ratnog zločina i zločina protiv čovječnosti presudom 2002. godine.³³⁰ On je pušten na slobodu 2008. godine iz zatvora u Norveškoj.³³¹ U decembru 2015. godine, Vuković je uhapšen u Srbiji, na osnovu međunarodne potjernice koju je raspisala Crna Gora. Na osnovu informacija koje smo dobili od ministra Leposavića, Ministarstvo pravde Crne Gore je uputilo molbu za izručenje nadležnim organima Republike Srbije 18. januara 2016. godine, a nakon toga dvije urgencije, 12. septembra 2018. i 7. jula 2020. godine.³³² Međutim, zvaničnog odgovora Srbije nije bilo.

Vukoviću je prilikom hapšenja određen ekstradicioni pritvor na osnovu međunarodne potjernice koju je raspisala Crna Gora. Prema Zakonu o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima Srbije, „pritvor može trajati najduže do izvršenja odluke o izručenju, ali ne duže od godinu dana od dana pritvaranja lica čije izručenje se zahtjeva.”³³³ Prema tome, pretpostavljamo da je Vuković pušten na slobodu.

U ovom slučaju, Odjeljenje za ratne zločine Višeg suda u Beogradu donijelo je već u martu 2016. godine rješenje kojim je utvrdilo da su ispunjene sve pretpostavke za izručenje Vukovića.³³⁴ Međutim, Ministarstvo pravde Srbije, koje je nadležno da u konačnom donese rješenje kojim dozvoljava ili ne dozvoljava izručenje³³⁵, punih pet godina nije donijelo rješenje o njegovom izručenju iz nepoznatih razloga, izjašnjavajući se da je postupak ekstradicije u toku.³³⁶

³²⁶ Crna Gora, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, br. 04/2-1191-K/15, od 2. februara 2021. godine.

³²⁷ Sud BiH, Mpom br. S1 1 K 039446 21, od 13. januara 2021, Ministarstvo pravde BiH, br. 08-14-3-9190/20 od 19. januara 2021. godine.

³²⁸ Tužilaštvo Bosne i Hercegovine, br. T20 0 KTARZ 0020272 21, Sarajevo, 21.6.2021.

³²⁹ Odgovor Vladimira Leposavića, ministra pravde, ljudskih i manjinskih prava na pismo HRA od 2.2.2020. godine.

³³⁰ Radomir Kovač i Zoran Vuković prebačeni u Norvešku na izdržavanje kazni, <https://www.icty.org/bcs/press/radomir-kova%C4%8D-i-zoran-vukovi%C4%87-preba%C4%8Deni-u-norve%C5%A1ku-na-izdr%C5%BEavanje-kazni>, pristupljeno 15.1.2021.

³³¹ UJEDINJENE NACIJE, TUŽILAC protiv ZORANA VUKOVIĆA, POVJERLJIVO, ODLUKA PREDSEDNIKA SUDA O UBLAŽAVANJU KAZNE, <https://www.icty.org/x/cases/kunarac/presdec/bcs/080311.pdf>, str. 2 par. 1 i str. 5 par. 13.

³³² Crna Gora, Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, br. 04/2-1191-K/15, od 2. februara 2021. godine.

³³³ ZAKON O MEĐUNARODNOJ PRAVNOJ POMOĆI U KRIVIČNIM STVARIMA, ("Sl. glasnik RS", br. 20/2009) - ZMPKS, čl. 22, st. 2 i 3.

³³⁴ Odgovor Višeg suda u Beogradu na zahtjev za pristup informacijama HRA (Viši sud u Beogradu, Su II-17a br. 106/20), od 23.7.2020.

³³⁵ Član 31, st. 2. ZMPKS.

³³⁶ Republika Srbija, Ministarstvo pravde, br. 7-00-00143/2020/32, od 17.11.2020.

Ugovor između Republike Srbije i Crne Gore o izručenju³³⁷ predviđa da „zamoljena država mora o molbi za izručenje što prije donijeti odluku i o toj odluci obavijestiti državu molilju. Svako potpuno ili djelimično odbijanje molbe za izručenje mora biti obrazloženo." Nije poznato zbog čega Ministarstvo pravde Srbije još uvijek nije donijelo odluku o izručenju. Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima Republike Srbije predviđa da ministar pravde može odložiti izručenje pod dva uslova³³⁸: 1) dok ne bude pravosnažno okončan krivični postupak pred domaćim sudom koji se protiv lica čije izručenje je dozvoljeno vodi za drugo krivično djelo; 2) dok lice čije izručenje je dozvoljeno ne izdrži kaznu zatvora ili drugu krivičnu sankciju koja se sastoji u lišenju slobode. Nije poznato da se protiv Vukovića vodi neki krivični postupak pred pravosudnim organima Srbije, niti da je tamo pravosnažno osuđen na kaznu kojom se lišava slobode. Ako je tako, Srbija ovakvim postupanjem krši svoje međunarodnopravne obaveze i pomaže osuđenom izvršiocu ratnog zločina da izbjegne pravdu.

6.2.3. Dubrovačko ratište

U predmetu koji je još 2009. godine pokrenut pred pravosudnim organima R. Hrvatske protiv 10 oficira bivše JNA, među kojima su i crnogorski državljani, zbog ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz čl. 120 st. 1 Osnovnog kaznenog zakona Republike Hrvatske, i u kom rasprava pred nadležnim sudom u Splitu tek treba da se održi³³⁹, i dalje je nepoznato da li će se okrivljenima suditi u odsustvu ili ne, budući da Ugovor o izručenju između Crne Gore i Republike Hrvatske ne predviđa mogućnost izručenja sopstvenih državljana za krivična djela ratnih zločina.³⁴⁰

³³⁷ Zakon o potvrđivanju Ugovora između Crne Gore i Republike Srbije o izručenju ("Službeni list CG - Međunarodni ugovori", br. 4/2009 i 4/2011, 7/2010-27, 5/2011-62, čl. 15.

³³⁸ ZMPKS, čl. 34.

³³⁹ Odgovor Županijskog suda u Splitu, *op. cit.*.

³⁴⁰ Zakon o potvrđivanju Ugovora između Crne Gore i Republike Hrvatske o izručenju („Sl. list Crne Gore", br. 1/2011), čl. 8.

7. Zaključci i preporuke

7.1. Zaključci

Na samom početku Strategije za istraživanje ratnih zločina Crne Gore je naglašeno da se „borba protiv nekažnjivosti ratnih zločina mora pojačati efikasnijim istraživanjem, gonjenjem, suđenjem i kažnjavanjem u skladu sa međunarodnim standardima." Ovakvo strateško opredjeljenje je bilo u skladu s očekivanjima Evropske komisije, koja je u godišnjim izvještajima od državnog tužilaštva konstantno očekivala „proaktivno“ djelovanje, tj. samoinicijativno postupanje, primjenu instituta komandne odgovornosti, saučesništva, pomaganja ili podstrekavanja. Međutim, objavljeni rezultati ukazuju da SDT u posljednjih šest godina nije tako postupalo, tj. da nije efikasno istraživalo ratne zločine.

- ✓ Crnogorskom strategijom nijesu bili predviđeni rokovi za sprovođenje radnji, a Vrhovni državni tužilac je bio jedini nadležan za nadzor nad njenom primjenom, za razliku od drugih nacionalnih strategija za istraživanje i procesuiranje ratnih zločina u regionu. Ovo je dovelo do toga da nije bilo ni adekvatnog izvještavanja o primjeni pojedinačnih aktivnosti, ni pisanih tragova o analizi i ocjeni primjene tih aktivnosti.
- ✓ U izvještajima o primjeni Strategije nije evidentirano kako su i da li su uopšte primijenjene aktivnosti koje su njome bile predviđene. Na primjer, u izvještajima nema podataka o tome da li su ikada sačinjene „lista događaja i mogućih izvršilaca“, „lista mogućih svjedoka-žrtava ratnih zločina“ i „lista svjedoka saradnika u regionu“, u skladu sa članom II Strategije, ni da li je formiran ijedan istražni tim, u skladu sa članom „Neophodni resursi“, prije novembra 2020. godine, kada se obrazovanje takvog tima prvi put pominje u izvještaju. Na sastanku 24. maja 2021. godine SDT je saopštilo da su takve liste sačinjene, i da su istražni timovi blagovremeno formirani, iako o tome nema traga u bilo kom izvještaju SDT. Takođe, u izvještajima o implementaciji Strategije nema podataka ni o tome da li je bilo problema, predviđenih članom Strategije pod nazivom „Mogući problemi tokom istraživanja ratnih zločina“, i ako jeste, da li su primjenjivana rješenja iz člana „Moguća rješenja problema u istraživanju ratnih zločina“ i na koji način.
- ✓ Od usvajanja Strategije za istraživanje ratnih zločina, SDT je procesuiralo samo jednog okrivljenog, Vlada Zmajevića, u predmetu koji je ustupljen od Tužilaštva za ratne zločine Republike Srbije. Ovaj postupak nije posljedica primjene Strategije, jer bi do procesuiranja Zmajevića svakako došlo i bez nje.
- ✓ SDT je za šest godina primjene Strategije saslušalo samo 4 osobe u svojstvu osumnjičenih i to sve na osnovu zamolnica drugih država. Ukupan broj zamolnica za pružanje međunarodnopravne pomoći u predmetima ratnih zločina u periodu 2015-2020. bio je 44, od

toga je SDT drugima uputilo 16 zamolnica, a 28 su druge države uputile SDT-u.³⁴¹ Informacije dobijene putem zamolnica su bile primaran izvor saznanja, iako je članovima II i III Strategije bilo predviđeno da se informacije o događajima i mogućim izvršiocima prikupljaju iz više „otvorenih” izvora, kao što su izvještaji nevladinih organizacija i međunarodnih organizacija, knjiga, novinskih članaka, i drugih izvora.

- ✓ Od usvajanja strategije, SDT nije pokrenulo ni jednu istragu niti je podiglo optužnicu u vezi komandne odgovornosti, saučesništva, podstrekavanja ili pomaganja ratnog zločina, iako je Strategijom bilo predviđeno razmatranje tih modaliteta krivične odgovornosti (čl. III i IV). Evropska komisija je ovu okolnost konstatovala i u posljednjem izvještaju o Crnoj Gori za 2020. godinu i svim prethodnim godišnjim izvještajima počevši od 2013. godine.
- ✓ Nema izvještaja o tome da li su i kako razmotreni stari predmeti, „Morinj”, „Bukovica”, „Deportacija”, „Kaluđerski laz” i dr, u skladu s obavezom prema članu IV Strategije. SDT se izgleda oslonilo na traženje informacija od MKSJ i drugih država putem zamolnica i na prethodno sprovedene postupke i sudske odluke u ovim slučajevima, uprkos tome što su međunarodni eksperti i organizacije kritikovali i strateški pristup tužilaštva tim predmetima i primjenu prava od strane sudova. Tri krivične prijave podnijete u kontekstu slučaja „Deportacija” odbačene su bez obrazloženja. Na krivičnu prijavu podnijetu u odnosu na „Kaluđerski laz” SDT nije odgovorilo čak šest godina.
- ✓ Nekoliko podnijetih krivičnih prijava povodom ratnih zločina SDT je odbacilo bez objavljivanja obrazloženja za takav potez. Iako Zakonik o krivičnom postupku ne obavezuje izričito državnog tužioca da obrazloženo rješenje o odbacivanju krivične prijave dostavi podnosiocu te prijave koji nije oštećen (čl. 271 st. 2), obrazloženje bi tužilaštvo trebalo da dostavlja, kako zbog prava podnosioca prijave na podnošenje pritužbe neposredno višem tužilaštvu (čl. 271a st. 1), tako i zbog povjerenja javnosti u rad tužilaštva, koje je posebno ugroženo u odnosu na predmete ratnih zločina. Netransparentno odbacivanje prijave je samo podstaklo sumnje da se tim prijavama niko ozbiljno nije bavio, a posebno ne npr. prijavom koja je bila podnijeta protiv predsjednika vlade, vladajuće partije i države i bivše vrhovne državne tužiteljke, u odnosu na koje je posebno očekivana pristrasnost i autocenzura nadležnih tužilaca.
- ✓ Krivične prijave koje su odbačene 2017. godine (podnosilac Š. Radončić) i 2019. godine (podnosioci K. Pavlović, M. Popović, E. Kočan) odbačene su bez pouke o pravu na podnošenje pritužbe na rješenje o odbacivanju krivične prijave, suprotno članu 271 st. 2 ZKP.
- ✓ SDT je aktivno nastojalo da sarađuje u regionu i sa MKSJ odnosno Rezidualnim mehanizmom iz Haga. Međutim, sve to za šest godina nije dovelo do rezultata. Objavljeno je da je Međunarodni rezidualni mehanizam u novembru 2020. dostavio SDT-u dosije koji se odnosi na više od 15 osumnjičenih i da je povodom toga formiran predmet, koji će možda dovesti do pokretanja novih istraga.

³⁴¹ Podaci uzeti od Izvještaja o implementaciji Strategije za istraživanje ratnih zločina, počev od 21. decembra 2015. godine, zaključno sa izvještajem od 7. maja 2021. godine.

- ✓ Iako je Strategijom bilo predviđeno da SDT ispita podatke kojima raspolažu nevladine organizacije (NVO), komunikacija tužilaštva sa njima se odvijala isključivo na inicijativu samih NVO, onda kada bi pozivale nadležnu specijalnu tužiteljku Lidiju Vukčević na rasprave ili sastanak (HRA).
- ✓ Od 162 saopštenja za medije koje je SDT dalo u proteklih šest godina, samo četiri (2.5%) se odnosila na ratne zločine, od kojih dva na slučaj Zmajević, treće je bilo odgovor poslaniku Medojeviću na njegovo pitanje o učešću Glavnog specijalnog tužioca na dubrovačkom ratištu, a četvrto o sastanku u Tužilaštvu BiH, na kome je bilo riječi i o ratnim zločinima.

7.2. Preporuke:

- ✓ Novi Vrhovni državni tužilac (VDT), ili vršilac dužnosti, nadležan za nadzor nad primjenom Strategije za istraživanje ratnih zločina, bi trebalo da analizira postupanje državnih tužilaca u primjeni Strategije u posljednjih šest godina, da ga ocijeni, i da revidira Strategiju.
- ✓ Dosadašnje postupanje SDT treba sagledati u svjetlu kritika, komentara i preporuka koje su Crnoj Gori već uputile međunarodne organizacije i njihovi eksperti.
- ✓ Nova Strategija, ili njen akcioni plan, treba da sadrži rokove za preduzimanje aktivnosti, kao i obavezu izvještavanja o primjeni svake aktivnosti pojedinačno. Nadzor nad primjenom Strategije pored VDT bi trebalo da vrši još neko, npr. Tužilački savjet.
- ✓ Obezbijediti obuku novih državnih tužilaca, koji će biti nadležni za ratne zločine u SDT, od strane tužilaca koji su radili u Tužilaštvu pri Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju (Haškom tribunalu), posebno o tome na koje sve načine tužioci postupaju "proaktivno" ili samoinicijativno. U obuku uključiti i tužioce iz BiH, koji imaju iskustva s primjenom međunarodnog humanitarnog prava i krivično-pravnih instituta u kontekstu ratnih zločina kao što su komandna odgovornost, saučešništvo, pomaganje, podstrekavanje, udruženi zločinački poduhvat, a koje državno tužilaštvo Crne Gore nije primjenjivalo.
- ✓ Neuspješno procesuirane predmete kao što su "Bukovica", "Deportacija", "Kaludžerski laz" i dr, pregledati uz pomoć ekspertske pomoći stručnjaka za međunarodno humanitarno pravo, na primjer, Mauricija Salustra, bivšeg tužioca i međunarodnog sudije, koji je u svojstvu stručnjaka Evropske komisije 2014. godine analizirao te predmete i kritikovao strategiju tužilaca koji su njima bili zaduženi. Uzeti u obzir i podatke i preporuke u odnosu na stare predmete iznijete u poglavlju 3 ovog izvještaja. Razmotriti obnovu postupka, uzimajući u obzir i stavove profesora Vučinića (vidi Dodatak), kao i krivično gonjenje osoba u odnosu na koje ranije nije sprovedena istraga.

- ✓ Preispitati odbacivanje svih krivičnih prijava u vezi ratnih zločina na osnovu obrazloženja rješenja o njihovom odbacivanju, ako obrazloženja postoje. Odgovoriti na krivičnu prijavu koju je prije šest godina podnio advokat Velija Murić u odnosu na predmet Kaluđerski laz. U slučaju odbacivanja bilo koje krivične prijave, dostaviti obrazloženo rješenje u kome će biti navedeno koje je radnje tužilaštvo preduzelo da ispita navode iz prijave i sa kakvim ishodom, uz pouku o pravnom lijeku.
- ✓ Obezbjediti veću transparentnost u radu SDT-a na predmetima ratnih zločina. SDT ili VDT treba periodično da izvještavaju javnost i o preduzetim koracima u istraživanju ratnih zločina.

D O D A T A K

Prof. dr. Nebojša Vučinić

NE BIS IN IDEM – Mogućnost ponovnog suđenja za ratne i zločine protiv čovječnosti u nacionalnom krivično-pravnom sistemu

Prema čl. 6 ZKP Crne Gore, nikome ne može biti ponovo suđeno za krivično djelo za koje je pravosnažnom odlukom osuđen ili oslobođen optužbe (st. 1), a shodno stavu 2 iste odredbe, ova zabrana ne spriječava ponavljanje krivičnog postupka u skladu s ovim zakonikom. Ustav Crne Gore u čl. 36, takođe predviđa ovu zabranu ali ne sadrži odredbu o mogućnosti ponavljanja krivičnog postupka.

Ovo je temeljno načelo svih savremenih krivično-pravnih sistema u svijetu, ali i jedno od osnovnih ljudskih prava sadržano u svim glavnim međunarodnopravnim dokumentima o ljudskim pravima. U širem kontekstu ovo je jedna od garancija pravičnog i fer postupka motivisana prije svega razlozima i interesima pravne sigurnosti. Načelo *ne bis in idem* znači, prije svega, da se istom licu ne može dva puta suditi za isto krivično djelo, preciznije rečeno, za krivično djelo koje proizilazi iz iste faktičke situacije ili faktičkog stanja, kako to i sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava potvrđuje u slučaju *Zolotukin protiv Rusije* (ECHR, 2009-276). Ako je krivični postupak u odnosu na konkretno krivično djelo pravosnažno okončan, meritornom oslobađajućom ili osuđujućom presudom, *po pravilu* se ne može ponovo voditi postupak protiv istog lica za to isto krivično djelo odnosno za djelo koje proizilazi iz istog faktičkog stanja. Zbog razloga pravne sigurnosti i pravičnosti, u mnogim nacionalnim krivično-pravnim sistemima, posebno Evropsko-kontinentalnog tipa, ovo načelo ima prevagu nad načelom istine, kada u određenim slučajevima dođe do "konfrontacije" ova dva načela (prof. dr. Milan Skulić, Komentar ZKP, Podgorica 2009, str.84). Sa druge strane, ovo načelo nije apsolutno, pa većina sistema predviđa odstupanje u izuzetnim situacijama i mogućnost ponavljanja postupka kako u korist tako i na štetu okrivljenog, što predviđa i ZKP Crne Gore u čl. 430-432.

Postupak se ne može voditi za isto krivično djelo protiv lica koje je u istoj državi već pravosnažno osuđeno ili oslobođeno (interno *ne bis in idem* načelo), kao i protiv lica koje je u drugoj državi ili pred međunarodnim sudom takođe pravosnažno osuđeno ili oslobođeno (međunarodno *ne bis in idem* načelo). "Interno" *ne bis in idem* načelo se smatra dijelom međunarodnog prava, bilo kao običajno ili, po meni prihvatljivije, kao opšte načelo prava priznato *in foro domestico*. "Međunarodni" aspekt ovog načela nije jasan, naime, ne može se još uvijek sa sigurnošću zaključiti da se ono iskristalisalo i konstituisalo kao dio međunarodnog običajnog prava, kako to posebno ističe Kaseze (Antonio Kaseze). Međunarodno krivično pravo, Beograd, 2005, prevod Obrada Račića u saradnji sa Vidanom – Hadži Vidanovićem i Markom Milanovićem, str. 376). Pravosnažna presuda, osuđujuća ili oslobađajuća se smatra apsolutnom smetnjom za vođenje ponovnog postupka, ali ova zabrana ne važi ako je za dotično

djelo postupak pravnosnažno okončan na drugi način, ne meritornom presudom, ili je optužba pravnosnažno odbijena. Kako to predviđaju i glavni međunarodno-pravni dokumenti o ljudskim pravima, postupak se može ponoviti i na štetu osuđenog, u skladu sa propisima dotične države, posebno u slučaju ulaganja vanrednog pravnog lijeka (ECHR, slučaj protiv Njemačke).

Mogućnost ponavljanja postupka je predviđena i odredbom čl. 425 ZKP Crne Gore iako pod veoma rigoroznim uslovima: 1. ako se dokaže da je do presude došlo usljed krivičnog djela sudije ili lica koje je vršilo dokazne radnje; 2. ako je presuda kojom se optužba odbija donesena zbog odustanka državnog tužioca od optužbe, a dokaže se da je do ovog odustanka došlo usljed krivičnog djela zloupotrebe službenog položaja državnog tužioca, ili; 3. se iznesu nove činjenice ili podnesu novi dokazi koji su sami za sebe ili u vezi sa ranijim dokazima podobni da prouzrokuju osudu lica koje je bilo oslobođeno ili njegovu osudu po strožijem krivičnom zakonu. Ponavljanje krivičnog postupka u ovom slučaju nije dozvoljeno ako je proteklo više od šest mjeseci od dana kada je tužilac saznao za nove činjenice ili nove dokaze. Zahtjev za zaštitu zakonitosti iz čl. 438 ZKP predviđa mogućnost da se nakon pravosnažne presude utvrdi povreda zakona, ali ne i da se postupak ponovo vodi na štetu okrivljenog, ako Evropski sud za ljudska prava u svojoj presudi konstatuje da je odnosnom, pravosnažnom presudom domaćeg suda prekršeno neko ili više ljudskih prava propisanih Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda.

Veoma je važan međunarodni aspekt ovog načela, sadržan u pojedinim međunarodnim ugovorima i rezolucijama, koji reguliše "vertikalne" odnose između nacionalnih i međunarodnih sudova po pitanju njihove nadležnosti za kažnjavanje međunarodnih zločina. U tom smislu karakteristične su odredbe člana 10 Statuta ICTY (Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju – Haški tribunal), čl. 9 Statuta ICTR (Međunarodnog krivičnog tribunala za Ruandu) i čl. 20 Statuta ICC (Međunarodnog krivičnog suda). Shodno ovim odredbama, „nikome se ne može dva puta suditi za isti zločin, ni pred nacionalnim ni pred međunarodnim sudom (bez obzira na to da li je prvo suđenje održano pred nacionalnim ili međunarodnim sudom). Međutim, to se načelo ne primjenjuje onda kada se na prvom suđenju: (i) postupak vodio zbog iste radnje ili ponašanja, ali se dijelo kvalifikovalo kao „obično krivično djelo” (na primjer ubistvo), a ne kao međunarodni zločin (na primjer genocid) s ciljem da se svijesno izbjegne žig međunarodnog zločina i posljedice koje to proizvodi; (ii) ako sud nije u punoj mjeri udovoljio osnovnim garancijama poštenog suđenja ili nije postupao nezavisno i nepristrasno; (iii) ako je riječ o prividnom suđenju, s ciljem da izvršilac izbjegne međunarodnu krivičnu odgovornost; ili (iv) ako tužilaštvo ili sud nijesu postupali s pažnjom koju zahtijevaju međunarodni standardi” (A. Kaseze, *op. cit.* str. 378).

U slučaju tribunala za bivšu Jugoslaviju i Ruandu, s obzirom na pravnu prirodu ovih instrumenta (odluke Savjeta Bezbjednosti UN podržane od strane Generalne skupštine UN), one imaju veliku pravnu težinu kao izraz *opinion juris* najvećeg broja država. Isto tako Statut ICC koji je usvojilo preko 120 država, iako obavezuje samo države ugovornice, takođe odražava stavove svih tih država (A.Kaseze, *op.cit.* str. 377). Dakle, u pitanju su pravila međunarodnog običajnog karaktera u procesu konstituisanja. Iako se ovi standardi odnose na „vertikalnu” hijerarhiju međunarodnih i nacionalnih krivičnih sudova, nikako se ne mogu zanemariti kada se pojavi

pitanje zabrane dvostrukog suđenja u nacionalnom pravnom sistemu za ratne i zločine protiv čovječnosti, posebno u monističkim ustavno-pravnim sistemima koji daju prioritet međunarodnom pravu (čl. 9 Ustava Crne Gore) i u slučajevima u kojima su očigledni ratni zločini namjerno kvalifikovani kao obična krivična djela u cilju izbjegavanja odgovornosti.

S ovim problemom se posebno suočila Republika Hrvatska u kontekstu suđenja i kažnjavanja za ratne i zločine protiv čovječnosti počinjene na njenoj teritoriji za vrijeme oružanog sukoba 90-tih u kontekstu proglašenja nezavisnosti i pobune dijela srpskog stanovništva protiv toga, podržanog i pomognutog od strane Srbije i tadašnje JNA. Problem je proizišao iz političkog stava koji je transformisan u sudsku praksu u toku sukoba i neposredno po njegovom završetku, po kome pripadnici oružanih snaga države koja je žrtva agresije i sprovodi legitimnu samoodbranu, ne mogu da izvrše ratne i zločine protiv čovječnosti. Tako su hrvatski sudovi, pripadnike svojih oružanih snaga za ubistva i zlostavljanja srpskih civila i zarobljenih pripadnika srpskih paravojnih, pobunjeničkih snaga, kažnjavali za obična ubistva i druga „obična” krivična djela. Nakon pritiska međunarodne zajednice, koji je koincidirao sa početkom rada Haškog tribunala, praksa je promijenjena, pa je počinioćima drugi put suđeno, ovaj put za ratne i zločine protiv čovječnosti, što je prouzrokovalo problem primjene i eventualnog kršenja načela *ne bis in idem*.

Za razliku od Ustava Crne Gore, Ustav Republike Hrvatske u čl. 31. st. 2, pored opšte zabrane ponovnog suđenja za isto krivično djelo, u nastavku predviđa mogućnost za obnovu postupka u skladu sa zakonom, a na osnovu Ustava i međunarodnog ugovora. Odredba čl. 418 Zakona o kaznenom postupku Republike Hrvatske predviđa mogućnost podizanja zahtijeva za zaštitu zakonitosti protiv pravomoćnih sudskih odluka koje su donijete u postupku na način koji predstavlja kršenje temeljnih ljudskih prava i sloboda zajemčenih Ustavom, zakonom ili međunarodnim pravom. Ako je ovaj zahtijev podignut na štetu okrivljenog, a sud ustanovi da je osnovan, utvrdit će samo da postoji povreda zakona, ne dirajući u pravomoćnu odluku (čl. 422 Zakona o kaznenom postupku Republike Hrvatske), što je identično sa odgovarajućom odredbom ZKP Crne Gore.

U slučaju *Marguš protiv Hrvatske* (predstavka br. 4455/10), Veliko vijeće Evropskog suda za ljudska prava je većinom 16 prema 1 zaključilo da u pomenutom slučaju nije bilo mjesta primjeni čl. 4 Protokola br. 7 uz Evropsku konvenciju - *ne bis in idem*, iako je aplikant u drugom postupku povodom iste činjenične situacije osuđen za ratni zločin protiv civilnog stanovništva. Naime, u prvom postupku, aplikant je za ubistva i mučenje civila srpske nacionalnosti optužen za obično ubistvo i nanošenje teških tjelesnih povreda. Prije završetka tog procesa, postupak je okončan odlukom Županijskog suda u Osijeku o obustavi postupka na temelju Zakona o opštem oprostima koji je u međuvremenu stupio na snagu (septembar 1996). Na osnovu zahtijeva za zaštitu zakonitosti Vrhovni sud je zaključio da je u ovom slučaju prekršen čl. 3. st. 2. Zakona o općem oprostima, jer su od amnestije bili izuzeti počinioći ratnih i zločina protiv čovječnosti u ili u vezi sa oružanim sukobom u Republici Hrvatskoj. U drugom postupku, marta 2007, aplikant je osuđen za ratni zločin protiv civilnog stanovništva na 15 godina zatvora. Na osnovu pomenutih okolnosti, da je prvi postupak bio okončan odlukom o obustavi, a ne meritornom osuđujućom ili oslobađajućom presudom, kao i da su ratni i zločini protiv čovječnosti bili izuzeti iz Zakona o opštem oprostima-amnestiji, Evropski sud je donio pomenutu odluku o neprimjenjivosti načela *ne*

bis in idem na ovaj slučaj. U izdvojenom, djelimično suprostavljenom mišljenju, sudija Dedov je istakao da je do obnovljenog postupka došlo zbog primjene Zakona o općem oprost u suprotnosti sa načelima međunarodnog prava i obvezama tužene države u skladu sa Konvencijom. Te su okolnosti po njemu očito “značajne i uvjerljive” te je stoga obnova postupka s ciljem ispravka bitne povrede bila opravdana. Zbog toga je sudija Dedov zaključio da je čl.4. Protokola br.7 primjenjiv i da nije došlo do kršenja principa *ne bis in idem* u okolnostima ovog slučaja.

Za mogućnost ponovnog suđenja za isto krivično djelo pred nacionalnim sudom veoma je važna praksa međunarodnih sudskih i kvazi-sudskih tijela, jer tumačenje i primjena domaćih propisa o obnovi postupka nesumnjivo mora počivati na međunarodnim standardima iz ovog domena. U slučaju *Almonacid-Arellano i drugi protiv Čilea*, presuda od 26. septembra 2006. (preliminarni prigovori, osnovanost, odšteta i troškovi) Međuamerički sud za ljudska prava je istakao:

“154. U pogledu načela *ne bis in idem*, premda je isto priznato kao ljudsko pravo u članku 8. stavku 4. Američke konvencije, ono nije apsolutno pravo i stoga nije primjenjivo u slučajevima kada; i) je intervencija suda, koji je raspravljao o predmetu i odlučio odbaciti ga ili osloboditi osobu odgovornu za kršenje ljudskih prava ili međunarodnog prava, bila usmjerena k zaštiti optužene stranke od kaznene odgovornosti; ii) postupak nije bio proveden neovisno ili nepristrasno u skladu s postupovnim jamstvima, ili; iii) nije bilo stvarne namjere privesti odgovorne pravdi. Presuda izrečena u navedenim okolnostima stvara “prividan” ili “prijevaran” slučaj *res judicata*. S treće strane, Sud vjeruje da ako se pojave nove činjenice ili dokazi koji omogućavaju određivanje identiteta odgovornih za kršenja ljudskih prava ili zločine protiv čovječnosti, istrage se mogu ponovo otvoriti, čak i ako je predmet završio oslobađanjem putem pravomoćne presude, jer zahtijevi pravde, prava žrtava, i duh i tekst Američke konvencije nadilazi zaštitu načela *ne bis in idem*.

155. U ovom predmetu, zadovoljena su dva navedena uvjeta. Prvo, o predmetu su raspravljali sudovi koji se nisu pridržavali jamstava nadležnosti, neovisnosti i nepristrasnosti. Drugo, primjena Zakona o ukazu br.2.191 zapravo je spriječila da se oni koji su navodno odgovorni dovedu pred sudove i pogodovala je nekažnjavanju kaznenog djela počinjenog na štetu g. Almonacid-Arellana. Država se stoga ne može osloniti na načelo *ne bis in idem* kako bi izbjegla izvršavanje naloga Suda” (*Marguš protiv Hrvatske*, op.cit. str. 31).

Isti pristup je primjenjen u slučaju *La Cantuta protiv Perua* od 29. decembra 2006. gdje je Sud istakao da zabrana dvostrukog kažnjavanja nije primjenjiva ako se država pozvala na to načelo kako bi se izbjeglo kažnjavanje odgovornih, ukoliko je postupak protiv njih poveo sud koji nije nadležan, koji nije bio nezavistan i nepristrasan (*Marguš protiv Hrvatske*, op. cit. str.31). Takve fingirane postupke oslobađanja krivične odgovornosti počinitelja kršenja ljudskih prava i zločina protiv čovječnosti, Međuamerički sud za ljudska prava smatra „fiktivnim” i „prevarnim” osnovama za zabranu dvostrukog kažnjavanja.

ZAKLJUČAK

Može se zaključiti da obnova postupka teorijski nije potpuno isključena, ali je izuzetna i teško izvodiva, i u principu zavisi od konkretnih okolnosti svakog posebnog slučaja. Ovo se naročito

odnosi na slučajeve u kojima su očigledni ratni zločini ili zločini protiv čovječnosti namjerno kvalifikovani kao “obična” krivična djela sa očiglednom namjerom da se izbjegne odgovornost i zaštite počinioци ovih nedjela koja ne zastarijevaju. „Namjerno pogrešna kvalifikacija” u ovom domenu, kada imamo veoma razvijenu sudsku praksu međunarodnih i nacionalnih sudova o ovim zločinima kako u oružanim sukobima različitog karaktera ili u “njihovom kontekstu” nije teško dokaziva, i principu zavisi od stepena nezavisnosti, nepristrasnosti i profesionalnosti - obučenosti i znanja sudija i tužilaca, ali i političke volje dotične države da im omogući da nesmetano rade svoj posao. **Utvrđena “namjerno pogrešna kvalifikacija” nesumnjivo predstavlja “novu činjenicu” koja je neophodna za obnovu postupka u svim savremenim krivično-pravnim sistemima.**